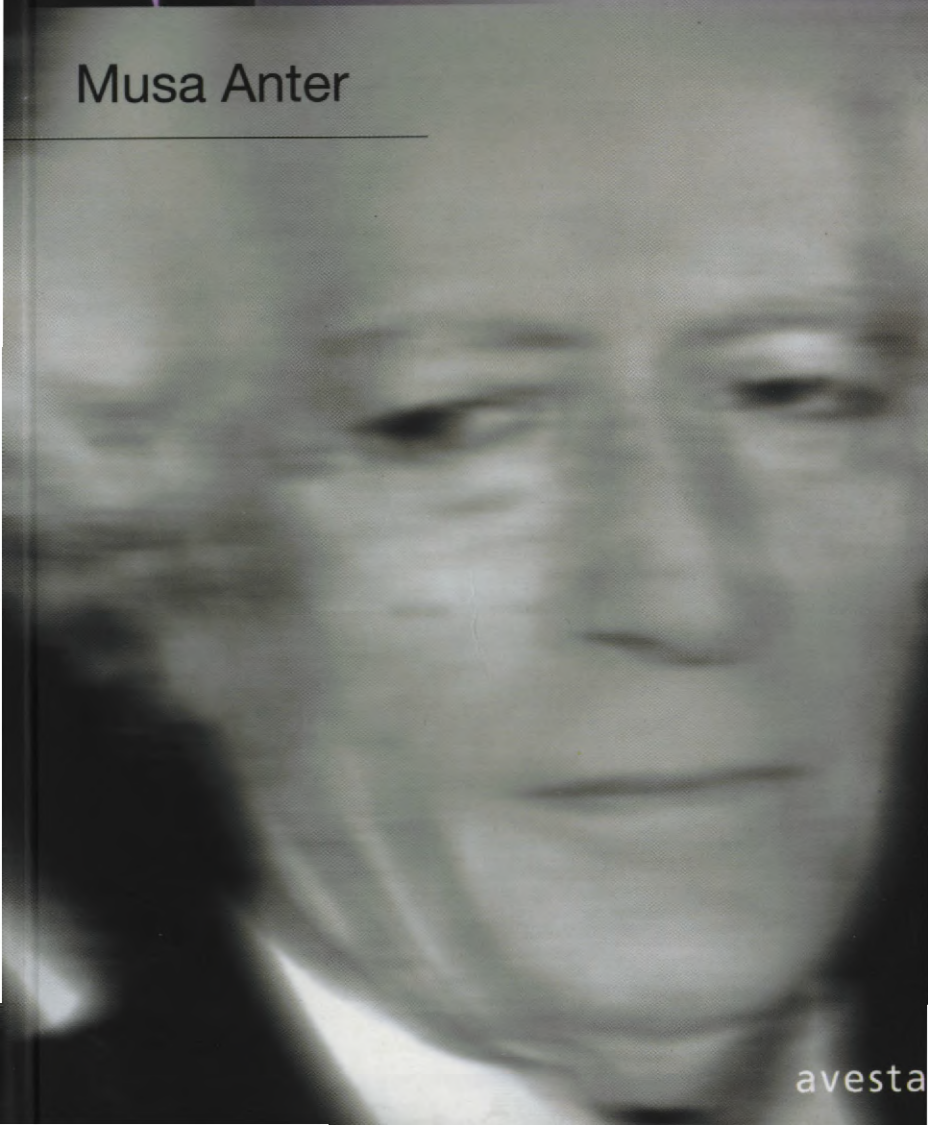

Birîna Reş

Musa Anter

avesta

BERHEMÊN MUSA ANTER 3 Birina Reş

WEŞANÊN AVESTA: 56
Berhemên Musa Anter: 3
Birtna Reş

Editor: Abdullah Keskin
Berg: Ahmet Naci Fırat
Tıprêzî û Mîzanpaj: Avesta
Çapa Yekem: 1965
Çapa Duwem: 1991
Çapa Sêyem: 1999, Stenbol
Çap: Gülen Ofset
Hejmar: Du hezar

© Avesta Yayınları, 1999
Ji xeynî danasîné bêyî destûra weşanxanê
bi tu awayî nayê kopîkirin

AVESTA BASIN YAYIN
REKLAM TANITIM MÜZİK DAĞITIM LTD. ŞTİ.
Asmalı Mescit Sokak
Şahin Han 35/403
Beyoğlu / İstanbul
Tel-Faks: (0212) 251 71 39

ŞÜBE
İstasyon Caddesi, K. İsmail Paşa 2. Sokak
Abdi Paşa Apt. Giriş Katı
OFİS / DİYARBAKIR
Tel-Fax: (0412) 222 64 91

ISBN: 975-7112-65-8

Musa Anter

Birîna Reş

MUSA ANTER: Di sala 1918'an de li gundekî li ser Nisêbînê, Zivingê hatiye dinyayê. Li Universita Stenbolê Faqulta Hiquqê xwendîye. Di sala 1959'an de ji Doza 49'an û di salên 70'yi de ji Doza DDKO hate girtin. Gava derba leşkerî a 27'ê Gulanê pêk hat Musa Anter di bin çavan de bû. Piştî derbên leşkerî ê 12'ê Adarê û 12'ê Îlonê ji hate girtin. Nivîsên wî di Dicle Kaynağı, Şark Postası, İleri Yurt, Barış Dünyası, Deng, Yeni Ülke, Welat, Rojname, Rewşen û Tewlo de hatin weşandin, nivîskarê rojname Özgür Gündem bû. Bi Tirkî kitêbên wî yê bi navê "Hauralarım", "Vakayiname", "Fırat Marmara'ya Akar", bi kurdî jî "Çınara Min", "Birtna Reş" û "Kımlı" (Kurdî-Tirkî) hene. Anter, di girtîgehê de ferhengêke bi Kurdî jî amade kiribû. Avakê HEP'ê bû û serokatiya Enstîtuya Kurdî a Stenbolê dikir. Musa Anter, di 20'ê Îlona 1992'an de li Diyarbekrê hate qetilkirin. Hêzên dewletê cenazeyê wî bi tenê ji Diyarbekrê birin Stîllê û leşkeran ew veşart, nehiştin ku kes here ser cenaze.

Avesta hemû mafê weşana berhemên Musa Anter wergirtiye. Piştî weşandinê kitêbên wî, wê albûmek bê amadekirin. Kesên ku fotografek an jî dokumantek Musa Anter li ba wan heye, em hêvî dikin ku kopyake wê ji me re bişînin. Ji bo fotograf pêwîst e dema hatiye kişandin, ê ku kişandiye an jî ê ku ji arşîva / albûma wî hatiye girtin û kesên di wêne de bêne nivîsandin. Ji bo alîkariya we, ji niha ve spas...

DERMANÊN BIRÎNA REŞ Û MUSA ANTER

“Birîna Reş”, piyesa Musa Anter di sala 1965'an de weşiya. Di rûpela duwemîn ya kitêbê de nivîskar dibêje: “Min ev pirtûk sala 1965, li Stenbolê li Harbiyê, di hucra 38'an de wextê ku ez girtibûm nivîsibû...”

Em wan salan binin bîra xwe; serhildanên Kurdan (1925, 28, 30, 36, 38, 41, 42...) bi xwîn hatibûn şikestin. Gelê Kurd car bi car qetî bûbû. Mij û dûmana şewatê ji welêt radibû. Tirs, xof û sawê kirasê xwe rakişandibû ser welêt. Bi sedan bi hezaran bîrewer, rênas û ronakbîrên Kurd hatibûn kuştin, ji welêt hatibûn bidûrxistin û dengê wan hatibû birin. Zimanê Kurdî û her tiştê ku tékiliya wî bi Kurdî û Kurdîtiyê hebû hatibû qedexekirin. Gelê Kurd şîna xwe girêdabû. Welatê xirbe û kavil digiriya. Neçarî, belengazî û bêgaviyê nefes li insanên Kurd çikandibû.

Di rewşeke wiha kambax de, gotina “ez Kurd im” bi serê xwe gaweke mezin bû... Musa Anter Birîna Reş di rewşeke wiha kambax de û di ser de jî li zîndanên eskerî, nivîsî.

Hêjahî û qîmeta berhem û eseran li gor dewr û deman e. Di hin deman de nivîsîna peyvekê an gotinekê bi serê xwe şoreş e, bi rûmettirin tişt e. Di hin deman de jî bi cildan kitêb nivîsîn ne tu tişt e. Tiş-

tê ku berhema Musa Anter Birîna Reş dike nemir û hêjahiyeye giranbuha didiyê, ew dewr û dem e. Di wê dewr û dema kambax de ku kesî newêribû gotina "Kurd" bi lêv kira, ku kesî newêribû rêzekê bi Kurdî binivîsa hingê Musa Anter piyeseke (şano) hêja bi zimanê Kurdî nivîsi.

Eger ez ne şaş bim, Birîna Reş kitêba yekemîn bû ku piştî damezrandina Komara Tîrkiye, 1923, bi zimanê Kurdî dihat nivîsin û weşandin. Carna şîrne û rêzine bi Kurdî li derma diweşiyên lê mîna kitêb, Birîna Reş bû ku bi zimanê Kurdî ronahî didît û cihê xwe yê bi rûmet di tarîxa pêşveçûna ziman û edebiyata Kurdî de werdigirt.

Em ji tarîxa tevgerên çandî û ronakbîrî yê neteweyan dizanin ku ronakbîr û pêşewa ew kes e ku gavên nû davêje, rê vedike û rê nîşan dide. Gava rê vebû û li ber meriva diyar bû, kesên ku xwe bidin ser rê, pirr in. Lê hêjatirîn gav û kirin ew tişt e ku meriv rê veke. Digel her celeb dijwarî û kêmaniyê, meriv bikaribe afirîn, berhem û eserên nû û pêwîst bîne pê... Birîna Reş û nivîskarê wê Musa Anter mîsalên vê yekê ne.

Musa Anter di kurte pêşgotina xwe de dibêje: "Li rojhilatê (Kurdistanê M.U.) birênên reş pirr in. Wek bîrova çavan, êşa zirav, kotîbûn û ya ji wan gişa diwartir û diya wan, jarîtî û nezani..."

Piyesa Musa Anter dermanê birînên reş e. Jarîtî û nezani jahreke bêeman e ku dikeve can, ruh û bedenên gel û neteweyan û wan dike dil, wan ji hev dixîne û wan dike şerpeze û peregendeyên ber deriyên serdest û zordaran. Dermanê jarîtî û nezaniyê ronahiya perwerî, medeniyet, xwendin û nivîsin e. Nivîskar piyesa xwe li ser vê daxwaz û armancê ava kiriye. Ew bi zimanê xwe yê xweşik nezani, paşdemayîn û belengaziya civaka Kurd salix dide. Gundê Zoravê, mala Zino û Biro nimûneyên rebeniya civaka Kurd in. Lê li milê din lawê wan Bedo ku qehremanê piyese ye, ronahi ye. Ew hêviya pêşeroja civaka Kurd e. Ew nimûneyê perwerî, xwendin û pêşveçûnê ye. Ew dibe doktor (bijîşk) û birînên insanên Kurd derman dike. Ew dibe dermanê birînên reş...

Gava min Musa Anter cara pêşîn li Girtigeha Eskerî ya Diyarbêkrê dît, 1971, hingê gunehê min pê hat. Ez xortekî 18 salî, ew apeki 55-56 salî bû. Porê wî spi bû, ew li ser riya kalbûnê bû. Lê piştî min ew ji nêzik ve nasî, min fêm kir ku ez şaş im. Musa Anter ne ew

meriv bû ku meriv gunehê xwe pê bianiya. Berevajiyê wê, bawerî di-
da merivan. Wî bi gotin, lebat û tevgera xwe bawerî û germahî dire-
şand ser girtîgehê. Wî girtîgeh, warê bihtengi û gumanan, kiribû
warê kêf û henekan. Girtîgeh jê re bûbû seyrangeh. Gundiyên biht-
teng û bi şik û bi guman, xwe dispartin wî û derd û keser û guma-
nên xwe bi gotin, henek û şîretên wî derman dikirin. Nivîskarê Birî-
na Reş li girtîgehê jî li ser riya armanc û mebesta piyesa xwe bû.

Birîna Reş xwediyê cihekî pîroz e. Daxwaz, armanc û mebesta wê
pîroz e. Loma ew divê ji bîr nebe û car bi car ji nû ve bê weşandin û
belavkirin.

Mehmed Uzun

Xwendevanên delal

Min ev pirtûk sala 1959'an li Stenbolê, li Harbiye di hucra 38'an de wextê ku ez girtî bûm, nivîsibû.

Tiştên ku hûnê di vir de bixwînin gişk serpêhatiyên min in.

Li Rojhilatê "Birinên Reş" pirr in.

Wek bîrova çavan, êşa zirav, kotibûn û a ji van gişkan dijiwartir û diya wan jartî û nezani û seqîrtiyê.

Hûnê niha tiştên ku van eş û bela anîne serê me, di vê pirtûkê de bibinin.

Musa Anter
24 Çile 1965
Suadiye

LĪSTIK

KESÊN LÎSTIKÊ

ZÎNO
BIRO
MISTO
BEDO
APÊ SADO
SEROXAN
KELOS
REŞO
XENSÊ
SILO
XORT
GULÊ
BUHARÊ

PERDE I

Cihê bûnê: Gundekî began li deşta Diyarbêkrê, navê gund Zorava.

Teşegeh: Mala Biroyê feqîr ê merebe, mala beg li Zorava ye.

Mal, odeke kerpîça ye. Di odê re rê dere axo. Hundir reş û qirêji ye. Mal, ji derve bi tapikê rêxê sayandiye.

Qir û qahfê malê: Çewalekî nivî ardê ceh li ber dîwêr. Sê-çar li hêf, doşek û balîfên kapikî yên qetiyayî û nerûkirî di kulinê de ne, merşeke mûyî qetiyayî jî bi wan de kiriye. Teştek û beroşek pînekirî û ne spîkirî. Bêjing û heskeke şikestî û cêrekî dev şikestî bi cebar, di cîcerk de. Hewtikê mirîşkan li ber derî. Kurtanê kerê î kevn li ber stûnê ye.

Zîno, li ber çewêl, ard bêjingî teşta xwe dike. Jina Biro Zîno, heşt zik zaro anîbû. Di feqîrtiyê de bûye heştî û çerm. 45 salî ye lê bûye wek pîrek 70 salî. Kirasekî cawê kevn î bi tîsî lê ye, ser herdu piyê wê qetiyayî, pêşmalkek kevn li berê, piştta wê jî wek kincên wê gişk kevn î quliptiye. Kitanek kevn di bin guhê wê de ye û serê wê wek ê pîrekên deşta Diyarbêkrê gişan bi kofî ye.

Di wê demê de Biro misasa wî di dest de, nîr û gêsne wî di stû de, betilî ji cot tê malê. Nîr û gêsne xwe dispêre kurtên û misasa xwe jî dispêre ber dîwêr. Ji ber ku destê Zîno di hevîr de ye, Biro ji xwe re

merşê radixe, balîfekî jî datîne ser cil û rûdine. Biro 50 salî ye. Li ber rojê şewitiye. Kirasêkî cawê spî, qutikekî çitê sor û qetiyayî lê ye. Şefqa wî bi pîne û berçavka wê şikestî û Biro berûpaş daye serê xwe. Riha Biro ne sofîkî ye, lê hatiye.

Bavê Zîno sala seferberlikê çûbû eskeriyê û venegeriyabû. Piştî çend salan ku diya wê jî mir, Zîno ket nav mala begê Zorava li Diyarbekrê. Biro, Zîno jî mala beg xwestibû. Hîn bi heçikani Zîno kiribû dilê xwe:

“Ku rojekê zarokên min çêbibin ezê jî wan bişînim mektebê.”

Piştî ku Zîno mêr kir, 8 zarokên wê çêbûn, 7 jê mirin, lawekî wê tenê ma û ew jî şandibû mektebê, wê salê wê lîse xelas bikira, navê lawik Bedo ye.

ZÎNO – De Biro, destê min bi ard in; hema jî xwe re merşê deyne û wa ye nan û dew û te divê jî xwe re serîk pîvaz jî werîne û bixwe.

BIRO – De bila Zîno.

ZÎNO – Ma ezê çawa bikin Biro, berî niha ez hatim. Ji bo wê firka dew bi porê spî her ro heta nîvro tewer em ziblê xelkê rêş dikin.

BIRO – Ma tewer ez Zîno! Lê ma em çî bikin, tewer te kaxeta Bedo neda xwendin, gelo digo çî?

ZÎNO – Tew, tewer min jî bîra kir. Ma te aqil di serê min de hiştiye? Erê, Keyê xwend. Layê min mekteba xwe qedandiyê, karê xwe dike, van rojan bi xêr wê bê malê. Te dît Biro, te digot bila Bedo nexwîne...

BIRO – Ha ho, hema ku kurê wê xwend tu dibê qey wê bibe çî? Tewer Zîno tu zanî ku te ev lawik xera kir. Hevalê wî giş ev 10 sal in ku jî xwe re şivantiyê dikin. Recê Silo, îro jî 10 bizinan re nabê pez. Ê te, te hîn bi mektebê girtiye. Xwezî te wan her pênc salan li mala beg cêrtî nekiriba û tu hînî ve xwestina mektebê nebaya.

ZÎNO – Erê Biro xebînetê jîna min î ku bi te re vala çû. Tu li min binêr, li xwe binêr. Ev bû sîh sal ez li ba te me. Ma te rokê jî min re kirasek kirî, taqîk kirî, solek kirî? Na. Salekê me wek mirovan têr nan xwar? Na. Salewext wek girtiyan ez û tu em

dixebitin, dişa zikekî têr, yekî em birçî ne. Firdoka taştiya mala beg ku hîn giş di xew de bûn, me ji wan re rêz dikir, çê-tir bû ji vî nanê ceh û pîvazê tûj î ku bi xebata xwe yî şev û rojê, incex tu karî bixwî.

Tu li mal û qirqaşê xwe binêr, tu li ser û sekehê me binêr, ma gelo giş bèn firotin, buhayê wê terîşka ku beg jê re digot "qerewat" û bertelef dikir stûyê xwe, dikin? Na, ez yeqîn nakim.

BIRO – Erê Zîno, gotina te ye, lê tu ji ji xesîsî li xwe nakî, ma ez nizanim ku perê te pirr in. Bi serê şêx îro çiqas li ba te tunebe, nêzikî bîst banqenotan hene. De li xwe ke, ma min nehiştiye.

ZÎNO – Pepû! Ma ezê bê m çî Biro. Kuro wê çawa evqas perê min hebî n? Bi buhayê hêkê sê mirîşkan û teşîka ku ez ji xelkê re dirêsim? Hîn nû mala Hecî Ferman serê weqîya ristina hiriyê kirin wereqe, lê îca jî mirîşka me ya zer jî hêka qut bû. Te dît dibên Xwedê du tiştan bi hev re nade feqîran, ku yekê dide yekê jî distîne.

BIRO – Çawa dibe Zîno! Ew mirîşk tu carî van çaxan jî hêk nediket keçê?

ZÎNO – Biro welleh ez jî wiha dibêjim. Bi gumana min li ser motka mirîşkên mala melê dike. Lê wê rojê min pirsî, diya melê sed sûnd xwarin, go na!

BIRO (*Bi ken û bi kêf*) – Naxwe serê weqyê kirin pênc mecîdî, he? Welleh ne hindik e. Lê bavo ez zanim, dişa tê bê perê min tune ne.

ZÎNO – Jixwe. Ma wek berê hêz bi min re maye? Ev meha çûyî, bi zorê min pênc weqt hirî ristin û hîn badana wan jî xelas nebûye. Karê malê û cêrîtiya xelkê giş di stûyê min de ye.

BIRO – Erê hema pênc weqî jî ma hindik in? Û hêk jî.

ZÎNO – Ihi! Hêk kuro hêk! Hema ev meha çûyî min pênc hêk jî te re kelandin. Tobe bi devê mî neket. Xwedê ew pênc. Û Fato jî di birina bajêr de sisê şikenandin ev neh. Na na, nale li derewê, heşt. Tev de pêncî hêk bûn. Hema ez nizanim, Fato yek daye bi niv mecîdî, bîst û mecîdik da min.

BIRO – Te dît, bi ê rês ev bûn neh zêr û mecîdik. Ma ne bes?

ZÎNO – Erê Biro, gotina te ye, bi rastî ne hindik pere ne. Lê hayê

te ji tişteki tune. Niha tişt giş buha ne, ê de mal e, tu bikî nekî ma biwê navê, ma gaz navê, tu bawer nakî, çiqas ez bi qitûti îdare dikim, dîsa jî weqek dohnê gazê têra me nake. Dîsa ez çirakê diduyan jî, ji cîranan dixwazim. Wê rojê ji bo nalê kera te, min deh mecdî dane kirivê Îşo, bi zorê girt.

Û layê min? Erê li mekteba hikûmetê belaş dixwîne, dixwe û vedixwe, lê ma dîsa tu bikî nekî pere jê re divên. Tu yeqîn nakî ji Keyê bipirse, îsal belkî min sih-çil wereqe ji layê xwe re şandin.

BIRO – Tewer Zîno, min ji bîr kir, ew tişteki wek qoçana jî di nav kaxeta Bedo de bû, Keyê nego ew çi bû?

ZÎNO – Ew?... Erê tewer min ji te re negot, midîr ji te re şandibû, silav li te dikirin.

BIRO – Çima? Çi dixwest Zîno?

ZÎNO – Tişt nedixwest Biro, ew ne midîrê xwestinê ye. Ji ber ku îsal layê te di mekteba Diyarbêkrê de suxtê herî xurt û jîr e. Ji vê yekê te pîroz dike.

BIRO – Ê onbaşî, cendirme Dursun wan jî tişteki negotin?

ZÎNO – Kuro cendirmê çi, onbaşiyê çi? Kaxet ji midîrê mektebê bû.

(Di wê çaxê de, Zîno hevîrê xwe straye, paçekî bi ser de dike û di sankê de destê xwe dişo û bi pêşmalka xwe ziwa dike û li cem Biro li erdê rûdine û dest bi kevnîkê kirasê Biro pîne dike.)

BIRO – Çi, çi, ma li mektebê jî midîr heye? Min digo qey ji midîrê nehiyê Turan Beg e, ez şa bûbûm, midîrê mekteba zarokan, tew tew Zîno... li aqlê te bî.

ZÎNO – Tu li Biro binêrin kuro. Tewer midîrê mektebê nakeve serê wî. Biro, midîrê mektebê ji midîrê nehiyê pîrr mezintir e bavo!... Rojekê xanima mezin go zarokê ku li mektebê dixwînin dibin midîrê nehiya.

BIRO – De tu jî lê bê aqilê, xanima mezin... Ew pîr bi çi zane, ma rojekê ji koşkê derketiye çûye nehiyê? Bi navê Xwedê tewer dibên Turan Beg neçûye mektebê, ji Qeyseriyê ye û Demokrat e û hema kirine midîr û şandine nehiya me.

Wekî din jî keçê Zîno, ma li dinyayê kî ji midîrê nehiyê mezintir heye, cêrfî û xulamê wî hene, şîr, rûn, penêr, mirîşk, hingiv, zad, berx her tiştê wî belaş in. Hespê wî belaş e, ez zanim ji bo wê doza erda Mala Hecî danê.

Tu zanî, wê rojê gundiyên Kerbetiliya li hev xistibûn, bi zorê û ricayê hezar benqenot dane Turan Beg, heta ku wan li hev anîn. Tewer bi ser van gişan de jî midîrê nehyê li kê xîn bi qîma xwe ne, kes nikare giliyê wan bike, ku bikin jî ser nagire.

ZÎNO – Ew ne tê de Biro, hikûmet bi van hawan nizane; ma nayê bîra te wê salê, ew navê wî çi bû Xwedê?... E... Atilla bû; gilî lê çêbû û kirin bendexanê (hepsê).

Lê hîn kesî nediye ku midîrê mekteban ketine bendexanê. Tewer bi ser de paşe, walî, hakim û mezinên din tev de derin destê wan, ji ber ku seydayê gişan e.

BIRO – Bêmejiyê Zîno, ez bi van hawan tev de zanim, lê hikûmet nizane ne?..

Turan Beg, mêrik van îşan bi dizî dike. Pêş çavê onbaşî û ewê Demoqrat ku jê re dibên Ocak Başqanî dike. Ma wê here Ankara rûne û hingiv bide hev, heta ku hikûmet dibîne.

Bedêla ku hikûmet ji vêqas hatina midîr bêş û salyanê bistîne, tewer bi ser de, miêş jî didinê. Ê te, te hîn daye pey midîrê mektebê û xanima mezin.

ZÎNO – Welle Biro, ez bi van hawan nizanim. Çaxa ku ez li mala beg dixebitîm Kemal Paşa sax bû, ne ev Demoqrat hebûn, ne serekê ocaq mocaqan û ne dizî û bertil hebû. Qey niha wiha bûye, ma sûcê hikûmeta feqîr e? Tiştê ku ez zanim midîrê mekteban pîrr qenc in û tim paqij in Biro. Taliya diziyê tune. Ma te ne digot, diz ji xwe re malê nakin, lê mala xelkê xera dikin.

BIRO – Keçê Zîno, niha tişt hemî di destê wan Demoqrat û ocaq başqaniyan de ne. Niha hikûmeta ne padîşeh çêdike, ev ocaq başqanî çêdikin, ji vî hawî, hikûmet ji wan ditirsin. Onbaşî jî ji wan ditirse.

(Di vê gavê de, keçika cîranê wan Zero dikeve derî, lê ji Biro fedî dike û bi paş de vedikişe.)

ZÎNO – Were keçika min Zero, were, kesî nenas tune, apê te Biro ye.

ZERO (*Bi fedî û hêdî*) – Amojnê, diya min go bela meta te selikek ard bi deyn bide me.

ZÎNO – Lawo bi serê Bedo tune, ma ku heba ne şerm e.

(*Keçik bilez derdikeve û dere.*)

BIRO – Zîno ev keça kê bû, çi dixwest?

ZÎNO – Çik lo, qîza Neyo bû, tebeqek ard bi deyn dixwest.

BIRO – Ma te çima nedayê?

ZÎNO – Ma ardê min ji wan re dibe Biro? Ew genim dixwin.

BIRO – Guh mediyê Zîno, dîsa cehê me ji genimê wan çêtir e. Îsal hevqas sal e em dixwin, ma te ev “Birîna Reş” dîtibû, bihîstibû? Na, ne ew nanê genim, ne ew “Birîna Reş.” Wê rojê ez di ba mala Xelo re çûm, keçika wan a ku sax maye derket, gayê min jê tirsyan. Dilê min zahf pê şewitî, te nizanîbû feqîrê ne însan e, ne heywan e. Erê ê me ji gelek zarokên me mirin. Zarok in helbet wê bimrin lê ne bi vî hawayî. Mirina wan zarokan gelekî zor e. Bi saxî goştê wan tev de ji wan de dikeve. Wê rojê lawkê Kelos, Sekban mirîbû. Melê li ser derî şuşt, min dît, kes nebîne, komikek hestî mabû. Mala minê, ew Sekbanê wek berxikekî, lepek mabû, min nas nekir.

ZÎNO – Te dît, tu jî dibê “Zarok helbet wê bimrin.” Ma ji ku wiha ye Biro! Ez pênc salan di nav mala beg de mam, min nedît ne zarokekî wan, ne yekî begên cîranê wan mirin. Em gişik, ji birçitiyê, ji tazîtiyê, ji lewtê, ji sermê û feqîrtî û nezantiyê dimrin.

Hema ê min rebenê heft mirin. Ew yek bi tenê Bedokê min ma.

BIRO – Zîno keçê karê Xwedê ne, emrê wî ye. Tu zanî zarok gulên bihuştê ne. Ma bihuşt bê gul dibe?

ZÎNO – Erê emrê wî ye, lê ez li gora xwe dibêm ma hema emrê wî li me feqîran tenê ye?

BIRO – Zîno, îca tu kufriya dikî ha? Mal nexerabê ma tu bi emrê Xwedê xeber didî.

ZÎNO – De na lo, maxwene me gotiye çî. Bi qurbana Xwedê bim, ew jî bi heqî nake.

BIRO – Bavo Zîno, welleh tu ecêb î. Keçê ma ku zarok nemirin, hevqas mirov wê di ku hilên? Hema li van her sê-çar malên me binêr, belkî ev bûn sî-çil zarokên me ku mirin.

Bêhenek Zîno, ku ev zarok nemiribûna, niha dora me bi xort û qîzan wê xemilî bana?

ZÎNO – Helbet. Wekî din jî Biro, ev jana Birîna Reş ne ji nanê genim e, tu zanî? Dibên ji vî tovê ku hikûmet dide beg û xwe-diyê gundan ji bo çandinê. Ji wî çê dibe.

BIRO – De here tu jî lê, ku dibê ji tov? Ma wê salê tûrik genim ji ber tovê me ma, me şand êş, wê çaxê Bedo jî zaro bû, qet Birîna Reş dernexist.

ZÎNO – Biro ev tov ne wek tovê me ye, hikûmet derman dike û paşê dide xwe-diyê gundan ku biçînin, lê ew naçînin tînin sûka elafa difiroşin. Par ez çûbûm Diyarbekrê, min dît xanîma mezin wan digot: “Ji ber ku hikûmet belaş dide wan, ew jî erzan difiroşin elafan, elaf jî hema bi buhayê ceh didin feqîran.” Niha ev Birîna Reş ku goştê zarokan ji wan de dikeve, ji ber vî dermanî ye. Dibên ev derman jehr e.

BIRO – De bes e lê Zîno tu jî ha! Ma hikûmet dîn e ku me jehr bike, paşî wê kî here eskeriyê, wê kî xerc û salyanâ bidîyê? Pa welle paşê wê dijmin bèn me tev de talan bikin û bikujin.

ZÎNO – Pîrsa te ye Biro, hikûmet me jehr nade, ji bo ku biçînin genim derman dike, lê yên ku distînin difiroşin û ji fêda xwe xelkê jehr didin.

BIRO – Ew jî derew e. Te dît par biharê ez jî çûbûm bajêr, bi gumanî min, serê meha Gulanê bû, ceh jî seridî bûn. Bi Beg re em çûn sûka zêd, ji wî genimê ku tu dibêjî hikûmetê sed ton dabûyê, wî jî firot elafan.

ZÎNO – Te dît, ma min ji te re negot; ew difiroşin, hikûmet nîzane, ew dibê qey diçînin.

BIRO – Pitê ma hikûmet dîn e? Çawa nîzane ku Gulanê genim li Diyarbekrê nayê çandin, derew derew, qey navê wî genimê bizir e, yan na ne ji bo çandiniyê hikûmet dide?

Wekî din helbet wê hikûmet genim bide began, ma wek me

karin nanê ceḥ bixwin?

ZÎNO – Te go çend ton, çend ton?

BIRO – Sed. Zîno ev ton çi ne? Tu tiştên wiha zanî, kêl in gelo, ez dibêm hema ton kêlên hikûmetê ne?

ZÎNO – Ha herê Biro, ne kêl mêl in, wekê ku ez li mala beg bim, huqçe, tuxt, qentar hebûn, lê min ton neditin. Xanima mezin carna digot hevqas ton.

(Di vî hawî de Apê Misto tê hindirû û silavê li Biro dike.)

MISTO – Biro, hîn tu nû ji cot hatiyî, çima tu ma dereng?

BIRO – Erê welle Misto. Ma ez çi bikim, çêlekên min birçî ne, qels in, ber dernaxin.

(Biro ji ber Misto radibe û cihê xwe didiyê, lê Misto hema xwe berdide erdê û rûdine.)

BIRO – De kerem bike were ser cilan!

MISTO – Na welle, vir hêniktir e, xweş e, tu betilî yî, rûne, cotê biharê zor e lê zahf baş e. Ne wiha ye xweha Zîno?

ZÎNO – Ma ez ji ku zanim Kekê, ev sî sal e Biro tim betilî ye, tab û xebata wî, giş ji xelkê re ye, aha va tu me dibînî, cotê biharê qenc be ê me çi, ne qenc be ê me çi...

MISTO – Wiha ye xweha Zîno, ma emê çi bikin; dest û nigê me girêdayî ne. Îdare ne rehet e.

ZÎNO – Çima Kekê, welle ê ku vê demê zanibe, zahf rehet e. Wê rojê Ahmo çûbû civata Demoqratan li Bismilê, gava ku hat kes nizane bê çi qas tişt û mişt anîn, çaydan jî aniye, Ahmo niha her sibeh çayê jî ji zarokên xwe re çêdike.

MISTO – A partiya (benda) wiha ye xweha Zîno lê ev ne karê min û Biro ye, em bi zimanan nizanin, çê nabe.

Ê tewer ez ji bo lawikê we hatibûm, bêhenek bixêr kengî wê bê?

ZÎNO – Xêra Xwedê li te be cîran, van her çend rojan wê bê, kê ji te re got?

MISTO – Kehyê got.

ZÎNO – Erê rast e, ewî kaxeta Bedo ji min re xwendibû.

MISTO – Bedo ji zû de dixwîne bavo, ev bû çend sal?

ZÎNO – Ev bû yazde sal, apê wî, lê îsal jî bixêr mekteba lîse diqedîne.

MISTO – Biro ev lîse mekteba çi ye?

BIRO – Bavo welle ez jî nizamim, ji Zîno bipirse.

ZÎNO – Helbet ez zanim, lîse, mekteba Diyarbekrê ya herî mezin e, beg hewqasî xebitî, kir nekir, ne Mete û ne Cengîz lîse xelas nekirin.

BIRO – Êh bi Xwedê kî Misto, tu li aqlê wê binêr, zarokên beg lîse neqedandine, ê Zîno qedandiye. Hema ku wiha be, naxwe lîse tiştêkî ne qenc e. Keçê Zîno ma ku qenc ba, began ji me re dihiştin?

MISTO – Bira xweha Zîno, zarokên ku lîse diqedînin dibin çi?

ZÎNO – Kekê Misto, dibin hemî tişt, lê layê min dibê, “Ezê herim Stenbolê, hîn bixwînim.”

BIRO – Ihi, dibin hemî tişt qurre? Îca Zîno niha Bedo kare bibe onbaşiyê cendirman?

ZÎNO – Biro ma tu dîn î, Xanima Mezin go ku Bedo Beg here eskeriyê wê bibe zabit. Ji niha ve temamê mala beg, ji kurê min re dibên “Bedo Beg.”

MISTO – Tu bi qedrê Xwedê kî Zîno, mehêle ku ji lawê te re bêjin beg, tu nizanî bê vê begîtiyê çi aniye serê me feqîran.

ZÎNO – Erê Kekê welle gotina te ye, lê te dî, yanî min go ew dibêjin.

BIRO – De dev ji Zîno berdin lo. Layê xelkê bûn xwedî jin zaro, pez û dewar, ê me hîn Zîno daye dû pirsax Xanima Mezin. (Biro bi ken û qerf çav dike Misto.) Bayê sor bi me keve. Te digo qey keçik li deşta Diyarbekrê qeliyabûn, di çavdîni dinyê re min çû Zîna Xanima Mezin anî.

ZÎNO (Bi ken) – Erê Biro xebera te ye, tu niha bê çi xebera te ye. Xuya ye ku te ew lav lav û berger ji bîr kiriye. Ê ma ezê çi bikim; tu bi gorî wî lawikî bî, yan na min zanîbû...

MISTO – Na! Xweha Zîno, a vêga tu fenna dikî. Ez zanim ku tu hej ji Biro dikî.

ZÎNO – Ma ezê çi bikim Kekê! Ma ez karim wek xelkê her roj

mal û mêran biguherim? Bavê layê min e, ev bû sî sal, êdî em bûne wek merivê hev, ma yan na te go qey ez aşiqê çavê Biro me...

(Çaxê ku Zîno van dibêje, Biro wek zarokan bi fedî li ber xwe dinêre.)

MISTO – Ez bi te şa dibim xweha Zîno, helbet wiha ye, bû deng, ez ji bo pirsê Bedo hatibûm, de niha ez çûm, bi xatirê we.

(Biro nan, dew û pîvaza ku ji ber xwe dabû alikî, pêş Misto dike û...)

BIRO – Tewer min ji bîr kir. Tu bi qedrê Xwedê kî Misto, tê bê nê nê bixwî.

MISTO – Sûndan li ber min daneyne. Bi serê te min jî xwar û ez rabûm hatim.

BIRO – Binêr Misto pîvaz e ha, ez zanim ku eşqa te tê de ye.

MISTO – Erê welle Biro, wiha ye lê de ne min jî pîvaz xwaribû û ez hatim. Ferso zane ku ez hej pîvazê dikim. Carna ji min re ji nav gund peyda dike. Wekî din jî tu sax bî, îsal em têr pîvaz in, çend şal kaya min a zêde hebû, her ku min dibir qezê, carê min du-sê weqî pîvaz dikirîn.

BIRO – Noşican be Misto, tu zani ez narim derkê, Zîno tiştê wiha zane. Hîn ji havîna par de hilanîne. Lê xebînetê, îca şîrî dibin.

ZÎNO – Ji ku? Na welle ê min jî nemane, qedere çend seriyan he ne, min go belkî lawik bê, ezê jê re bikim kutilkê hêkan.

MISTO – Ho ho... Naxwe xweha Zîno hîn burxul jî li dora te maye.

ZÎNO – Ne herê Kekê, qedere sênîk hûrikê burxulê min maye, ew jî me ji ber Biro veşartîye, ku zanibaya niha ew jî bi me çêkiribû.

MISTO – De zarono ez çûm, bi xatirê we.

(Zîno û Biro, herdu bi Misto re radibin û heta devê derî wî bi rê dikin û dîsa Biro û Zîno vedigerin. Zîno radihêje teşîya xwe dirêse. Biro jî kurtanê kerê xwe tîne ber xwe û cilik milikê wî bi hev de didirû.)

ZÎNO – Tewer Biro ku lawik bê, emê nênan çawa bikin?

BIRO – Çima ma ev ne ard e di çewêl de ye?

ZÎNO – Erê ard e lê ma ne lawik nikare bixwe, ceh e.

BIRO – Keçê de bes Pitê, îşan ji min re dernexe, ceh meh ew e, nanê bavê wî ye, wê bixwe. Ezê niha genim ji te re ji ku peyda bikim?

ZÎNO – Biro çênabe qurban, zor e. Lawik îsal hevqas sal hînî nanê genimî bûye, wê çawa îca rabe ceh bixwe. Ez zanim wê nesax bikeve. Ma nayê bîra te, sala ku te ez anîbûm ji ber ku ez jî li mala beg hînî nanê genimî bûbûm, wextî ez bi nanê ceh miribûma.

BIRO – Ma ez çawa bikim, çi di destê min de heye? Perê te hene, genimê mala beg jî kehya difiroşe, de here ji layê xwe re bikire, ma min nehiştiye?

(Zîno girêkekê ji ber piştî xwe derdixe. Tenîştî xwe dide Biro ku nebîne û ji nav girêka xwe, pazdeh kaxetan derdixe û dide Biro.)

ZÎNO – Biro, olçekik hebe, besî wî ye. De ha ji te re ev pazdeh kaxet olçekikê ji me re werîne. Ez û tu emê dîsa bi dizî ceh bixwin, lê binêr Biro, tu bi serê Bedo kî, lawik nebihîze. Tu zanî ku kurê min pîrr kerbok e, ku bibihîze em ceh dixwin û ew genim, îca wê ji kerba nesax bikeve.

Dawiya perda yekê

PERDE II

(Temaşgeh dîsa mala Biroyê feqîr e. Bedo ji mektebê hatiye. Bi kincê mektebê nêzîkî diya xwe li ser balîfkî rûniştiye.

Zîno, li ber kewarê teşiyê dirêse, Biro jî li ser merşê pal daye ser balgeh û bi kêf li law û jîna xwe meyze dike.

Kincên Biro ên berê ne. Yanî kiras û derpêkî caw ê pînekirî. Qutîkekî çitê sor. Şefqak kevn, bi pîne û berçavê şikestî. Ew jî Biro paşûber li serê xwe kiriye. Riha wî hatiye.

Zîno; kirasekî cawê sor lê ye, piştik kevn li piştê ye, pêşmalka wê kevn û çitkû zêrikî ye. Serê wê wek ê deşta Diyarbekrê gişan bi kofî ye.

Bi vî hawayî malî li hev rûniştine û bi dilxweşî xêber didin.)

BIRO – Ê Zîno! Ez dinêrim tu pirr bi kêf î.

ZÎNO – Ma çima ezê ne bi kêf bim Biro? Maşele layê min wek şerêkî li nik min rûniştiye. Tu dibê li temamê dora me yekî wek kurê min zana heye?

BIRO – Ha hû Zîno. Zaneya kurê te, kesî nediye. Aha va rûwê wî.

Pêr rokê min bi xwe re bir cot, nîr berûpaş danî ser stûwê ga.

BEDO – Yabo, wê çaxê min hîn nedîtibû. De ka niha min bibe,

tuyê binêrî bê ez çawa zanim.

ZÎNO – Hema lawo bela tu qet nizanibî cot. Îsal çil sal e ew bi dû hêlet de ye, çi bi ser xist? Tewer dibên mala beg wê berdin cotkariyan, wê mekîna cot binin.

BIRO – Wê çawa bibe Zîno? Ma ku mekîna cot bê, wê hevqas gundî bi ku de herin?

ZÎNO – Bi ku de derin bela herin, ma beg wê mijûlî wan bibe? Disa begê me ji ê xelkê çêtir e. Wan, îsal 4–5 sal in mekîne anîne gund. Li ser kîsê xwe tenê diçînin û berdan gundiyan, feqîran hemû çûn bajar majaran, ên ku mirin, ên ku bûn parsek. Diyarbekir bûye wek wê sala ha, tije parsek bûye, mirov ji bo wan jî û ji ber xwe jî fedî dike. Lê ma wê çi bikin jaran, di bajêr de ji parsê pê de kar tune.

BIRO – Ez bawer nakim ku hikûmet bihêle beg gundan xera bikin...

ZÎNO – De lo Bedo tu li aqilê bavê xwe binêr. Biro, ma hikûmet kare nehêle? Gund tapa beg e, çi bike bi qîma xwe ye. Heke te navê tewer bi ser de hikûmet evê ku ji wan re dibên terek-tor jî dide beg û xwediye gundan. Te dit tov jî dide, lê ew naçênin, difiroşin.

BIRO – De ez çawa bikim, hema bela serê hev bixwin. Tu çi ditirsî rebenê, hema em bi ku de herin ji vî halê me yê niha xerabtir tune.

ZÎNO – Çawa tune Biro, hema çawa be li gund em li mala xwe ne. Kes bi hundirê me nizane lê sibe ku em têkevin bajêr û ber nigan, çawa ne xerabtir e? Ma gelo tiştek jê zortir heye ku mirov parsê ji ewê ku mirov dixê vî halî de bike? Erê gund ne ê me ye, xanî ne ê me ye, lê li nav mezêl heft xaniyê me hene. Ezê dev ji tirbê xwe berdim herim ku?

BIRO – De bes lê, car din te qala miriyan kir. Jixwe tu, tu carî xweş xeber nadî. Pirsê te ya mirin e ya beg in. Erê de ka bêje bê ma wê layê te bibe çi?

BEDO – Yabo ma te divê ez bibim çi?

BIRO – Onbaşiyê cendirman?

BEDO – Çawa onbaşî yabo, onbaşî çi ye?

BIRO – Çi? Tu yê hîn mezintir bibî Bedo?

ZÎNO – Jixwe Biro, ma tu nizanî ku wê layê min hîn mezintir bibe?

BIRO – Ha ho, Zîno niha kare bê wê layê min bibe Midirê Nahyê.

BEDO – Erê Yabo, ez karim bibim midir, lê hîn tiştên ferztir hene. Wek dixtoran, mihendizan, hakim û ebûqatan.

BIRO – Kuro lawo, tu jî wek diya xwe yî. Kengî te dikin ewê ku tu dibêji? Hevqas zarokên beg û axa qeliyane ku te bikin midir û dixtor?

BEDO – Na yabo na, niha ne wiha ye, kî bixwîne dibe her tişt.

BIRO – Çawa dibe lawo, ku wiha bûya ji ber ku feqîr zarokên xwe bikin şivan û gavan, wê bavêjin mekteba bikin midir û hakim. Tewer Bedo, ew mekteba evê ku jê re dibên sawcî li ku ye? Tewer lawo ew wek êgir in. Wê salê em gundî birin, sawcî go li wan xin, li me dan, go bigrin, em girtin, go berdin em berdan. Hema kesî ew sawcî nedibû. Mirov ji yekî re bê şeqamkê li filankes xe, salekê dixin hepsê, lê sawcî salê sed carî ji hakim re dibê filankes li dar xin, daleqînin, kes wî nagre. Ew pirr baş e lawo, lê ji ku tê, kengî te dikin ew?

BEDO – Dibe Yabo, çawa ez nabim sawcî? Zarok giş dibin her tişt. Lê ji ber ku bav nezan û feqîr in, zarokên xwe bi xwendin nadin, dikin şivan û gavan.

ZÎNO – Ma Biro ku ne ez bûma te yê ev lawik bida xwendin?

BIRO – Bi rastî na!

ZÎNO – Ê... Ên din jî nola te ne. Hûn nizanin ku hemî tişt bi mektebê ye? Welle rojekê Xanima mezin got, kalikê beg jî nizanîm ji kîjan gundê Licê hatiye Diyarbekrê û xwendiyê bûye beg.

BIRO – De lê, dîsa Xanima mezin, tu zanî ku beg pirr zana ye. Lawo Bedo nayê bira te, par hatibû vir, ji te re negot; “Ulan okuyup da ne olacaksin, baban gibi işine baksaydın, daha iyi değil miydi sanki?” “Kuro, ma ku te xwend tu yê bibî çî? Te jî wek bavê xwe li karê xwe meyze kiriba ne çêtir bû?”

BEDO – Helbet wê wiha bêje. Yabo îsal çil sal e tu jê re dixebite, ew divê ku ez jî çil salî ji layê wî re bixebitim, ma yan na nizanê ku xwendin û mekteb, ji şivantî û merebiya wî çêtir e?

(Di vê derxeqê de cîranê wan Apê Sado, Kelos û Saroxan tîn mêvanî wan. Li ser merşê rûdinin û dest bi qisse dikin.)

ZÎNO – Biro-rabe, mêvan hatin.

APÊ SADO – Zîno, lawo çavê te ronî be, maşele Bedo bûye xort.

Tu bi xêr hatî xortê delal. Xwedê te wek navê te mezin bike û xan û man ji te here.

BEDO – Ez tîm destê we kalo.

ZÎNO – Xwedê ji we razî be cîran.

SADO – Binêrin zaron! Kî bêje ez tim hevalê mektebê me, di seferberlikê de zabitekî me yî Silêmanî hebû, navê wî Mam Xidir bû, rehme lê be, tim digo; “Zarokên xwe bi xwendin bidin, ku ne bi wiha hûn xelas bibin, tu carî hûn ji vî halî xelas nabin.”

ZÎNO – Rebi cihê wî cînet be, gotina wî ye.

SADO – Ê... xortê delal, de ka bêje bê hûn li mektebê hînî çî dibin? Kehya nava gund tijî kiriye, kaxeta te xwendiyê, dibê Kurê Biro xortê mekteba Diyarbekrê ê herî jîr e. (Û Apê Sado bi ken) Îro ez û te, emê hevdû imtîhan bikin.

SEROXAN – Xweha Zîno, çavê kehyê ne baş in, layê te çavîni neke. Ku tu bi a min bikî jê re nivîstekê çêke.

KELOS – Gotina Seroxan e. Wê salê çêleka me nû zabû, di gasîne re buhurt, kehyê lê nerî û got; “Kuro ev çêleka kê ye, guhanê wê çi qas mezin in?” Çar ro neçûn, çêlek guhanreşî bû, zuwa bû û golika wê jî mir...

BIRO – Erê, tu caran kehya nabêje “Maşele.”

ZÎNO – De binêrin ha! Çavê min birije, ma ez feqîra xwedê ji ku zanim? Naxwe ezê îşev li mal hermelê bişewitînim, da çav xera bin.

SADO – De tiştek nabe, dev ji van bêaqiliyan berdin lo. Lê çî çav, çî hal? Dibên çêleka xelkê bîst-sih weqî şîr didin, qey çavîni nabin?

De kurê min Bedo, ma ne me go, emê pîrsan ji hev bikin?

BEDO – De apo serçavan, bipîrse!

SADO – Na na lawo, te divê tu ji min bipîrse.

BEDO – De apo tu zanî, bipîrse.

SADO – Bedo lawo ev kûsî çima bûye kûsî?

BEDO – Ma apo ez ji ku zanim.

SADO – Ya, naxwe tu nizanî, de binêr ezê ji te re bêjim.

Dibên rojekê di gundekî wek gundê me de begek hebû, di desttengiya feqîran de zadê wan bi elba mezin û erzan dikirî û di buhayê de bi elba xwe ya piçûk û buha difiroto wan. Ji ber wê xayîntiya wî, Xwedê beg kir kûsî. Elba wî ya mezin li ser û elba piçûk jî li bin jê re kire qaqil.

BEDO – Erê welle kalo, ev çirokeke gelekî xweş bû.

SADO – Çi çirok lawo, ev rast e, ma ku ne ji ber xatirê pêxember bûya, tu dibê evê ku niha vî buhayî û hawa dikin, wê nebûna heywan? Bi serê te wê çaxê wê li Tirkiyê hindik însan bi-mana.

ZÎNO – Lawo Apê Sado pirr geriyaye, gelekî zana ye.

SADO – Na lê ma ez çî zanim? Binêr Bedokê min, heke tu aciz î ez napirsim?

BEDO – Na kalo, welle min divê, tu zahf rind xeber didî, ev tiştên wiha di kitêbê me de tune ne.

SADO – Ev di kitêbê we de tune ye ya? Hûn berûpaş dixwînin. Qaşo berê însan heywan bû, pêşî gumgumok bûn, dû re bûne meymûn û hîn dû retir jî bûne însan. Sala seferberlikê zabitêkî Alaman ders dida me, wî jî wiha digot, a rast ew e ku ciyane pêşî însan e û ew jî Pêxember Adem e.

BEDO – Kalo ma...

SADO – Çi kalo, ma tu jî tê bê na? De hêdî ez yeke din jî ji te bipirsim. Bedo, kurê min, ev legleg çima bûye legleg?

BEDO – Ma kalo ezê ji ku zanibim. Bêhenek me tiştên wiha nexwendine.

SADO – Hûn naxwînin ya! De bise ezê ji te re bêjim.

Rojekê di sa xwediyê gundekî pirr dewlemend hebû. Dibê li wî gundî pîrekek xweşik û diya sê sêwiyan a bi namûs hebû. Zarokên wê birçî dimînin û ji nêza digirîn. Jinik nema zane wê çî bike, aqil di serê wê namîne feqîrê. Tiştêk jî di destê cîranan de tune ye ku bidinê lê jê re dibên; “Zad li ba mala beg heye, difiroşin, here ku bi deyn bidin te, emê havinê li ser benderê bidinê.” Diya sêwiyan bi fedî û şerm dere ba beg,

derdê xwe jê re dibêje, lê ser nagirî. Zîno jî weke keçika min e, begê tolaz ji jînikê re dibê: "Na, ez bi deyn zêd nadim, lê ku tu serkabê (devlingê), xwe ji xwe bikî û bi vê nêrdewanê de hilkişî û dakevî, ezê têra zarokên te zêd bidim te." Feqîrê çiqas li ber giriyaye dîsa ser negirtiye. Wê çawa bike, zarokên wê li mal ji birçîtî digirîn, gotiye:

"Ya Xwedê, tu dibînî, ma ezê çawa bikim? Qey emrê te ye ev hawe?" Û paşê derpiyê xwe dertîne û bar şewala bi nêrdewanê de hildikişe û dadikeve. Wê çaxê beg jî li ber nêrdewanê sekiniye, li jor-jêr li çimê jînikê dinêre û dikene. Gava ku jînik daket, zadê xwe bir, Xwedê jî beg mesex kir û kir legleg. Îca ji wê çaxê û heta niha hîn jî legleg stûwê xwe bi pêş û paş de ditewîne û wek kenê wî begî dike leq leq.

BEDO – Ax kalo ev çi çîrokên xweş in.

SADO – Tew xorto, ma ev çîrok in lawo? Evna giş bûyên bi serê xwe ne. Ya layê min, ev heywanê ku tu dibînî berê tev de însan bûn, ji ber xerabiya xwe bûne heywan. Ker, ga, rûvî, kûçik, kew, kevok...

Ez car dî jî ji te dipirsim.

BEDO – Erê welle kalo.

BIRO – Lawo Apê Sado pirr xurt e, kî kare pê?

ZÎNO – De Biro, ê tu...

SADO – Lê, hûn ev mektebliyê niha guh nadin heywanên dora xwe, hûn derin nizanim çend qelaçan di binê deryayê de li kurmikan digerin. Li serê çiyên li hestiyê masiyan digerin. Sala seferberlikê li Çeneqela em li serê çiyakî bûn, zabitê me digo, ev taht, qaşûlên şeytanokên deryayê ne.

KELOS – Ha hû! Ma ew ji ku zanin vanan Apê Sado. Ew bermeqlûb dixwînin.

SADO – Na kuro, ez bi Bedo şa dibim, ma tiştên ku ew zanin, em ji ku zanin, xebera Bedo ye, zaneya me giş çîrok û çivanok in.

SEROXAN – Na welle Apo, tu tinazan dikî, ma em nizanin ku tu bi qasî melayekî tiştan zanî?

BEDO – Kalo, ê min, min nizanîbû ku tu evqas zana yî?

SADO – Çi zaneyî lawo, bertelef e, çi fêde me nexwend. Jîna me giş di nav vê qirêj û jarîtiyê de buhurî. Û tewer bi ser de jî ew

zilma axa û began.

De binêrin tiştê ku hate serê min ez ji we re bêjim: Di çaxa Siltan Hemîd û Reşad de ez girtim, şûna layê birê beg de ez şandim nezamê, lo ma ez li ku negeriyam, li Selanîkê, Yemene, Şamê, Bexdayê, Helebê, Qersê me cihek nehişt. Çar caran ez birîndar bûm. Di xela û cela de ez qeliyam. Ê ku em mirin çûn ji me re gotin "şehîd", ê ku birîndar û seqet bûn, bûne parsek lê di defteran de ji me re dibên "gazi" ên wek min ku sax jî man em jî bûn kolê xwediyê gundan. Ev bû heftêûpênc salê min ku ez li vî gundî me. Kehyê wê roja ha ji min qeherî, bi vê riha spî îşkî nemayî anî serê min û berda min ji gund. Dîsa diya wî li ber geriya nehişt.

BIRO – Erê welle kehye kare berde mirôv. Ji ber ku kehye ji gundiyan re bêhteng e, beg gotina wî naşkîne. Wî çendê ha beg bi terembêlê hatibû vir, ji me gişan re go; "Binêr gundîno dengê min bê we, kehyê min çi bike bi kêfa xwê ye."

ZÎNO – Xwedê jê re nehêle.

SADO – De bisekine Biro. Bela Bedo ji me re bipeyive, ma hûn nizanin ku wê beg wiha bêje, ma we diye ku seydivan ji tajiye xwe re gotiye; "Ku te kêroşk girt meşîne." Na. Tenê ew tajiye xwe hîni nexwarina seyde dike.

BEDO – Kalo de bêje, ma te çi divê ez ji te re bêjim?

SADO – Lawo Bedo ji van tiştên nû derketî, sê tişt nakevin serê min:

A pêşî; dibên mirov çûne heyvê.

A diduwan; dibên iro karin ji vir Çîn û maçin bidin ber topan.

Û a din jî; dibên tewer qûmberek çekirine, navê wê etom e, çi ye, karin bi yekê ji wan, Xwedê neke Diyarbekrê bi carekê re pê bişewitînin. Me divê tu van têxî serê me.

BEDO – Kalo rojnamên me dibên Ingilîz û Amerîkan gotine mekînek Urus li heyvê ket. Lê insan neçûne û nehatine. Wekî din jî dibên Urus û Amerîka mekînen xwe dişînin heta nêzîkî heyvê û sûretê wê dikşînin. Niha jî tewer Amerîka û Urus xwe kar dikin ku herin heyvê û stêrên din.

BIRO – Kuro hiş lawo, bi serê şêx ev pirsên te ku li nava gund bêne bihîstin; wê bên qey ya tu dêhl i ya gawir. Tavilê kehya

berdide me ji gund. Tobe tobe çawa wê herin heyvê?

SADO – Bira tu bi Xwedê kî hiş! Aqlê te ji van tiştan nabire, tewer hîn gundî û kehye wê Bedo necibînin? Tu bêje lawo Bedo bêje, van feqîran ne xwendiyê û ne geriyane, wê ji ku zanibin?

Tewer Biro te eskerî kir?..

BIRO – E... Hijdeh mehan min eskerî kir.

SADO – (Bi *qetf*) Errek çiqas pirr, welle te xwe kuşt, te li ku kir?

BIRO – Li Sêrtê.

SADO – Tu çi bûyî?

BIRO – Tu çi bûyî?

BIRO – Ez saîs bûm.

SADO – De te dît lawo Bedo eskeriya Biro. Li Sêrtê û saîstî. Yanî ji şivantiya pez çûye bûye şivanê hespan. Ê Biro tu çawa hînî Tirkî bûyî?

BIRO – Lawo çi hînbûn û çi hal! Ev çend pirsên bi Tirkî ku ez zanim çendek jê ji zabîte xwe û çendek jê jî gava ez bi dergistî bûm, ji bo Zino nêzîkî du salan çûm bajêr li mala beg dixebitîm. Li wan deran ez hîn bûm.

Wî tew min ji bîra kir, ne berî salekê li nahiyê min notirvanî (bekçîtî) kiribû, çend pirs jî ez ji cendirman hîn bûm.

SADO – De de Biro bes hînîtiya te!.. Erê Bedo lawo îca ew gullên ko diçin dûr çawa ne?

BEDO – Kalo ew jî wek ewên ku diçin heyvê ne. Lê ev ne berjor diçin, rast diçin armanca xwe.

SADO – We dît zaronê bê xort çi spehî kir serê me. Lê çi fêde çaxê limêjê hat. De binêr, dibêjin tiştên ku nû derketine mirov hînî wan bibe, xêra wan jî wek a limêjê ye. Li eskeriyê zabitê me yê Diyarbekrî hebû, ev tim jî me re digot.

KELOS – Na lo Apê Sado, hîn limêjê dûr e.

SADO – Bêhenek! Ê de naxwe bavê kalikê xwe ka wê atomê jî ji me re bêje. Li seferberlikê qêmbere herî bi qewet jê re digotin “elman bombasî” dikarî bi qasî vî hundirî xera bikira.

BEDO – Erê kalo ew qûmbere rast in, lê em nizanin bê çawa çêdikin, hîn li dinyayê Ûris, Ingilîz, Amerîqa û Fransa tenê zanin û ji kesî re nabêjin.

SADO – Haho! Car din Îngiliz di nav de ye. Naxwe xêr tê tune.

Tim ew li ber a xwe ne. Ma ne sala seferberlikê wan em qelandin. A lawo Bedo heta niha kesî ev qembere avêtîyê hev?

BEDO – Erê kalo di vî şerê dinyayê yê talî de Emerîqa bajarekî Japon, navê wî Hiroşîma bû, ji Diyarbekira me mezintir bû. Bi qembereke atom di cî de sed û bist hezar însan mirin û bajar jî bi derbekê şewitî.

ZÎNO – Wey lê ji Xwedê netirsiya! Qey bira ew gawir in bavo!..

SADO – Erê bi Xwedê wiha ye. Wê rojê li Diyarbekir li qehwa Ebas jî hin kesan wiha digot lê kesî guh nedîda wan. Me digot qey polis û xefiye ne dîsa pirsra ji bin me vedikişînin. Naxwe rast digotin..

Ê Bedo efendî ew gullên ku ev qasî dûr diherin çawa diherin? Bi qebzûn û barûdê diçin an ew jî wek firoka (teyara) bi benzî-nê diçin.

BEDO – Kalo me ev qal li mektebê nexwend. Lê wê rojê kovarekê dinivîsî ku gulle wek çend fişekan bi ser hev de ne pêşî yek diteqe gava ku hêza wê yekê nema ya din diteqe. Û bi vî awayî gulle dighê armanca xwe.

SADO – Wey tu tim hebî lawo, bi navê Xwedê wê wiha be!

KELOS – Bavo di eskeriyê de min tiştê wiha nebihîst.

SADO – Ma tê ji kû bibhîzî, ê me me hişê xwe berdaye ser telaq-reşîya û benda. Ev demoqrat in, ev xelk in, nizanîm çî bi me hatiye? Hema nêzîkî sî salî xelk bûn em ev bûn, beg jî xelk bûn. Û îsal neh deh sal Demoqrat in dîsa em ev in û beg jî bû ye demoqrat.

Giş ji me feqîra wek hev in lê partî û beg ê hev in.

BIRO – Ji kû wek hev in, welle yabo dilê min ji xelkê re dixwaze.

SEROXAN – Na welle Biro Demoqrat ji Xelkê çêtir e.

SADO – Xwelî li serê we be. Ma niha hûn zanin bê hûn dibêjin çî ahmeqno. Rehmê lê, çîrokek bavê min hebû, ez tu carî ji bîra nakim. Digo: Di xelayê de kerwanekî feqîra diçû deştê ku ji zarokên xwe re hinekî zad bikin. Lê nijdeke keleşan li wan derdikeve dest û lingê wan girê didin, davêjin bin darekê û qirûqar û heywanê wan li hev par dikin. Lê ji bo qir û

qafa, nav keleşa xera dibe û radibin hev bi xencera û çend ji hev dikujin û birîndar dikin. Di pevçûna wan de ji dêla ku kêfa xwediyên kerwanê yê girêdayî bê îca li ber keleşa dikevin û ji dûr ve şîreta li wan dikin ku dev ji hev berdin.

Bi serê we zarono ji aliyê van benda de ve em jî bûne wek rê-wiyên wî kerwanî. Demoqrat bin Xelk bin me feqîra tazî dikin ku îca bi hev dikevin em dibên filankes baş e û filankes ne baş e.

KELOS – Zarono ma gelo bend li nav gawiran jî tune ne?

BEDO – Çawa tune ne, ma Apê Sado?

SADO – Belê lawo bendê wan jî hene lê dibêjin ne wek yê me ne.

BEDO – Ma wê çawa wek yê me bin. Li nav wan ne şêx ne axa û ne beg hene. Li van deran partî a wan e, em jî ji tirsê wan yên ku ew dibêjin em dineqînin û ew jî dibin mebûs. Ê, adet e, mebûs jî ji yê ku wan bineqîne re dixebitin.

SADO – De rabin kuro wexta garan bê lawo, destê me ji efendî nabe lê bû dereng.

BEDO – Min jî te qebûl e kalo. Yadê kalo îşev bi me re şiv bixwarra.

ZÎNO – E, bê henek Apê Sado tu îşev li ba Bedo bima?

SADO – Layê te sax be Zîno, ne adatê min e. Lê her ku ez vala mam ezê serîkî bi we dim.

(Mêvan radibin, xwediyê malê wan bi rê dikin)

ZÎNO – Ser çawa hûn hatin cîranno, mala we ye hûn kengî bîn, bi xêr bîn.

BEDO – Kalo sibehê dîsa were, îca ezê tiştan jî te bipirsim.

SADO – Ez bi te şa bûm lawo, ma ez çi feqîr im ku ez bi te re bivekim şîretan. Ne pêşî min got, zîlamê nexwendî kor tê hesêb, ma em çi zanin? Zanîna me hemû çend çîrok û pîrsêd pêşiya ne.

BEDO – Na welle kalo, pîrsên te pîrr xweş in.

SADO – Ez zanim lawo, xwende kengê qerfa li mezinên xwe dikin. Ma ne ji ber vî awayî ku ev îsal çil sal li zimanê min mû hatin, ez ji gundiyan re dibêim, "Zarono mexwin, venexwin

herin li qiraxê bajarekî ji xwe re webatiyê bikin. Lê zarokê xwe bi xwendin bidin.”

Tu zanî ku Simko bi salan hevalê te ye. Deh sala ez bi dû bavê wî ketim, min go, “Lawo xebînetê Simko ku nekeve mektebê.”

Hurmuz bi ya min nekir. Par li gundê mala begî ber avê pevcûn çêbû, yek hat kuştin. Kirin stûwê Simko ji ber ku emrê wî piçûk bû. Mala hakim ava deh salî û nîv danê niha di hepsa Diyarbekir de ye, dibên spî çavê wî dixwin. Ji rûwê beg hat girtin belengaz! Tewer bi saloxa dibên rojekê ne beg bi ser Simko de çûye û ne çend qirûş pere jê re şandine. Ê bav jî feqîr e, xulamê xelkê ye mala minê wê lawik di hepsê de bimre. Ma ku bixwenda wê çima ev bihata serê wî? Bela ew jî wek te niha di nav me de baya belkî wî jî rêk bi me xistaya.

Tu dinêri lawo em giş li van rastan ji ber nexwendinê kor û gêj mane, her çî tê pehînekê li me dixê. Bedokê min encex yên wek we xelas bikin. Ma ku tu ne layê Zîno, yê Beg baya me îro wiha karibû li dor te em rûnên? Her tiştêkî pêşî fêda wî li cinsê wî heye. Ma nabên, “Her teyrekî bi refê xwe re.”

KELOS – Çawa Apê Sado?

SADO – Wiha lawê min, ma heywan jî ne wiha ne? Hema îro ku bizinek û hespekî xerîb bèn gund, ne wê bizin here nav pez ba bizinan û hesp jî wê here nav hespan.

Însan jî wiha ne!.. Ku ne zarokên gundiyan bixwînin û werin nav me kengî zarokên beg û bajariyan tên nav me?

Welle ez nizanim ji çar salan carkê guh û bêvilên xwe girê didin û ji bo întixabê (hilbijartinê) di van deran de dibihurin. De bavo ez çûm jî bi xatirê we. Lawo derdên me pirr in. Xelk toran di me dikin. Ku îca em wan toran di bêjin îşan tînin serê me.

Dawiya perda diduyan

PERDE III

Ci: Disa mala Biro ye. Wê rojê Biro neçûye cot, li mal maye. Zîno li ber selê rûniştîye nên çêdike. Bedo û Biro nanê şikeva û dew bi çemçikê ji çapekê dixwin.

ZÎNO – Lawo tu îşev li ser xênî rehet razayî?

BEDO – Erê dayê ez pîrr hej ji xewa li derve dikim.

BIRO – Keçê ma tu nizanî ser xaniyên me ji wan hundirên bajarê yan bi bêhn xweştir in.

ZÎNO – De Biro ê te tu hiş lo! Ma tu ji ku pê zanî? Ku bi a te be emê tim di nav...

BEDO – Yadê qubanê dev ji bavê min berde.

ZÎNO – Binêr lawo neçû cot jî.

BIRO – Zîno bi serê şêx îro ez betilî jî bûm û destê min jî Bedo jî nebû. Malxerabê ev pênc şeş mehê min kengî ez rojekê li mal mame. Lawo Bedo tu dibînî, diya te jî nan bi mala beg re xwarîye, haveynê mirwetê pê re tune ye.

ZÎNO – De lawo tu li bavê xwe binêr. Ev bû sî salê min ku ez gihamê, çî cara heye min jî tev li mala beg dike. De binêr hema bextê bavê te ji vir xuyaye. Bê ez feqîra Xwedê bi kû de û ma-

la beg bi kû de.

(Biro simbelê xwe ji dew paqij dike û Bedo maçî dike.)

BIRO – Lawo mirov nema kare henekekê li diya te bike tewer ji wextê ku tu hatiya, yekcar Zîno har bûye.

ZÎNO – Çima ma min çi kiriye Biro? Ê tu niha lêwîk maçî dikî, ne te digot bila nexwîne lo.

BIRO – De bes lê bê aqilê, keçê ma ji te û wî lawikî pê ve kiyê min, çiyê min heyê dînê?

BEDO – Yadê welle min pirr bêriya bavê xwe kiribû. Rojekê li bajarê yek min got qey ew e, heta Deriyê Mêrdînê ez bi dû ketim. Min dît ne ew bû ez vegeyriyam. Çiqas ez bi ber ketim.

ZÎNO – Û ez? Qey te bêriya min nekiribû?

BEDO – Çawa dêka min a xweşik, hîn bêtir.

BIRO – Wa! Naxwe “hîn bêtir” Bedo ha? Bela lawo bela, ez bi te xweş dibim. Bê henek heqê diya te li ser me pirr e. Zahf tab dît rebenê.

(Bedo çemçîkê û nên datîne, devê xwe bi desmalkê paqij dike.)

BEDO – Yadê welle min têr xwar.

ZÎNO – Wî li min rebenê! Tewer min hêk ji bîra kirin, de ka ez bînim lawo hê?

BEDO – Na welle yadê min gelekî têr xwar.

BIRO – Ta, haa ! Bavo îro Zîno pirr merd bûye.

ZÎNO – De binêr ha! Ma kengî min tu birçî hiştiye Biro?

BIRO – De ez qerfa li te dikim lê, seheta te xweş aha va min jî têr xwar.

(Biro jî nên û dew ji ber xwe dide alîkî)

BEDO – Noşican be yabo.

BIRO – Berxwedar bî lawo.

ZÎNO – Erê bavê te wiha ye lê xwarina wî tune ye. Hindikî dixwe feqîro.

BIRO – Ez dibêm hema roviyên min piçûk bûne Zîno.

ZÎNO – Helbet Biro, ma te rojekê weke xelkê têr gepek nanê xweş xwar? Wê salê ez çûm bajêr ez li qelewiya bajariyan mam şaş. Pîrek û zilamên wan di vî deriyî re nedîçûn. Hûrê zikê wan wek wê kewarê bûn.

BEDO – Lê yadê ew qelewî ne baş e. Yek ji wan bajariyên fit fite nikarin bi bavê min re gavekê bavêjin.

ZÎNO – Ji ku lawo na welle tu tişt di bavê te de jî nemaye.

(Biro bi ken, qapanî)

BIRO – Ez, Zîno! Malnexerabê ez hîn li ser xwe me lê! Ev bajarî çî ne, erê hûr mezin in lê vala ne. Hema hûr û hew?

(Ro bilind bûye, wextê bêriyê ye. Sado û cîranên wan dişa tên serdana wan, ji gava ku lawê wan mekteba xwe xelas kiriye û hatiye malê)

BEDO – Yadê binêr kî hatin?

BIRO – Zîno merşê raxe, te melkesek li van dera xistiye.

ZÎNO – Gava din min rêş kiribû Biro paqij e.

SADO – Silamûelêk.

BIRO – Elêkûmeselam. Kerem bikin ser cil Apê Sado, tu jî cîran, hûn jî werin ser cil.

ZÎNO – Bi xêr û ser çavan hûn hatin. Ne ez dibêm qey hundir ne dû ye. Ah ev kilork ma ezê ji ber sêlê rabim.

SADO – Li karê xwe binêr keça min. Lê ma çima tu nanê xwe bi tenûrê çênakî?

ZÎNO – Apo, lêwik bêriya nanê sêlê kiriye û wekî din jî te dît he- ma genim bû min fedî kir bibim ser tenûran. Ez tirşiyam min go wê zarok çav lê kevin, nefsi guneh e.

(Zîno çend nanan li ser hev dike û bi alî mêvanan ve dirêj dike.)

De ez goriya we bim hûnê nanê germ bixwin.

SADO – Tim hebî lawo. Bi serê Bedo min xwar û ez hatim.

KELOS – Bi navê Xwedê şekir be ez nikarim bixwim.

SEROXAN – Ku min kariba ezê fedî bikim.

(Zîno nanê xwe dike testê, sêla xwe hiltîne, ser sota ji vedimirîne.
Bedo pirr bi kêf û ken e.)

BEDO – Xwedê kir ku hûn hatin kalo.

SADO – Jixwe emê bên lawo, ma ku em neyên ba te emê herin kû? Gundiyên feqîr hê bi qedrê te nizanin, ma ku zanibûna wê îro bi def û zirne dawet bikirina. Lê ma rebenan ji kû zanin, hiş di serê wan de nemaye. Li ber şek û peka bûne wek kerambera rebenan.

REŞO – Ma emê çawa bikin Apê Sado? Mala feqîriyê ne ava be, ma ne te digot “Feqîrtî zengara meriva ye.”

SADO – Lawo Bedo ji kêfa te destê me ji karê me sar bû, îro çiqas îşê me hebû dişa ez neçûm.

ZÎNO – Te qenc kir Apê Sado, ji êvar de tu ji devê lêwik neketiyî.

SADO – Biro gerek tu rabî û rûnê dua ji Zîno re bikî. Ez zanim bê ev yazde sal e çî feqîrtî buhart lê îca maşella bû diya efendîkî wek şêrekî (Sado li gundiyan vedigere.) Û zarono ev efendiyê me ne wek efendiyê beg û bajara ye. Efendiyê nêka teşiya Zîno, gîsnê Biro û qelema xwe ye.

ZÎNO – Xwedê yên alemê giş bihêle. Te dît apo min heft kirin bin axa sar, ev maye.

SADO – Lawo Xwedê wî ji te re û ji me teva re bihêle. Ne tu zanî îca nema lawê te tenê ye ê me gişa ye, ê welêt tevde ye. Îro kurê welêt î bi qeweta Xwedê tê sibehê bibî bavê welêt tev de.

REŞO – Erê welle Apo îsal şeş heft sal li Bursayê ez esker bûm, gundek li wir bû navê wî Omerbey bû ma gund bû. Ji bajarekî xweştir bû, min pirsî go zarokek ji vî gundî bûye zilamekî mezin.* Wî gundê xwe wiha kiriye.

SADO – Hî, na lawo Reşo ez ne wiha dibêjim, ew ji kîs xelkê merd in, ê me wê bi xebata xwe me xelas bike. Wê fêda xwe ne li gundê xwe tenê bike. Naherê, ewên li wan deran min jî

* Ev gund, gundê Celal Bayar, reîsê me yê Cumhûriyetê ê ketiye.

li eskeriyê dîtin, malê millet didizin, li gund, bajar û merivên xwe xerc dikin. Xortên niha pirr baş in Reşo, wê rojê ez çûm Diyarbekir hema bigre bajar bûye du bendî; yek benda xorta ye ya din jî ya pîr û mîrên berê ye ku mîjoyî teba xelkê bûne. Îca tewer ew pîrên çepel jî wan xortên hêja re dibên qomînîst.

KELOS – Qomînîst çî ye Apo?

SADO – Ma ez jî kû zanim lawo, hema kî jî kê biqehire jî yê din re dibêje qomînîst.

REŞO – Ne zarono tewer min jî we re negot. Ez wê rojê çûm bajar li ber belediyê civaneka benda xelkê hebû, xwezî we bidîta eyarê mezinan tije pûş kirin. Ma ew xortên ku derdiketin ser masan bi navê Xwedê wek ribatan dixwendin. Lo ne dizîya yê berê hiştin, ne hewederya wan hiştin, ne bertîla wan hiştin. Hema hûn yeqîn bikin tiştêkî wan di bin cilikê de nehiştin.

BIRO – Çî çî Sado? Digotin çî, digotin çî?

SADO – De Biro tu fêm nakî lo! Ma wê bên çî. Digotin ê berê hij jî xelkê nakin li fêda xwe tenê digerin, nezan in aqilê wan jî dozên niha yê nû nabire, gerek îca destê xwe jî îşê welêt bikşînin. Doza bispêrin xortan.

BEDO – Erê kalo li mektebê jî gelek hevalên me yê bajarî û lawên began hene, ew jî jî bavên xwe bi gilî ne. Dilê wan jî pirr bi gundî û xebatkaran dişewite.

SADO – Helbet wê dilê wan bi me bişewite, ma ku ew xort zani-bin bê wê xwarina ku li mal dixwin bi çî taba me diçe ber devê wan, ez bawer dikim gepa yekî jî wan di ber wan re naçe. Maşela niha giş wek milyaketa ne.

De bêje lawo lo bê bi xêr te divê tu bibî çî?

BEDO – Kalo min sinifê lîseyê fenê bi dereca herî qenc qedand. Îca niha bavê min zane.

SADO – Na lawo bavê te yê feqîr jî kû zane. Diya te çêtir piçekî zane. Lê tu jî me teva çêtir zanî.

BEDO – Ku ez bim, min ya textorî ya mihendizî divê.

BIRO – Çî? Tu go mihendiz. Na bi Xwedê ez qebûl nakim. Ewên şewqe mezin jî çî re ne, nikarin li kesî xin û ne kes tiştêkî di-

de wan.

SADO – De hûn li aqilê Biro binêrin kuro, bê ma wek van herduwan tiştêkî qenc heye? Ya Biro li ser lêxistin û bertilê ye. Kuro bêaqilo ma hema mihendiz û textoran bertil e.

ZÎNO – Welle Apo ji berê de ê min min textorî divê, ji ber feqîr û jar tim ji wan re dua dikin. Dilê wan bi ser wan de ye. Apo ma nayê bîra te, ew textorê qenc î li Diyarbekrê...

SADO – Çawa lawo ma merivê qenc tê jibîrkin.

BIRO – Biner textor dîsa ji mihendizan çêtir in. Wê salê me li hev xist, pêşî em birin ba onbaşî û dû re em çûn ba textor. Hema bê onbaşî û textor gotin çî ê dîn gişa bi ya wan kir.

SADO – De hiş Biro lo, bê tu ji kû zanî bê tu dibê çî. Onbaşî kuro, hûn li Biro namînin ecêbmayî?

ZÎNO – Ihi Apo bi serê Bedo ev zilam tim wiha ye. Wexta rojekê ez ji ber ji xwe re herim bi deverekê de.

SADO – Na lawo bi rastî Biro ne xirab e, ma wê çî bike feqîr. Îsal çil sal ez nas dikim, bi dû ga de dere û tê dîsa bi xêra te qiçe-kî şiyar bûye.

ZÎNO – Naherê, ma ez jarek im bi çî zanim.

REŞO – Na welle xwakê ne wiha ye, ma em gişik nizanin.

SADO – Bedo lawo ku tu bibî mihendiz tê bibî yê çî?

BIRO – Ma mihendiz giş ne yek in, ewê ku rîyan çêdikin?

BEDO – Na yabo gelek wênê (şiklê) mihendiziyê hene; yên rîyan yên avahîyan, yên donê gazê, yên avê, elektrîkê û yên din.

SADO – Min li Stenbolê eskerî kir, mihendizê gemîyan jî hebûn.

KELOS – De Apo emê çî bikin ji mihendizên gemîyan? Bila bibe yekî ku bi kêrî îşê me jî bê, ma gemiyê me jî kû?

SADO – Bedo lawo talî niyeta te çî ye?

BEDO – Kalo bi rastî dilê min bi ser mihendizîyan ve ye.

BIRO – Haho wê bi seqa be?

BEDO – Seqê çî yabo?

SADO – Kuro lawo Biro, ka wek mihendizê avê. Bela Bedo bibe mihendiz û bê ser Dicle bend û sikra girêde, avê bi vir de û wir de vegeîne, temamê deşta Diyarbekir avî bike, bela tu bê seqa. Ev seqa ne ew seqa feqîr ku di bin du teneke av de di-tewin.

REŞO – Kalo Dicle hevqas kûr dere, wê çawa ava wê derxin hem-berî deştê.

SADO – Lawo Bedo çêtir zane, lê hema hûn nabînin bê mala ji bo birinca xwe çawa sikir dikin taht û nahêlin firek bi ser kesî de here, wê ew ji wiha be lê de îca wê ava wî ne ji mala began tenê re be, temamê feqîrên deşta Diyarbekrê wê di xêr û berê de bimînin. Bi van birincên began û caxên me vemirîn, hersal pîrekên me giş bi dergûş in lê zarok namînin. Ew digîhên birinca xwe, ta û nesaxî ji me re dimîne.

KELOS – Bi navê Xwedê wê dişa beg bi fen û fûtan wê car din birinca xwe biçînin û tewer zarok yekcar bi me re namînin.

BEDO – Apê Kelos ma ne wê çaxê hikûmet wek niha gundan di destê began de nahêlin.

BIRO – Wê hikûmet çi bike Bedo? Hema vî gundê me kî kare ji mala beg bistîne?

Par lawê Fatê dareke tûwê li ber derê xwe çandibû, beg hat dît bi destê xwe avêt. Fatê giriya û ji beg pirsî bê ma çima hilkir. Beg got, “De her lê, dû re sibê lawê te kare bêje darek min di vî gundî de heye.”

REŞO – Yanî tewer begên me dibên demoqrati.

SEROXAN – Bêhenek, Apê Sado begê me berê ma ne Xelq bû?

SADO – Çawa lawo, lê ji zû de bû demoqrati. Ê wan ew wiha ne, gep li kû ew li wir. Wek mêşan beg tim li demûşê datînin.

BEDO – Yabo wê pêşî hikûmet gundan ji began bikire.

BIRO – Çi, çima beg gundên xwe difiroşin?

BEDO – Ne bi destê xwe ne.

SADO – Bise lawo Bedo bise, ew ji te fêm nake ezê jê re bêjim.

Dibê wê hikûmet wan gundan bi perê xezîne ji beg û axa bikire û wê hikûmet bifroşe me. Çawa li bajaran qesr û qûsûra dikire, xera dike û dike rê, ew ji wiha ye.

REŞO – Ma Apo ku hikûmet erda bifroşe me emê bi çi bikin?

BEDO – Apo wê bi teqşîdan bide me.

BIRO – Îca Bedo ev teqşîd çi ye?

SADO – Bedo lawo ma min negot ew ji te fêm nakin.

Kuro teqşîd, qîst in, yanî wê hikûmet bi deyn bide me, salê emê tişteki bidinê heta ku deynê me xelas bibe. Carna ev

deyn bîst salan dom dikin bi vî awayî. Xelk jî dibin xwedî erd. Beg jî digihên heqê xwe.

KELOS – Çi heq Apo. Bi navê Xwedê, nivê van xwedîgunda ev gund bi fen û fûta kirine destê xwe. Giş malê dewletê ne. Hikûmet tişteki nede wan jî ne neheq e. Ma kes malê diziyê karê bikire û bifroşe. Hema tu çêtir zanî kengî gundê Serreş, Kerbetilî, Beravê, Berrojê, Reşwanê, Omer, Zivingê, Kurê wek adetê hatine kirin û firotin? Rehme lê be bavê min digot ev giş bi zorê jî xelkê hatine standin.

BIRO – Bavo ê min ez yeqîn nakim ku hikûmet gundan jî began bistîne bide me. Min sed carî ditiye beg çiqaşî neheq bin onbaşî û midîr tim hevaltiya wan dikin. Îca çawa wê tewer gundan bistînin bidin me? Ê min ku ez bim textor çêtir e.

ZÎNO – Welle bi min jî textorî çêtir e. Te dit Reşo par keçika we bi vê jana reş çû. Ma ku textor heba dimir?

SADO – Tewer min jî bîr kir. Bedo lawo nabêjin ew jana reş jî çi ye? Carekê gotin jî wî genimê dermankirî ye û deng jê birî, hîn wî genimî didin?

BEDO – Erê kalo jî wî genimê dermankirî ye û hîn didin.

SADO – Te dit, çi tê serê me jî destê van bega ye. Hikûmet jî bo biçînin tov dide wan, ew naçînin difroşin.

Heta tu gundan jî destê wan dernexî kes nikare bi wan. Wekî din jî gund çima wê yê bajariyan bin. Ma qesr û avahiyên kîjan gundî di bajaran de hene, gerek jî gundiyan re be.

BEDO – Kalo min jî rojekê pirsî, digotin hikûmet jî tonekê an jî ton û nivî bêhtir nade kesî. Ev beg çawa sed sedûpêncî tonî distînin? Li mektebê lawê şêxekî hevalê min hebû. Digot “Îsal bavê min dused ton genim jî benqê derxist.” Çawa dibê?

SADO – Rehet e lawo. Began îro navê gundiyan kirine dûvrep û navê mora muxtar jî kirine şeqil.

Jî qewlî wan ve kaxetekê tije navê me dûvrepî dikin, serê yekî ton ton û nivêkî li ser wan dinivîsînin û bi mora muxtar bin jî şeqil. Dû re jî feqîran davêjin terektoşê, dibin benqê, tîliya wan jî li kaxetê dixin. Qaşo va ye herkesî genimê xwe standin. Lê libekê nadin yekî, dîsa wan dikin terektoşê tînin.

davêjin gund û paşê jî xwediyê gund wî zadî gişî li ser hev ji xwe re difroşin. Bi serê te Bedo ev sed du sed tonê ku beg meg distînin giş bi van fen û fûta ne.

ZÎNO – Xwedê ji wan re nehêle rebî!

BIRO – Tu li aqilê Zîno binêr Pitê welle tiştêk bi wan nayê. Tev de li ber Xwedê reş bûne, nifir jî nema bi wan kêr dikin.

SADO – Ma de çi di destê me de heye lawo, de rabin kuro destê me ji zarowan nabe, lê bû dereng.

(Mêvan radibin, xwediyê malê jî bi wan re radibin)

BEDO – Kalo hîn zû bû çima hûn rabûn? Tu çi xweşik ji me re dipeyivî.

SADO – Xwedê te bihêle lawo ma me feqîran çi xweşik dîtiye ku em bêjin. Ferza min navê ez bêhna te teng bikim. Ma yan na ev tiştê ku îsal heftê sal e min dîtiye ku ez bêjim wê ava çeman bisekine.

Dawiya perda sisêyan

PERDE IV

Piştî temamkirina lîse, Bedo li Stenbolê belaş di Dicle Talebe Yürdi de maye û tibbiye xwendîye. Bûye textor, tayîni Nexweşxana Diyarbekir kirine. Bedo li Diyarbekir malekê kirê kiriye, dê û bavê xwe jî aniye ba xwe.

Temaşgeh: Hêwana mala Zino ya nû ye. Zino hêwana xwe wek ya mala begê xwe yê berê raxistiye. Li herdu aliyên dik daniye. Li navê jî masek.

Sibehê bav, law û dê bi kêfxweşi li dora masê taştê dixwin.

Ser û Sekeh: Zino fîstaneke nû yê bajariyan lê ye, kitanek tenik û çiftkiri di bin guhê wê de ye. Şimikek bajarî jî di lingan de ye.

Biro, riha wî kurkiri ye. Şewqek li serî ye, destek kincê nû lê ye, qutikekî bergirti bê qerewat lê ye.

Bedo qutikekî spi û zendik qut lê ye, pantorekî paqij û ûtikiri lê ye.

Ser masê bi tepsikên taştê raxistiye. Zino çayê ji Biro re dixê. Di vî hawayî de perde vedibe.

BIRO – Bi navê Xwedê Zîno ez ji vê taştiya te aciz bûm. Her sibeh wek roja cejnê di nav van tepsikan de ez gēj dibim.

ZÎNO – Ma ezê çî bidim te Biro. Temamên malên bajariyan sibehan van tiştan dixwin.

BIRO – Bajari! Ma em bajari ne? Ka ew dewê sibehan yê cemidî û nanê ji keva? Xwezî heba bila qe ceh ba.

ZÎNO – De lawo tu li bavê xwe biner. Ma Biro ezê nanê sêlê ji ku ji te re bînim. Taştîya began giş ev in, nivîşk e, zeytûn in, penêr e, rîçal e, çay e, nanê firnê ye û ew e. Ma ku ne baş bûna began dixwar.

BIRO – Hahû dîsa began. Ma Zîno kes bi te nizane. Tu dibê beg ne baş in û tu dibê xwarina wan baş e. Te wek kincê wan kirîye. Berê li gund ez çî rehet bûm, kiras û derpiyê min î fireh, li ku ez rûniştama rehet bûm. We ez anîm kirim van kîsikan. (*Biro pantor û çakêtê xwe pêş Zîno dike.*) Ji ber ku wek ê began e. Tewer ma ew şal û şapê min, ma weke van teng û tehla bûn?

Lawo Bedokê min tu bi Xwedê kî ne wiha ye?

BEDO (*Bi ken û kêf*) – Ma ez ji kû zanim yabo, welle xebera we herduka ye jî.

ZÎNO – Lawo ma ezê nanê sêlê û dew ji Biro re ji ku bînim?

BEDO – Yadê tu bi Xwedê kî hema bavê min go çî bila bi ya wî be. Çî dixwe çî li xwe dike ew zane. Ê ku wî neecibînin bela keça xwe nedin lawê....

ZÎNO – (*Bi ken di guhê Bedo de dike piste pist û hêdi*) Tewer Bedo wê rojê xanima mezin hatibû mala me, heta ku çû me ji te xerber dida. Qîza beg Fûge îsal mekteb xelas kirîye.

BIRO – Lawo va Zîno çawa pîrek e. Kengî ku qala xanima mezin dibê dikene û ji me vedişêre.

BEDO – Na yabo! Ne tiştêkî hêja ye. Yadê ê min tu îşê min bi Fûge mûge re tune. Ê min ez lawê Eyşo û Fato me, evîna min hûn in, nesaxê min in. Ev feqîrê tazî yê bêkiras ku bi fen û fûta yê din çermê laşê wan ji wan dikin. Hûn yeqîn bikin yadê û yabo carna zarokna tînin nexweşxanê ji wê birîna reş heyvanê çerm li ser laşê wan nemaye. Dibê qey hatine guran-din.

Ku Fûge mekteba xwe xelas kiribe, bela êdî têr û têr ji xwe û yên wek xwe re kincên qumaş û hevrişim bidrû.

- ZÎNO – Ema lawo îsal evqas sal xanima mezin li bendî te hişt.
 BIRO – Zîno dîsa xanima mezin.
 ZÎNO – De hiş lo bê tu bi çi zanî.
 BIRO – Erê welle xebera te ye Zîno, ma ku min bi tişteki zanîba
 min tu tanî?
 BEDO – Yadê bavê min...
 ZÎNO – Na lawo ev bavê te bûye agir û bi min ketiye. Tim di qiri-
 ka min de ye.
 BIRO – Derew. Ji xanima mezin û mala beg pê ve kengî ez keti-
 me qirika te, îsal çil sal xanima mezin û mala beg ji guhê min
 neketin.

(Bedo di ber xwe de û nahêle dengê wî here diya wî)

- BEDO – Bavê min ne neheq e.
 ZÎNO – De hûn zanin ma min çi jê ye.
 BIRO – Çawa te çi jê ye, welle te ji hemû tiştî ye.
 ZÎNO – Biro ê min îşê min bi te tune. Bedo lawo de ka tu qala wî
 Yûrdê Dicle ye xwendewaran ku li Stenbolê bû ji me re bike.
 Ma yên li wir giş wek te xortên feqîr bûn?
 BEDO – Erê yadê giş xwendekarê feqîr yên rojhilatî bûn.
 ZÎNO – Lawo ew yûrdê kê ye?
 BEDO – Ne ê kesî ye, xwendekarê rojhilatî giş li Stenbolê dixwî-
 nin, wan çêkiriye. Karê wê gişî xort bi palûtetî diqedînin, be-
 lediyên bajarên rojhilatê her yekê tişteki ji wan re dişînin û
 bi vî awayî yurd bi jîn dibe. Lê çi fêde ev yurdê wek ziyarete-
 kê niha hatiye girtin.
 ZÎNO – Xebînetê ma lawo we nikaribû nehiştta ku bê girtin.
 BEDO – Erê welle yadê me çend hevalan jî wiha got lê çênebû....
 BIRO (Bi qerf û ken) – Erê Zîno xanima te ya mezin jî wiha yûr-
 da vedike û zarokên feqîr dide xwendin.
 ZÎNO – Tu li Biro binêrin kuro! Ma ne te jî heta niha digot xwen-
 din ne baş e.
 BIRO – Ê min başqe min nizanibû. Lê ne ew jî mixenitîyê dibin
 dijminê xwendinê. Kesî bi xwendin nadin, yekî feqîr ku bix-
 wîne jî çavê xwe berdidinê ku bi fen û fûtan wî jî têxin nav

xwe. Tali nebû qîzên xwe li ber wan dixin û dîsa tinin nav xwe.

De binêr Zîno bi serê bavo îca teqîn li ser serê me ye. Ev firt firta ku li xanima mezin ketiye, ji ba te dernakeve ev doz e.

Fûge jî dîsa ev doz e.

ZÎNO – De Biro bes lo! De binêr lawo tu dibê qey bê min gotiye çî.

BIRO – Ê min ku bi ya min be keçîka mala birê Fermano ji sed Fûgen mûgena çêtir e.

BEDO – Bav û diya delal ma kengî ez ji refê xwe veqetîm. Ma ne gotina me ya pêşiya ye, dibêjin:

“Her teyreki bi refê xwe re.” Ma ez nizanim pezê ku ji keriyê xwe bimîne ya gur dixwe ya diz dibe. Ez layê gundiya me ez layê Biro û Zîno me. Helbet wê hevala min jî Xecê be an Zî-nê be. Em bi ku de Fûgen bi ku de.

BIRO – Lawo dibêjin sibehan çîrok ne baş in. Lê de ka ez yeke kinik ji we re bibêjim:

Dibêjin rojekê kew û qijik dil ketin hev û rabûn çûn ba Nebî Silêman gotin deka me li hev mar bike. Nebî Silêman ji wan re dibêje: Rabin herin cem çawîşê min, Silêmanê Dunikul, îşê marê di destê wî de ye. Ku ew kêf bike bila mara we li hev bibire.

Dibêjin li ser vê yekê kew û qijik bi kêf radibin û derin cem Silêmanê Dunikul û doza xwe jê re vedikin lê nakeve serê wî. Çiqas şîret li wan kirin, go nabe, lê neket serê wan û nig li ser danîn.

Rabû Silêmanê Dunikul ji wan re got:

– De biner hûn wî xiramê han dibinin, de bifirin herin li ser wî deynin û mesekinin werin. Ezê tili ji we re bêjim.

Herdûkan yanî kew û qijikê bi kêf li xwe xistin firriyan. Qijikê dom kir çû li serê xirê danî û di cî de vegeriya hat ba Silêmanê Dunikul, lê kewa feqîr hîn li bi gura li nivê rê maye. Û piştî mişvareki kew jî bêhn çikiyayî betilî û xwêdandayî bi helke helk hat cem wan û got:

-Ah wa ez hatim.

- Ah wa ez hatim.

Wekî ku got 'Ah wa ez hatim' Silêmanê Dunikul î aqilmend lê ve-gerand û got:

– De rabin her kesekî herin nav refê xwe. Ji ber ku firra we nabe yek, ez nikarim mara we li hev bibirim.

ZÎNO – Te bavê xwe dît lawo, ji tiştên ku bi dilê wî be bê çi bi aqil e. Ji min rebenê tenê re bê aqil û xerab e.

BIRO – Keçê Zino ma min çi kiriye ji te? Çil salî em ji xelkê re xebitîn ma aqil di serê me de ma. Carna bi mehan min ji herdu gayê cot pê ve rûwê kesî nedidît. Min xeberdan ji bîr dikirin. Ji “ho ho û xet yabo xet” pê ve devê min nedîçû ser tiştêkî din. Ma nayê bîra te wextê şevîna ku temamê buharê xew nediket çavê min? Bi rojan ez nedihatim mal. Carekê ez hatim mal ku va ye ew lawikê me yê dûr be ji Bedo mezintir, miriye. We veşartibû jî min nedît û nebihîst.

(Zîne navê ku Biro rojên çûyî bîne bîra wan. Çayê ji wan re rû dike û çavê wê hinekî bi girî ne. Bedo diçe rûyê diya xwe, Biro di bin simbêlan de dikene.)

ZÎNO – De bes Biro lo, tim tu ev î. Ma em çawa bikin. Bela Bedokê min sax be.

BIRO – Erê welle Zino gotina te ye.

BEDO (*Bi ken*) – Maşella ez dinêrim gotina we bû yek.

ZÎNO (*bi fedi*) – Na lawo, ma ezê çi bikim bavê te ye.

BIRO (*Bi ken û simbêlê xwe paqij dike*) – Erê bavo, tewer Zino mineta jî li lawê min dike.

BEDO – Ma yabo diya min ne hêja ye minetan.

ZÎNO – Mineta çi lawo îşê bavê te.

(Taştiya wan xelas bûye, Zino sifrê dide hev. Bedo alî diya xwe dike Biro çixara xwe pê xistiye. Di wê navê de deriyê wan î hewşê vedibe, pîrekek gundî feqîr û kurikekî bi jana birîna reş li piştê dikevin derî û tê bi alê eywanê ve. Navê wê Xensê ye)

XENSÊ – Mala textor vir e efendi?

BEDO – Erê dayê ev e.

XENSÊ – De ka lawo bi xêra xwe bang ke textor.

BEDO – Bêje yadê textor ez im.

XENSÊ – De lawo dev ji min feqîrê berde kuro. Ma ez a tinaza me. Tu dinerî lawikê min nesax e.

BEDO – Çi tinaz xwakê, bi rastî textor ez im. Çima tu bawer naki.

XENSÊ – Pepû ma textorê Kurmanc hene kekê?

BEDO – Hene ya va me ez.

XENSÊ – Lê bavê min digotin textorekî pîrr xurt û mezin e.

BEDO – Hema çî gotibin ez im. Metirs!

XENSÊ – Mala Xwedê sed carî ava, îcar textor ji me jî çê dibin.

(Lawikê Xensê hîn li piştta wê ye. Ji kêşa şaş bûye. Ji aliyekî dua dike ji aliyekî hema diçe û tê, ji xwe re xeber dide. Jîna Zîno ya berê wek şîrîta sinemê tê ber çavê wê û bi kul û ken û giri li wan diferrice.)

ZÎNO – Erê keça min erê, çawa textorê kurmanc tune ne. Kî di mekteban keve û bixwîne dibe her tişt. Kurmanc be çî be wek hev e. Kê ji te re gotiye Kurmanc nabin tişte. Nivê mamura giş Kurmanc in, lê newêrin rebenan xwe lê nakin xwedî lawo.

XENSÊ – Belê welle yadê, wê salê hikûmet hat ku li gundê me mektebekê çêkin, begê xwediyê gund hat û nehişt û li pêş me gişa got: “Kurmanc nabin tişte wê çî bikin ji mektebê”

BEDO – Na xwişkê na, ew giş derewan dîkin.

XENSÊ – De bila lawê min bila ez bi goriya te bim.

ZÎNO – Ma lawo te xêr e?

XENSÊ – Xêr li te be yadê. Welle min lawikê xwe anî ser textor.

BIRO – De Zîno wê jinik li ser nigan hişk kir ka bila rûne.

ZÎNO – Erê welle Biro gotina te ye. De keça min ka were rûne, lawikê xwe vek.

(Xensê bi fedî û tirs zaroka xwe ji piştta xwe datîne û li Bedo dinêre)

XENSÊ – De ez bi goriya we gişan bim rebî.

(Bedo diçe cem wan û radihêje destê lawikê nesax, giş di nav paçik û qerpalan de bûye wek çêlikekî meymûnê.. Laşê wî ji birîna reş qelişîye.)

BEDO – Ev lawikê spehî nesax e? De ka ez bibînim. Na na metirs, ez kekê te me lawo, ka destikê xwe yê xweşik kurikê min. Maşella gelekî baş e. Sibehê werin nexweşxanê wê zû sax bibe inşallah.

XENSÊ – Na welle textor efendî. Ez bi ser te bigerim min divê tu li vir wî derman bikî. Bi serê te min çar kirin bin axê, ev maye. Dibên li nexweşxanê guh nadin jaran.

BEDO – Na xwişkê na, derew e nexweşxane jixwe ciyê jara ye. Li wir jî dîsa ez im.

ZÎNO – Lawo gotina Xensê ye. Ma giş wek te ne? Jar ji vî awayî ji nexweşxana çavtirsandî bûne.

XENSÊ – Binêr textor efendî ez ne destvala hatime ha! Bi serê te û vî lawikê tenê ji biharê de ez hêka difiroşim û mirîşkeke min jî ji hêkan qut bû, min ew jî firot da bi deh mecîdîyan. Hema tev de nozdeh kaxet kirin.

Dudo besî nan û buhayê xana min û kerika min e. Ê din jî ji te re. Bila lawikê me sax bibe bila giş here.

BEDO – Na xwakê na, min perê te navên lê ezê lawê te sax bikim.

XENSÊ – Tew qey tu dibê hindik in. Ma ez rebena Xwedê ezê çî bikim. Erê welle ne pirr in ev pere, lê de îca ji Xwedê xuyaye tunene. Mala feqîrtiyê ne ava be. Dibê “Feqîrtî zengara meriva ye.” Ê de ne we neditiye. Lê feqîrtî pirr zor e, kes nebîne.

(Dîsa jîna Zîno ya berê tê ber çavê wê. Desmala xwe dertîne û pê hêsirên xwe vedimale.)

ZÎNO – Na lawo tu bawer bike ne ji hindikatî ye. Tiştêk neyê ber dilê te, jixwe pera nastîne.

XENSÊ – Rebî Xwedê min bi goriya serê te ke lawo. Metê textor

çi te ye?

ZÎNO – Layê min e.

XENSÊ – Rebî Xwedê ji te û me gişkan re bihêle. De ka em herin ezê lêwik sibê bînim nexweşxanê.

BEDO – Hûnê îşev herin ku xwakê?

XENSÊ – Tu sax bî qûnaxa min heye, min du mecdîdî dan yê ber xanê yek ji bo min yek ji bo kerika min.

BEDO – Çi çi xanê! Ev lawikê nesax çawa tê bibi xanê?

XENSÊ – Ma ez çawa bikim lawê min li bajaran qûnaxên me feqîra xan in. (*Bedo hêdî bi diya xwe re xeber dide.*)

BEDO – Yadê de ka bila îşev bên mala me lê.

ZÎNO – Bêhenek keça min de ka îşev bên ba me lawo.

XENSÊ – Wê çawa be ez bi goriya serê te û wî bim. Ne yadê kerika me li xanê ye hê.

ZÎNO – Ma çi bûye lawo, here guh bide kera xwe ji yê ber xanê re bêje û were.

XENSÊ (*Silô di nav paçik û maçikan de dipêçe*) – De rab Silo wer pişta min ku em herin.

ZÎNO – Navê te çi ye keça min?

XENSÊ – Xensê ye xatûn.

ZÎNO – Ê de Xensê keça min te divê lêwik nebe tê zûtir bê.

XENSÊ – Hê erê welle xatûn xan ji dûr e.

De rûnê Silo lawo negrî. Ezê niha bêm, ezê ji te re ji rê nanê genimî bînim.

SILLO – Yadê ji textor ditirsim ez jî bêm.

XENSÊ – Metirs lawo textor gelekî baş e ew jî ji me ye.

SILLO – Tê zû bê yadê?

XENSÊ – Niha ezê bêm rûne ji xwe re bilize. Ez wek peza qurbanê bi ser serê te û wî bigerim. (*Xensê destê xwe bi alî ezmên de vedike û dua dike*) Mala Xwedê sed hezar carî ava ji van rojan re. Em li yekî ku ji zimanê me fêhm dike rast hatin.

BEDO (*Kursiyê xwe tîne nêzi Silo û pê şa dibe*) – Ê lawikê xweşik navê te çi ye?

(*Pêşî fedî dike û berê xwe ji textor diguhere.*)

BEDO – De lawo navê te çi ye? Ez apê te me.

SILO – Silo ye.

BEDO – Û Silo ka ma bavê te tune?

SILO – Çima tune, xulamê mala beg e.

BEDO – Hi.. Xulamê mala Beg. Erê ma wê çi be feqîr? Silo ma te şekir navê?

(Textor çengek şekirê sor dide Silo.)

SILO (Silo li destê textor dinêre û bi herdu destan devê xwe digre)

– Na, na welle ev ne şekir e, derman e.

BEDO – Metirse lawo bi serê te şekir e, binêr çi xweş e.

SILO – Na, na yabo ma şekir wiha ye?

BEDO – Lê ma şekir çawa ye Silo?

SILO – Welle min şekir li mala beg dît spî bû.

(Vêca textor çend şekirên çayê ji tîne û pêşi Silo dike.)

BEDO – Ev bû Silo?

SILO – Erê welle wek wî bû.

BEDO – Gotina te ye Silo lê binêr ev ji şekir e. De ka were em bi hev re bixwin hê?

(Pêşi textor qursikek şekirê sor û kabikek şekirê spî dixwe, Silo ji dixwe.)

SILO – Wey! Erê welle şerîn e. (Û şekirê ku di destê textor de maye giş direvîne dixwe paşela xwe.)

BEDO – De bixwe Silokê xweşik.

SILO – Na welle xebînet e ezê bibim mal ji bavê xwe re.

ZÎNO (Bi melûlî li wan diferice.) – Silo lawo ma xwişk û birayên te tunene?

SILO – Çawa, du birê min û sê xwişkên min hebûn giş bi vê janê mirin, mam ez tenê.

BEDO – Silo tu vê ji naxwî?

SILO – Ma ew çi ye?

BEDO – Pirteqal e.

SILO – Pirteqal çi ye? Na welle şemamok e.

BEDO – Bila Silo de ka bixwe.

SILO – Na welle ez naxwim. Ezê ji xwe re pê bilizim. Ma şemamok tên xwarin?

BEDO (*Bi derd û di ber xwe de*) – Erê Silo xwarina xelkê listika te ye. Hîn tu xwarina wan nas nakî.

ZÎNO – Bedo lawo qey te gelekî hej ji Silo kir?

BEDO – Ma çawa ezê hej jê nekim yadê. Ev çêlikê insana ku bûye lepek hestiyê bê çerm, ma çi nayîne bîra min. Çi ferqa wî û welatê min ji hev heye? Feqîr, tazî, nesax û gurandî. Yadê ma min çima xwend? Çima Yûrdê Dicle ez dam xwendin? Ma ji bo ku ez jî di nav van qesabanê kevîm an hij ji Silo bikim û wî ji vî halî xelas bikim?

ZÎNO – Belê lawo belê. Xwedê te bihêle. Ma çawa tê hej ji Silo nekî? Ez bi te xweş dibim. Ma birê te giş ne di vî halî de mirin çûn, mala minê!

BEDO – Tu piştrast bî yadê. Erê fro yekşem e lê nexweşên min hîna li bendî min in. Ez nasekinim ezê bêm. Silo tu jî negrî şekirê xwe bixwe heta tîm ji xwe re bilîze. Û binêr tu negrî ha!

SILO – De her lê binêr zû were, yan na ezê bigrîm.

BEDO – Ser çavê min Silo.

(Bedo çakêtê xwe li xwe dike, çentê xwe digre û diçe. Zîno jî bi dû lawê xwe de dinêre û digrî. Lê giriyê xwe pêş Silo nade.)

ZÎNO – Ê Silo lawo de bêje ma tu ne birçî yî?

SILO – Na min xwar.

ZÎNO – Te çi xwar Silo?

SILO – Diya min ji min re nanê genimî kirî.

ZÎNO – Û çî din lawo?

SILO – Ma ne bes e.. Wê çî din ji min re bikire?

ZÎNO (*Xwarinê dike tepsikê û datîne ber Silo*) – Silo lawo de ka dişa bixwe lawo!

(Silo sifre dide teniştta xwe)

SILO – Na welle ez naxwim ezê ji diya xwe re hilnim.

ZÎNO (Ji aliyekî de hêstirên çavê xwe pakij dike ji aliyê din li ber Silo digere ku bixwe)

– De tu niha bixwe ji diya te re jî heye lawo.

(Zîno dîsa sifrê dikşîne ber Silo, Silo li tiştên ser tepsiye dinêre lê tiştêkî jê nas nake.)

SILO – Ma ev dims e?

ZÎNO – Na lawo rîçal e.

SILO – Wey ev jî şekir e ma çiqas şekirê we heye. Ma ev çi qaşil di nav de ne?

ZÎNO – Ne qaşil in, mişmiş in lawo.

SILO (Radihêje penêr lê dinêre û di cî de datîne) – Na welle ez toraqê (jajî) naxwim.

ZÎNO – Ne toraq e Silokê xweşik, penêr e.

SILO – Qey çortan e. Diya min jî ji nav gund dew ji me re tine û çê dike.

(Ji bo ku Silo necifile, Zîno lê zor nake û bi ya wî dike. Silo li zeytûnan jî dinêre lê nas nake. Yekê dike devê xwe lê naxwe, davêje erdê.)

ZÎNO – Zeytûn in lawo de bixwe kurê min.

SILO – Na yadê welle heshesukê telî pîs in, ez naxwim.

ZÎNO – De tu zanî Silo. Ma tu goşt jî naxwî?

SILO – Erê welle ev goşt e. Par roja cejnê min li mala keyê xwaribû. (û bi destan radihêje parik goşt û dixwe.)

ZÎNO – De bixwe lawo bixwe, ma te av navê?

SILO – Belê.

(Zîno qedehê av tine ji Silo re. Silo bi herdu destên tazî û birîni radihêje qedehê û lê dinêre.)

– Ava we çi spî ye. Qey ev jî ne av e şekir e?
ZÎNO – Na lawo na av e ma ava we ne wiha ye?
SILO – Ji ku, diya min ji bîrê tîne, tevde girik e û em ne di tiştê
wiha biroqankî de vedixwin.

(Li şerqê qutîkê ku Emerîqanî xwarina xwe jê dixwin û davêjin,
paşê xelkê seqîr çembilan bi wan tenekan ve dikin û pê avê vedixwin;
li bajaran tên firotin. Min li Diyarbekir û Rihayê li dikanan ditin.)
(Di vê navê de xortek tê hundir û ji Zîno dipirse.)

XORT – Xatûn mala textor ne ev e?

ZÎNO – Belê lawo ev e çima?

XORT – Çend xelkê gundan lê dipirsin, nesaxê wan hene. Navê
wî li derî nenivîsandiye. Bi ser venabin.

ZÎNO – Lawo ne li mal bi pera li nesaxa nanêre. Îşê wî li nexweş-
xanê ye. Ji ber vê yekê wek textorên din navê xwe li ser derî
naxe. Lê de ka bela bîn hundir lawo. (Gundî û nexweşên xwe
tên hundir. Zîno wan nas dike gundiye wê yên berê ne.)

ZÎNO – Pepû Gulê hûn in xwakê, we xêr e.

GULÊ – Ma me çi xêr e yadê. Me Memo anî ser textor.

ZÎNO (Li lawikê Gulê ye li nav lihêfê dinêre) – Jarê ev Memo
ketiye vî halî!..

GULÊ (Bi girî) – Tew yadê ma te yên din biditana, tewer hema ev
hîn can tê heye. Her sê yên din mirin. Ew zaroka ku te ew-
qasî hej jê dikir jî mir.

ZÎNO – Çima tu mayî heta niha gidî?

BUHARÊ – (Xwa Gulê ye pê re hatiye) Xwa Zîno te dît destê me
vala bû. Me got şerm e.

ZÎNO – De tu li Buharê binêre. Keçê ma ne şerm e tu wiha dibêji?
Ma wê Bedo bi peran li we binêre. De binêr lawik nebihîze ha.

GULÊ – De xwakê bajar e tu bikî nekî pere lazim in. Em nû hatin
bajêr, yekî qoçanek da me û du mecîdî ji me standin. Em çûn
xanê ew jî wiha.

ZÎNO – Gulê xwakê ma ne şerm e ku mala me hebe tu herî xanê?

BUHARÊ – Wî li min xwa Zîno, bi vî halî em û mala we û tex-
tor?

ZÎNO – Na herê Buharê. Na bi serê Bedo ew bêtir mêvanan divê.
(Silo pêş wan dike) Binêr berî niha diya vî lawikî jî hat. Li vir
hişt, nehişt ku here xanê.

(Biro ji derve tê pîrek wî dibinin)

BUHARÊ – Xwa Zîno va kekê Biro hat.

BIRO – Hûn bi xêr hatine zarono. (Li lawikê nesax dinêre) Wey
mala minê ev Memo ye wiha bûye?

GULÊ – Erê kekê ma tu nabêji ka yên din?

BIRO – De bela yê mayî sax be. Ma ka çima Xelo nehat?

BUHARÊ – Ma karibû kekê wextê cotan bû, keyê nehişt.

BIDO – Erê welle wiha ye. Nahêle. De ser çava hûn hatin.

(Wê çaxê diya Silo dikeve derî)

ZÎNO – Wer lawo Xensê, binêr bê ez û Silo em çiqasî bûn dost.

XENSÊ – Xulamê te ye xatûn. Xwedê bike tu aciz nekiribe?

SILo – Na welle yadê ez negiriyam. (Kulmek şekir ji paşela xwe
dertîne û dide diya xwe.)

Binêr bê textor çî da min. Min jî ji te û bavê xwe re hilanî.
Yadê vir ji mala me pirr xweştir e yadê. Tişt giş lê hene. Binêr
şekir, şimamok û goşt û yên din. Tewer ava wan bê çî xweş
e. Yadê hemî spî ye û qerisî ye.

XENSÊ – De bila lawo bila Xwedê zêde bike. Aha va textor jî hat.

BEDO – O maşela civata diya min gihaye hev.

ZÎNO – Lawo Bedo te nas kirin metika te Gulê û Buharê ye.

BEDO – Erê yadê min nas kirin hûn bi xêr hatin ma xêr e metê?

GULÊ – Ma me çî xêr e lawo. Em tev de qeliyan zarok bi me ve
neman. Min Memo aniye ser te, de binêr bê Memê min ketiye
çî hêşirtiyê.

(Bedo çentê xwe datîne, bi kul û keser radihêje destê Memo û des-
tê xwe yê din jî ser serê Silo. Biro, Zîno û diyên zarokan giş li wan
dinêrin.)

BEDO – Êrê zarokno!.. Em qeliyan. Lê fca em naqelin.

Dawiya perda çaran

BIRÎNA REŞ

MUSA ANTER BÜTÜN ESERLERİ 3 ° Kara Yara

AVESTA YAYINLARI: 56
Musa Anter Bütân Eserleri: 3
Kara Yara

Editor: Abdullah Keskin
Kapak: Ahmet Naci Fırat
Dizgi ve Mizanpaj: Avesta
Birinci Baskı: 1965
İkinci Baskı: 1991
Üçüncü Baskı: 1999, İstanbul
Baskı: Gülen Ofset

© Avesta Yayınları, 1999
Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında
yayınevinin izni alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz

AVESTA BASIN YAYIN
REKLAM TANITIM MÜZİK DAĞITIM LTD. ŞTİ.
Asmalı Mescit Sokak
Şahin Han 35 / 403
Beyoğlu / İstanbul
Tel-Faks: (0212) 251 71 39.

ŞUBE
İstasyon Caddesi, K. İsmail Paşa 2. Sokak
Abdi Paşa Apt. Giriş Katı
OFİS / DİYARBAKIR
Tel-Fax: (0412) 222 64 91

ISBN: 975-7112-65-8

Musa Anter

Kara Yara

MUSA ANTER: "Türkiye'nin 55 yıllık girdisinin, çıktısının, yeminli, canlı bir şahidiyim. Hem yalnız şahidi mi?" Değil!.. Sanığıyım, mahkumuyum ve davacısıyım" diyen Musa Anter, 1918 yılında Mardin'in Nusaybin ilçesine bağlı Zivinge köyünde doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitiren Anter, 1959'da 49'lar ve Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) davalarında yargılandı. Anter 27 Mayıs darbesi yapıldığı sırada gözaltındaydı. 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbelerinden sonra da gözaltına alındı. Musa Anter, 20 Eylül 1992 günü Diyarbakır'da katledildi. Dicle Kaynağı, Şark Postası, İleri Yurt, Barış Dünyası, Deng, Yeni Ülke, Welat, Rewşen ve Tewlo isimli gazete ve dergilerde yazıları yayımlanan Anter, Özgür Gündem gazetesinin köşe yazarıydı. "Hatıralarım" ve "Vakayiname" adlı Türkçe eserlerinin yanında "Birtna Reş" ve "Kımıl" adlı edebi kitapları da bulunan Musa Anter, cezaevindeyken Kürtçe sözlük hazırlamıştı. Halkın Emek Partisi'nin (HEP) kurucu üyesi olan Anter, merkezi İstanbul'da bulunan Kürt Enstitüsü'nün başkanlığını da yürütüyordu. Avesta, Musa Anter'in bütün çalışmalarını kitaplaştırıyor. Kitapların basımı bittikten sonra Anter'in yazdıklarından örneklerin, biyografisinin, onunla ilgili yazıların ve fotoğrafların yer aldığı bir "armağan kitap" yayımlanacaktır. Arşivlerinde Musa Anter'e ilişkin yazı, belge ve fotoğraf bulunanların, bu dökümanların birer kopyasını, fotoğrafsa iade edilmek üzere orijinalini İstanbul ya da Diyarbakır adresimize göndermelerini rica ediyoruz. Katıklarınız için şimdiden teşekkürler...

BİRİNA REŞ VE MUSA ANTER

Musa Anter'in Birına Reş (Kara Yara) oyunu 1965 yılında yayımlandı. Kitabın ikinci sayfasında yazar şöyle diyor: "Bu eseri 1959'da İstanbul Harbiyesinde 38 nolu hücrede tutuklu iken yazdım."

Eserin yazıldığı yılları bir hatırlayalım; o yıllarda tüm Kürt direnişleri (1925, 28, 30, 36, 38, 41, 42...) bastırılmış, Kürtler sonu gelmez bir baskının cenderesine sıkıştırılmıştı. Kürtlerin yaşadığı topraklardan dinmeyen bir yangının dumanları yükseliyordu. Korku, güvensizlik, tediginlik her yere herşeye egemen hale gelmişti. Yüzlerce, binlerce Kürt aydını, şahsiyeti öldürülmüş, ülkeden uzaklaştırılmış ya da sindirilmişti. Kürt dili ve Kürt diliyle ilişkisi olan herşey yasaklanmıştı. Kederli Kürtler sonu gelmez bir yasa boğulmuştu. Harabe haline getirilmiş ülke ağlıyor, fukaralık ve çaresizlik Kürt insanını boğuyordu.

Böylesine zor şartlarda, "Ben Kürdüm" demek bile başlı başına bir olaydı. Musa Anter oyununu bu çok zor şartlarda yazdı, üstelik askeri zindanlarda.

Edebi eserlerin anlam ve önemleri yazıldıkları dönemin özellikleriyle çok bağlantılıdır. Kimi dönemlerde bir sözcük, bir cümle bile

yazabilmek neredeyse bir devrimdir; en onurlu iştir. Kimi dönemlerde ise ciltler dolusu eser pek önemli olmayabiliyor. Musa Anter'in Birîna Reş isimli eserini çok önemli ve ölümsüz yapan, yazıldığı dönemin özellikleridir. Kimsenin "Ben Kürdüm" diyemediği, Kürtçe bir cümle bile yazamadığı o çok kötü dönemde Anter güzel ve anlamlı bir piyesi Kürtçe yazdı.

Yanılmıyorsam Birîna Reş, Cumhuriyet'in kurulmasından (1923) sonra Türkiye'de yayımlanan ilk Kürtçe eserdir. Kimi zamanlar Kimi şiir dizelerinin, destan parçalarının yer yer yayımlandığını biliyoruz. Ama Birîna Reş kitap olarak Kürtçe yazılıp yayımlanan ilk eserdir. Bu özelliğiyle eser Kürt dili ve edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Öteki ulusların entellektüel ve kültürel deneylerinden biliyoruz; aydın insan yeni adımlar atan, yol açan, yol gösteren insandır. Yeni yollar açıldığında yolun nasıl katedileceğiyle ilgili bilgi oluştuğunda o yollarda yürüyecekler hep fazla olur. Ancak en önemlisi kuşkusuz, yolu açabilmektir. Tüm olumsuzluklara, zorluklara rağmen gerekli zorunlu ve kaliteli eserler yaratabilmektir. Musa Anter ve eseri bu zorlu ama bir o kadar da onurlu işin en iyi örneğidir.

Anter kısa önsözünde şöyle diyor; "Doğu'da Kara Yaralar çoktur. Örneğin trahoma, verem, cüzam ve bütün bu hastalıkların anası olan fakirlik ve cehalet gibi..."

Anter'in oyunu tüm bu "kara yaraların" ilacı gibidir. Ülkeler, halklar için en amansız kara yara elbette fakirlik ve cehalettir. Onları devamlı kemiren, tutsak haline getiren, gelişmelerini önleyen bu yaradır. Fakirlik ve cehaletin ilacı ise uygarlığın, eğitimin okuma ve yazmanın, devamlı ışıldayan aydınlığıdır. Anter, oyununu aydınlığı hedefleyerek kurmuş. Güzel ve akıcı bir dille Kürt toplumundaki fakaralık ve cehaleti tasvir ediyor. Zorava köyü, Zino ve Biro'nun yaşamı, ailevi ilişkileri Kürt toplumundaki biçareliğin örnekleridir. Öte yandan Zino ve Biro'nun oğlu Bedo yazarın amaçladığı aydınlığı simgelemektedir. Oyunun ana karakteri olan Bedo, Kürtlerin geleceğe ilişkin umududur. Bedo okuyarak doktor oluyor ve Kürt insanının yaralarını sağaltmaya başlıyor. Tüm "Kara Yaraların" ilacı haline geliyor.

Musa Anter'i ilk kez 1971'de Diyarbakır askeri cezaevinde gör-

düm. Anter'in o zaman bende bıraktığı ilk duygu şuydu; üzüntü. Ona ve durumuna üzül müştüm... O zamanlar ben 18 yaşlarında bir genç, o 55 yaşlarında bir "apo" yani amcaydı. Saçları çoktan ağarmıştı, gençliğini, orta yaş yıllarını geride bırakıp yaşlılığa doğru yol alıyordu. Onu daha yakından tanımaya başladığımda tümüyle yanıldığımı anladım. Anter, kesinlikle insanın üzülmesi gereken birisi değildi. Tersine o insana umut ve direnç aşılyordu. Sözleri, hareketleri ve yaptıklarıyla tüm cezaevine bir umut, bir güven, bir sıcaklık veriyordu. Korku, kuşku ve tedirginliğin mekanı olan cezaevini neredeyse bir panayır yerine çevirmişti. Cezaevi, onun için, bir eğitim öğretim, eğlence ve keyif mekanı olmuştu. Üzgün, tedirgin tutuklular Anter'in yanına gidiyor, onun şakaları, öğütleri bitmez tükenmez öyküleri ve güzel belagatıyla cezaevinin kasvetini üzerlerinden atıyorlardı. Birîna Reş'in yazarı cezaevinde de oyununda anlattığı amaçların, hedeflerin peşindeydi.

Birîna Reş, Kürt edebiyat tarihinde onurlu bir yere sahiptir. Oyunun gerisindeki çaba, amaç ve arzu önemlidir. Kürtlerin bunları bilmesinde büyük yarar vardır. Bu nedenle Musa Anter kesinlikle unutulmamalı, kitaplarının devamlı yeni baskıları yapılarak okuyucuya sunulmalıdır.

Mehmed Uzun

Aziz okurlarım

Bu eseri 1959'da İstanbul Harbiyesinde 38 No'lu hücrede tutuklu iken yazdım.

Vak'anın mühim bir kısmı, kendi hayat hikayemdir.

Doğuda "Kara Yara"lar çoktur. Örneğin:

Trakom, verem, cüzam ve bütün bu hastalıkların anası olan fakirlik ve cehalet gibi.

Bu piyesin konusu olan "Kara Yara" hastalığı ve diğer "Kara Yara"lar hakkındaki fikir ve müşahedelerimi, piyeste bulacaksınız.

*Musa Anter
24 Ocak 1965
Suadiye*

OYUN

KIŞILAR

ZINO

BIRO

ZERO

MISTO

BEDO

SADO AMCA

SEROHAN

KELOS

REŞO

HANSE

SILO

GENÇ

GÜLE

BÜHARE

BİRİNCİ PERDE

Oluş yeri: Diyarbakır etrafında Zarova adlı beylere ait bir köy.

Sahne: Bu köyde beylere ortaklıkla çalışan fakir Büro'nun evi. Ev yani sahne şöyle döşenmiştir: Ev; tek bir odadır. Çamurla bölünmüş, bir kısmı ahurdur. Oda loş ve kirlidir. Dışarıdan yer yer tezek topakları yapıştırılmıştır. Eski, yarıya kadar arpa unu dolu bir çuval duvara dayalıdır. Birkaç şilte, yırtık pırtık yorgan ve birkaç yamalı patlak kepek yastık, gömme dolapta yığılı. Kıldan ve yırtık bir çul da, yatakların üstünde. Yamalı ve kalaysız bir tencere ve leğen, kırık bir elek, ağaçtan kırık bir kepeç, ağzı kırık bir su testisi ve tavukların su içtiği bir çanak da kapının önünde. Eşeğin dağınık palanı da sundurmaya dayalıdır. Büro'nun karısı Zino çuvalın önünde leğene un eliyor. Zino 8 doğum yapmış fakru zarurette bir deri bir kemik kalmıştır. 45 yaşındadır, fakat 70'lik bir nine gibi çökmüştür. İki omuzu yırtık yavan bir basma entari giymiştir. Önünde yırtık bir peştemal vardır. Beline eski bir kupak bağlamıştır. Başına yırtık bir namazlık örtmüştür, üstünde de bütün Diyarbakır köylü kadınları gibi kofi vardır.

Bu esnada elinde çift asası, omuzunda sapan demiri ve boyundurduğu asılı yorgun argın Büro çiftten gelir. Büro asasını köşeye da-

yar, omuzundakileri de palanın yanına bırakır. Zino'nun eli hamurda olduğu için Biro kendine çulu serer, bir yastık üzerine kor ve oturur. Biro da elli yaşındadır fakat o da yaşından çok büyük görünmektedir. Güneşten yanmıştır. Amerikan bezinden bir entari ve uzun don giymiştir. Yırtık basmadan bir gömlek sırtındadır.

Başında yamalı ve siperi kırık ters giyilmiş bir kasket vardır. Sakalı gelmiştir, her haliyle pejmürdedir.

Birinci Dünya Savaşında Zino'nun babası askere gitmiş ve gelmemiştir. Birkaç sene sonra annesi de ölünce köy sahipleri Zino'yu evlerine hizmetçi almıştır. Daha o zaman Zino demişti ki, "Eğer bir gün benim de çocuğum olursa, beygilinkiler gibi ben de okutacağım." Zino evlendi, 8 çocuğu oldu, yedisi öldü, tek kalan oğlu Bedo'yu da okula göndermiş, o sene Diyarbakır Lisesini bitirecekti.

ZINO – Haydi Biro, elim hamurdur, kendine çulu ser.

BIRO – Pekî Zino.

ZINO – Ne yapalım Biro, biraz önce geldim. Bir yudum ayran için her gün öğlelere kadar bu ak saçlarımla elin gübresini silip süpürüyorum.

BIRO – Ya ben Zino, ama ne yapabiliriz? Sahi Bedo'nun mektubunu okutmadın mı?

ZINO – Ay, unuttuydum, nasıl okutmadım. Kahya okudu, oğlum okulunu bitirmiş, hayırlısı yakında geliyormuş. Gördün mü Biro sen okumasın diyordun.

BIRO – Aman sanki oğlu okudu da ne olacak? Hem biliyor musun Zino, sen bu çocuğu bozdun. Onun arkadaşları bu on nedir, kendilerine çobanlık ediyorlar. Bugün Selo'nun oğlu Reco, on keçiyi beğenmiyor. Sen hâlâ okulu tutturmuşsun. Keşke o beş seneyi de beyin evinde hizmetçi olarak geçirmeydin de, şu okul lafını öğrenmeyeydin.

ZINO – Evet Biro. Yazıklar olsun seninle geçen boş hayatıma. Sen bana bak, kendine bak. Bu otuz senedir senle evliyim, bir gün bana bir entari, bir üç etek aldın mı? Hayır. Bütün sene esirler gibi çalışıyoruz, yine bir karın toksak, bir karın da açız. Daha beygil uykuda iken onlara hazırladığımız kahvaltılarının artığı, senin gece gündüz çalışma ile elde ettiğin bir arpa

ekmeği, ekşi ayran ve acı soğandan, çok daha kıymetlidir. (Zino evi ve evinin eşyalarını göstererek) Sen şu evine bak, eşyalarına, stmz başımıza bak! Acaba hepsi satılsa, beyin kıravat dediği o fazladan boyunlarına bağladıkları bez parçasının fiatı eder mi? Hiç zannetmem.

BIRO – Doğru söylüyorsun Zino ama, sen de cimriliğinden giymiyorsun. Bilmez miyimki paran çoktur. şeyhin başı için bu gün elinde hiç olmazsa belki yirmi liran vardır. Giyin, sanki ben mi bıraktım?

ZINO – A... a, ne diyeyim. Ulan nasıl bu kadar param olsun?  tavuğın yumurtası ve ele bktğm ynle mi? Daha yeni Hacı Fermanlar, kilo başına bir lira vermeye başladılar. Bu sefer de bizim sarı tavuk yumurtadan kesildi. Demezler mi Allah fakire iki şey vermez, birini verince diğerini alır.

BIRO – Nasıl olur kız. O tavuk bu zamanlar hiç yumurtadan kesilmezdi?

ZINO – Ben de öyle biliyorum. Herhalde o imamgilin folluğuna alıştı. Ama geçen gün sordum, imamın anası yeminler etti.

BIRO – (Gülerek ve Zino'ya takılarak) Hımm. Demek kilo başına bir lira yaptılar he? Eh doğrusu az para değildir ama biliyorum yine "param yok" diyeceksin.

ZINO – Elbette diyeceğim, sanki eskisi gibi kuvvetim mi kalmış. Geçen ay bütün abalarımın rağmen ancak beş kilo yn bkebildim, onu da daha tamamen bkemedim. Ev işi ve elin hizmetçiliği de boynumdadır.

BIRO – İyİ ya, peki beş kilo az mıdır? Yumurta parası da ayrıdır.

ZINO – Yumurta! Yahu! Bak, geçen ay sana beş tane haşladım, tövbeler olsun ağzıma koymadım. Diğerlerini de Fato şehre grrrken  tanesi kırılmış, bu etti dokuz (Zino aynı zamanda parmakla da hesaplıyor), yok yok, sekiz etti. Zaten hepsi elli yumurta idi. Bilmiyorum, Fato tanesini yarım mecediyeye satmış; bana yirmibir mecediye getirdi.

BIRO – Gördün mü? Ynnki ile dokuz lira bir mecediye etti, yetmez mi?

ZINO – Evet Biro szndr, az para değildir. Ama senin birşeyden haberin yoktur. şimdi herşey pahalıdır. Ev hali bu, tuz is-

temez mi, gaz istemez mi? İnanamazsın ne kadar kıtkanaat idare ediyorsam da yine ayda bir kilo gaz bile yetmiyor, bir iki çıra da komşulardan istiyorum. Geçen gün eşeğini nallamak için yalvarma ile ancak kirvem İšo 10 mecdiyeyi kabul etti.

Hele oğlum. Evet parasız yatılı okuyor ama, yine de para istemez mi? İnanmıyorsan kahyaya sor, bu sene hiç yollamamışsam otuz-kırk lira oğluma yollamışım.

BIRO – Bak unuttum sormaya, sahi Bedo'nun mektubu içinde hayvan vergisi makbuzu gibi birşey vardı. Kahya onun ne olduğunu söylemedi mi?

ZİNO – O mu? Sana söylemedim. Müdür sana yollamıştı. Selâm söylüyordu.

BIRO – Müdür ne istiyordu. Peki onbaşı, Jandarmanın Dursun falan da birşey demiyorlar mıydı?

ZİNO – Ulan ne onbaşısı, ne jandarması. Bu isteyen müdür değil okul müdürüdür.

(Bu esnada Zino, hamuru yoğurmuş, üstünü bir bezle örter, elini önündeki çanakta yıkar ve önlüğü ile kurular. Biro'nun karşısında yere oturarak, bu sefer başlar Biro'nun yırtık pırtık entarisini yamamaya.)

BIRO – Ne ne, mektebin de müdürü olur mu? Bizim nahiye müdürü Turan Beyden sandım da sevinmiştim. Vay Zino vay, çocuk mektebinin müdürü he? Vay aklına.

ZİNO – Biro'ya bakın yahu, mektep müdürünü beğenmiyor bile. Mektep müdürü, nahiye müdüründen çok büyüktür Biro. Büyük hanım bir gün dedi ki: "Mektepte okuyan çocuklar nahiye müdürü olurlar."

BIRO – Haydi canım sen de. O koca karı ne bilir? Sanki bir gün köşkünden çıkıp nahiye mi gitmiştir?

Vallahi diyorlar ki Turan Bey bir gün dahi okula gitmemiştir. Kayseri Demokrat Parti'dendir. Bizim nahiye müdürü tayin etmişler. Hem dünyada nahiye müdüründen büyük kimseler olur mu? Cariye ve hizmetçisi var. Sütü, peyniri, yağı, balı,

tavuğu bedavadır. Atı da bedavadır, biliyorsun, o tarla meselesinden Hacıgil Turan beye verdiler.

Hemen geçen gün Kerbetili köylüleri kavga ettiler. Rica minnet ettiler, hatır için Turan bey bin liraya onları barıştırdı. Üstelik canlarının istediğini dövdürebilirler. Kimse Nahiyeye müdürünü şikayet edemez. Etse bile tutmaz, kimse dinlemez.

ZINO – O başka Büro. Hükümet bunları bilmez. Hatırlamıyor musun adı Atillâ mıydı neydi, bir Nahiyeye müdürünü yine böyle şeylerden şikayet ettiler, hakimler onu hapsedti. Ama hiç mektep müdürleri hapse girer mi? Üstelik paşalar, valiler, hekimler “hocam” diye ellerini öpüyorlarmış.

BIRO – Akılsız Zino. Bütün bunları ben biliyorum da hükümet bilemez öyle mi? Hem Turan bey bu işleri gizli yapmıyor ki? Onbaşı ve DP ocak başkanının gözü önünde bütün bunlar oluyor. Müdür fakir gidip Ankara’da da mı yağ-bal toplasın ki hükümet görsün?

İnanmazsın Zino, müdürün bu kadar gelirinden vergi alacağına üstelik maaş da veriyor. Sen hâlâ mektep müdürü büyüktür de.

ZINO – Bu işleri bilmem Büro. Ben beygilde çalışırken Kemal Paşa sağdı. Ne demokrat vardı ne ocak başkanı, ne rüşvet ve ne de hırsızlık. Ben bunları ne gördüm ne duydum. Şimdi bunlar çıkmış, fakir hükümet ne yapsın. Ama hırsızlığın sonu yoktur.

BIRO – Ne diyorsun sen kız. Şimdi herşey bu ocak başkanlarının elindedir. Eskisi gibi hükümeti ne padişah ve ne de paşalar yapıyor, bu ocak başkanları yapıyor. Onun için hükümet de onlardan çekiniyor.

(Bu sırada komşuların kızı Zero kapıda görünür, fakat Büro’yu görünce utanarak geri çekilir).

ZINO – Gel kızım Zero gel, yabancı kimse yok, amcan Büro’dur.

ZERO – (Zino’ya eğilerek ve sıkılarak) Hala, annem, “Bize bir kapun borç versin” dedi.

ZINO – Yavrurum Bedo’nun başı için yoktur. Yoksa ayıp değil mi?

(Kız süratle dışarı çıkar)

BIRO – Bu kimin kızı idi. Ne istiyordu?

ZINO – Şey yahu, bir kap un veresiye istiyordu. Neyo'nun kızı idi.

BIRO – Peki niye vermedin?

ZINO – Bizim un onlara olur mu Biro? Onlar buğday yerler.

BIRO – Kulak asma Zino. Yine bizim arpa, onların buğdayından iyidir. Bu kadar zamandır, arpa yeriz. Sen hiç bu “Kara Yara” denen kabus illeti duydun mu, gördün mü? Ne buğday ekmeği, ne bu Kara Yara. Geçen gün Halil'in evinin oradan geçtim, o sağ kalan kızları önüme çıktı, öküzlerim bile ondan ürktüler. Yüreğim sızladı, insan mıdır, hayvan mıdır, bilinmiyordu. Zavallıcık.

Evet, bizim bir birçok çocuğumuz öldü. Çocuktur, elbette ölecektir, ama bu şekilde değil. Bu zavallıların diri diri etleri dökülüyor. Geçen gün Kelos'un oğlu Sekban ölmüştü. Hoca, kapının üstünde yıkıyordu, ben gördüm. Kimse görmesin o kuzu gibi olan Sekban, bir yğincık siyah kemik kalmıştı, tanıyamadım.

ZINO – Gördün mü Biro, sen de “Çocuktur elbet ölecek” diyor-sun. Ne münasebet, ben beş sene beygilde kaldım, görmedim ne onların ne de başka beylerin çocukları ölmedi. Bizimkiler hep açlıktan, soğuk ve bakımsızlıktan, bilgisizlikten ve fakirlikten ölüyorlar. Biliyorum, yalnız benim yedi çocuğum öldü, tek Bedom kaldı.

BIRO – Zino kız, bunlar Allahın işidir, onun emridir. Hem biliyorsun ki çocuklar, cennetin de gülleridir. Gülsüz cennet olur mu?

ZINO – Evet, Allahın emridir. Fakat kurban olduğum Allahın emri yalnız biz fakirlere midir?

BIRO – Bak Zino artı kâfirlik ediyorsun ha! Evin yıkılmaya Allahın emrinden konuşuyorsun.

ZINO – Yok yahu, ne dedik sanki. Allaha kurban olayım, o da adilâne hareket etmiyor.

BIRO – Yahu Zino acayipsin sen. Kız bu kadar çocuk ölmezse,

nereye sığacaklar? Hemen biz, şu üç-dört komşuya bak, belki 30-40 çocuğumuz öldü. Cidden Zino eğer o çocuklar ölmeseydi, şimdi etrafımız gençlerle bezenecekti değil mi?

ZİNO – Fakat bu “Kara Yara” buğday ekmeğinden değildir. Diyorlar ki, hükümetin köy sahibi bey ve ağalara verdiği tohumluk buğdaydır.

BIRO – Hayde canım sen de, tohumluk buğdaydan olur mu? O sene bir torba tohumluk buğdayımız arttı, değirmene götürdük. Hem Bedo da o vakit çocuktu, ekmeğini yedi, nede Kara Yara olmadı.

ZİNO – Biro, bu tohum bizim tohuma benzemiyor. Hükümet onlara verirken, eksinler diye ilaçlayarak veriyor. Fakat onlar ekmeden buğday pazarında ucuz ucuz satıyorlar. Esnaf da bu buğdayı arpa fiyatına fakir fukaraya satıyor. Ne olacak zaten hükümet bedava veriyor.

İşte Kara Yara’yı yapan o tohumluk buğdaya sürülen ilaçtır. Zehirdir diyorlar.

BIRO – Yeter, sen de be! Hükümet deli midir ki bizi zehirlesin. Biz ölürsek, kim askere gidecek, kim vergi verecek, vallahi düşmanlar buraya kadar gelir, hepimizi soyar ve öldürür.

ZİNO – Haklısın Biro, hükümet bizi zehirlemez, fakat buğdayı alıp kazançları için satanlar bizi zehirliyorlar.

BIRO – Bu da yalan. Gördün geçen sene baharda, Mayısın başında falan Diyarbakır’a gittim, arpalar başak vermişti. Bizim beyle buğday pazarına gittim. Senin dediğin o hükümet buğdayından yeni 100 ton almıştı, sattı.

ZİNO – Tabi ya. Sana söylemiyor muyum ki onlar satıyor. Tabii hükümet bilmiyor, ekiyorlar sanıyor.

BIRO – Allah Allah! Yahu Allah aşkına hükümet deli midir? Nasıl bilmez ki Mayıs ayında Diyarbakır’da buğday ekilmez. Herhalde buğdayın adı “tohumluk buğday”dır. Yoksa ekilsin diye verilmiyor.

Bir yandan da hükümet haklıdır da. Hoş beyler bizim gibi arpa ekmeği yiyecek değiller ya.

ZİNO – Kaç ton dedin, kaç ton?

BIRO – Yüz ton. Hakikaten Zino bu ton ne demektir? Sen böyle

şeyleri bilirsin. Hükümetin kilosu olmasın?

ZINO – Yok canım kilo falan değil, ama ben de pek bilmem. Ben beygilde iken, nugi, okka, tuht, kantar, kazan, kilo falan vardı, ama tonu görmedim. Arasına büyük hanım “şu kadar ton” derdi.

(Tam bu sırada komşuları Misto amca içeri girer ve köy usulünce Büro’yu selamlar. Büro ayağa kalkıp buyur eder, fakat hemen Misto yere çöker ve oturur).

MISTO – Büro daha yeni çiftten gelmişsin, neden bu kadar geç kaldın?

BIRO – Evet Misto amca geç kaldım, ne yapayım. İneklerim aç ve zayıftır. İş çıkaramıyorlar.

MISTO – Evet ilkbahar çifti zordur, fakat çok faydalıdır, değil mi Zino kızım?

ZINO – Bilmiyorum ki amca, 30 senedir Büro hep böyle yorgun argındır, fakat ekmek ve yorgunluğu eledir. İşte bizi görüyorsunuz. Bahar çifti iyi olsa ne olacak, fena olsa ne olacak. Bize ne.

MISTO – Doğru söylüyorsun Zino yavrum, fakat ne yapacaksın, elimiz kolumuz bağlıdır. Ne yapabiliriz? İdare kolay değildir ki?

ZINO – Niye amca, bu devirde işini bilenler için idare çok rahattır. Geçen gün Ahmo Bismil’deki DP kongresine gitmişti. Getirmediği şey kalmadı. Çaydanlığına kadar getirdi de şimdi her sabah çocuklarına çay yapıyor.

MISTO – Parti işi böyledir yavrum, fakat ben ve Büro yapamayız bu işleri. Lisan bilmeyiz.

Sahi ben çocuğunuzu sormaya gelmiştim, hayırlısı ne zaman geliyor?

ZINO – Allah razı olsun, dört beş güne kadar geliyor. Kim söyledi komşu?

MISTO – Kâhya söyledi.

ZINO – Doğru. Mektubunu o bana okumuştü.

MISTO – Yahu Bedo çoktandır okuyor. Kaç sene oldu?

ZİNO – On bir sene oldu amcası. Ama artık Liseyi de bitiriyor.

MİSTO – Büro şu Lise ne mektebidir?

BIRO – Baba, vallahi ben bilmem, Zino'ya sor.

ZİNO – Elbette bilirim. Lise, Diyarbakır'ın en büyük mektebidir. Bey o kadar uğraştı. Ne Mete ne de Cengiz beyler liseyi bitiremediler.

BIRO – Zino'nun aklına bak Misto. Beyin çocukları liseyi bitirememişler de Zino'nun oğlu bitirmişmiş. Eğer böyle ise demek lise iyi birşey değildir. İyi birşey olsa beyler liseyi bize mi bırakacaklardı?

MİSTO – Sahi Zino baco, Liseyi bitiren çocuklar ne olur?

ZİNO – Herşey olurlar. Fakat oğlum İstanbul'a gidip okumak istiyor.

BIRO – Aha! Şuna bakın. Herşey olurmuş. Peki Zino şimdi Bedo, jandarma onbaşısı olabilir mi?

ZİNO – Yahu Büro deli misin? Onbaşı nedir? Büyük hanım diyor ki, Bedo askere giderse, subay olacak. Şimdiden bütün beygil oğluma Bedo bey diyorlar.

MİSTO – Aman Zino, oğluna bey dedirtme. Bilmezsün, bu beylik fakirlerin başına neler getirdi.

ZİNO – Haklısın komşu. Yani dedim ki onlar söylüyor.

BIRO – Zino'yu bırakın yahu. Elin çocukları, evlendi, çoluk çocuk sahibi oldu. Davar edindiler. Zino daha büyük hanımın peşinden gidiyor. (Büro gülerek ve Misto'ya göz ederek) Allah beni kahretsin, sanki Diyarbakır yaylasında kız kalmamıştı da gittim büyük hanımın Zino'sunu aldım.

ZİNO – (Gülerek) Tabii Büro. Şimde ne desen haklısın. Anlaşıyor ki o yalvarmaları, yakarmaları unutmuşsun. Ama ne yapalım, sen o çocuğa kurban olasın; yoksa bilirdim yapacağını.

MİSTO – Yok Zino bacı, sen bunu, hileli söyledin. Bilirim Büro'yu seversin.

ZİNO – Ne yapayım kardeş. Alem gibi her gün ev bark değişmem ya! Oğlumun babasıdır, otuz senedir artık Büro ile akraba olduk. Yoksa, sanki Büro'nun gözlerine mi aşığım.

(Zino bunları söylerken, Biro çocuklar gibi, mahcup mahcup önüne-bakar).

MISTO – Sana takılıyorum Zino bacı. Elbette böyledir. Ben Bedo'yu sormaya gelmişim, geç oldu. Şimdilik Allaha ısmarladık.

(Misto ayağa kalkar, Biro yeni uyanır gibi olur, önünden kaldırdığı ekmek, soğan ve ayranı Misto'ya göstererek)

BIRO – Aa, unuttum, Allah aşkına Misto, gel ekmek ye.

MISTO – Yemin etme! Başın için, yedim, kalktım geldim.

BIRO – Bak Misto soğandır ha! Bilirim seversin.

MISTO – Öyledir Biro. Cidden severim, fakat ben de soğan yedim. Ferso da soğanı sevdiğimi bildiği için ara sıra komşulardan ister, bana getirir. Bundan başka da sağ olasin, bu sene doya doya soğan yedik. Fazladan birkaç yük samanım vardı, her kazaya satmaya götürdükçe, iki üç kilo soğan alırdım.

BIRO – Afiyet olsun Misto. Bilirsin ben bir yere gitmem. Böyle şeyleri Zino bacın düşünür. Daha yazdan saklamıştı, fakat yazık artık yeşermeye başladılar.

ZINO – Nerde, yok valla, benim de kalmadı. Birkaç baş kalmış, sakladım ki oğlan gelirse, ona yumurta ile içli köfte yapacağım.

MISTO – Ha haaa! Demek Zino bacı bulgurun da kalmış?

ZINO – Nerde kardeş, bir kap kadar bulgur ufağım vardır, onu da Biro'dan sakladım, yoksa şimdiye kadar Biro, onu da bana yaptırmıştı.

MISTO – Ee, hayden çocuklar yine Allaha ısmarladık.

(Zino ile Biro kapıya kadar misafirlerini yolcu ettikten sonra yerlerine dönerler, Zino yün büymeye başlar, Biro da eşeğinin palasını önüne getirerek, yırtık pırtıklarını dikmeye, tuturmaya uğraşır.)

ZINO – Sahi Biro oğlan gelirse, ekmeği ne yapacağız?

BIRO – Neden? O çuvaldaki un değil midir?

ZİNO – Evet vardır ama, arpadır, çocuk yemez ki!

BIRO – Yeter artık be, bana iş çıkarma, arpa marpa, babasının ekmeğidir, yiyecek. Şimdi size nereden buğday bulayım?

ZİNO – Olmaz ki Biro. Bu kadar zamandır, oğlan buğday ekmeğine alıştı, şimdi nasıl birden bire arpa ekmeğini yesin? Mutlaka hastalanır. Hatırlamıyor musun, ilk evlendiğimiz zaman, ben de beygilde buğday ekmeğine alışmıştım. Sende birden bire arpa yiyince az daha ölüyordum.

BIRO – Ne yapayım. Elimde ne var ki? Senin paran var. Kâhya da beyin buğdayını satıyor. Git oğluna al, bırakmadık mı yani?

(Zino yanını Biro'ya çevirerek kuşağının altından bir çıkın çıkarır. Dişleriyle açar. İçinden 15 lirayı alarak Biro'ya verir.)

ZİNO – Al sana 15 lira. Bize bir ölçek al, ona yeter. Benle sen yine gizliden arpa yeriz. Ama Biro, Bedo'nun başı için oğlan bilmesin. Biliyorsun oğlum çok içlidir. Bilse ki biz arpa, o buğday yiyor, bu sefer üzüntüden hastalanacaktır.

Birinci perdenin sonu

İKİNCİ PERDE

Sahne: Yine fakir Büro'nun evidir.

Bedo okuldan gelmiştir, mektep elbisesiyle annesinin yanında bir kepek yastığın üstünde oturmuştur.

Zino, topraktan duvarın önünde yün büküyor. Büro da duvar dibinde çulun üstünde uzanmış bir yastığa dirseğini koymuş vaziyette, keyifli keyifli, çoluk çocuğunu seyrediyor. Kıyafetleri eskisi gibidir.

Ailece sohbet ederler.

BIRO – Ee Zino. Bakıyorum, çok neşelisin.

ZİNO – Niye neşeli olmayayım Büro, çok şükür aslanlar gibi oğlum yanımda, sanki bütün çevremizde oğlum gibi bilgili kimse var mı zannediyorsun?

BIRO – Aha. Zino'nun oğlu bilgiliymiş. (gülerek) İşte yüzü geçen sene bir gün beraber çifte götürdüm, boyunduruğu ineklerin boynuna ters koydu.

BEDO – Ne yapayım baba, o zaman daha görmemiştim. İstersen şimdi götür, bak nasıl biliyorum.

ZİNO – Yok yok oğlum, hemen hiç de çift öğrenme. Baban 40 se-

nedir o sapanın arkasındadır, ne elde etti sanki?

Hem deniyor ki; artık beygil çift makinasını getirip, çiftçileri köyden çıkaracaklarmış.

BIRO – Nasıl olur Zino? Makina gelirse bu kadar köylü nereye gidecek?

ZINO – Nereye giderlerse gitsinler, bey onları mı düşünecek? Yine bizim bey iyi. Elindeki dört beş senedir köye makina getirip, bütün köyü yalnız kendi hesaplarına ekip biçiyorlar ve köylüleri de kovdular. Hepsi şehir mehirlere döküldüler, kimi öldü, kimi de dilenci oldu. Diyarbakır o senelere dönmüş, dilenciden geçilmiyor. İnsan hem onlardan hem kendinden ar ediyor. Ama ne yapсын fakirler, şehirde dilenmeden gayri iş yok ki.

BIRO – Ben inanmıyorum ki hükümet, beylerin köyleri yıkmasına müsaade etsin.

ZINO – Oğlum Bedo, babanın aklına bak. Yani Biro, hükümet beye mani olabilir mi? Tapu beyin, istediğini yapar, kimse de karışamaz. Üstelik o çift makinelerini de hükümet beylere veriyor. Tahum da veriyor ama, onlar ekmiyor, satıyor o başka.

BIRO – Ne yapayım? Başlarını yesinler. Sen ne korkuyorsun? Biz nereye gitsek, şimdiki durumumuzdan daha fenası yoktur.

ZINO – Nasıl yoktur Biro? Nasıl olsa, köyde kendi damımızdayız, kimse içimizi bilmez. Ama yarın şehirlere, ayak altına düşersek, nasıl daha fena değildir.

En zor şey, insanın kendisini dilenci durumuna düşüren, dilenmektir.

Evet köy bizim değil, ev bizim değil ama benim de mezarlıkta yedi tane evim var. Onları bırakıp nereye gidebilirim?

BIRO – Yeter be! Yine ölülerden konuştun. Zaten sen hiç güzel konuşmazsın. Sözün ya ölülerden veya beylerdendir.

Haydi söyle bakalım, şimdi oğlun ne olacak?

BEDO – Baba sen ne olmamı istersin?

BIRO – Jandarma onbaşı.

BEDO – Nasıl onbaşı baba. Onbaşı olur mu?

BIRO – Ne? Daha mı büyük olacaksın?

ZİNO – Elbette Biro. Bilmiyor musun ki oğlum daha da büyük olacak?

BIRO – Ha hay! Zino'ya kalsa “Oğlum nahiye müdürü dahi olur” diyecek.

BEDO – Tabii baba, elbette nahiye müdürü olabilirim. Ama daha mühim işler vardır. Doktor, mühendis, hakim, avukat gibi.

BIRO – Ulan oğlum sen de annen gibisin. Senin o dediklerini yaparlar mı hiç? Bu kadar bey ve ağa çocuğu varken, seni mi müdür ve doktor yapacaklar?

BEDO – Yok baba yok öyle değildir. Şimdi kim okursa, herşey olabiliyor.

BIRO – Olur mu oğlum. Böyle olsaydı, fakir fukara çocuklarını şuna buna çoban yapacaklarına okula verip, müdür ve hakim yaparlardı.

Sahi Bedo, o savcı dediklerinin okulu nerededir? onlar bütün ateş gibidir.

O sene bizi savcıya götürdüler. Savcı döğün dedi. Bizi dövdu-ler, tevkif edin dedi, ettiler. O savcılar görülmemiş şeylerdir. Sen birine, şuna bir tokat vur desen seni bir sene hapsediyorlar. Ama savcı her gün hakimlere şunu hapsedin, hatta bazen asın dediği halde, kimse kendisine ceza veremiyor.

O çok iyidir oğlum ama, ne vakit seni onun gibi yaparlar.

BEDO – Yaparlar baba yaparlar. Okuyan her çocuk, istediği şeyi olur. Niye bırakmasınlar ancak bilgisiz ve fakir babaların çocukları çoban, sığırtmaç oluyorlar.

ZİNO – Peki Biro, ben olmasaydım, sen bu çocuğu okutur muydun?

BIRO – Doğrusu hayır.

ZİNO – İşte diğerleri de senin gibidirler. Bilmiyorsunuz ki, her şey okulla olur.

Bir gün büyük hanım demişti ki, beyin dedesi de bilmem Lice'nin hangi köyünden Diyarbakır'a gelmiş, okula gitmiş, okumuş ve böylece bey olmuş.

BIRO – Haydi canım sen de, yine büyük hanım. Biliyorsun bey çok akıllıdır. Oğlum Bedo, hani hatırlarsın ya geçen sene bu-
raya gelmişti; sana demedi mi “Ulan okuyup da ne olacaksın,

baban gibi işine baksaydın daha iyi değil miydi sanki.”

BEDO – Elbet bey böyle diyecek baba. 40 senedir sen, ona çalışıyorsun. İster ki ben de 40 sene oğluna çalışayım. Yoksa bey bilmez mi ki okul ve okuma çobanlığından, ortaklığından daha iyidir.

(Bu sırada Sado amca, Kelo ve Serohan çocuklarının gelişi için “gözünüz aydın” a gelirler. Ev halkı ayağa kalkarlar. Gelen misafirlerin kıyafetleri de Büro'ninkinin benzeridir. Onlar da Büro'nun yanında çula oturup sohbete başlarlar.)

ZINO – Büro misafir geldi, kalk.

SADO AMCA – Kızım gözün aydın, maşallah delikanlı olmuş oğlun. Hoşgeldin aziz genç. Allah seni adın gibi şen etsin.

BEDO – Ellerinizden öperim dede.

ZINO – Allah sizden razı olsun komşu.

SADO – Bakın çocuklar, kim ne derse desin, ben daima okuldan yanayım. Seferberlikte Mam Hıdır adında Süleymaniyeli bir subayımız vardı. Nur içinde yatsın, hep derdi ki: “Eğer çocuklarınızı okutmazsanız bu halden kurtulamazsınız.”

ZINO – Mekanı cennet olsun inşallah, sözüdür.

SADO – Ee. Sevgili genç söyle bakalım siz okulda neler öğreniyorsunuz. Kahya mektubunu okumuş, köyün içini doldurdu. “Büro'nun oğlu Diyarbakır okulunun en çalışkan talebesidir” diye. *(Sado amca gülerek)* Bugün seninle imtihan olacağım.

SEROHAN – Zino bacı Kahyanın gözü iyi değil, oğluna nazar düşmesin. Beni dinlersen, oğluna bir muska yazdır, okut.

KELOS – Serohan'ın dediği doğrudur. O sene ineğimiz yeni doğmuştu, köy meydanından geçti. Kahya gördü ve “Yahu bu inek kimindir? Memeleri ne kadar da büyüktür” dedi. Dört gün geçmedi inek, “kara meme” hastalığına tutuldu, kurudu ve buzağısı da öldü.

BIRO – Doğru. Kahya hiçbir zaman maşallah demez.

ZINO – Bak hele, gözüm çıksın nereden bileyim ben fukara. Öyle ise bu akşam evde çöre otunu yakayım, oğlumu tütsüleyeyim, nazar fenadır.

SADO – Birşey olmaz, bu akılsızlıktan vazgeçin yahu. Diyorlar ki bazı yerlerde inekler 20-25 kilo süt veriyor. Peki neden göze gelmiyorlar?

Haydi oğlum Bedo, demedik mi birbirimizi sinayacağız, soru soracağız diye.

BEDO – Peki dede hay hay sor.

SADO – Yok yok oğlum istersen sen sor.

BEDO – Peki amca sen bilirsin, sor.

SADO – Oğlum Bedo, bu kaplumbağa neden kaplumbağa olmuştur?

BEDO – Amca nereden bileyim ben?

SADO – Ya demek bilmiyorsun, dur öyle ise ben sana anlatayım: Derler ki bizim köy gibi bir köyün de zengin bir beyi varmış. Bu bey, halkın sıkışık zamanlarında ellerindeki ekinlerini kendi büyük ölçeğiyle ucuza alır ve yine kıtlık zamanında bu sefer kendi küçük ölçeği ile fakat pahalıca yine fakir halka satmış. İşte beyin halka karşı olan ihtikarından dolayı Allah onu iki ölçeğin arasına sıkıştırarak kaplumbağa yapmış.

BEDO – Cidden dede, bu güzel bir masaldır.

SADO – Ne masalı yavrum, bunlar doğrudur. Eğer peygamber efendimizin hatırı için olmasa idi, bugün bu pahalılığı yapan ve dalavereler çevirenlerin hepsi hayvan olmayacak mıydı? Başın için o vakit Türkiye’de çok az insan kalacaktı.

ZINO – Oğlum Sado Amca çok gezmiş, bilgindir.

SADO – Yok canım ne biliyorum ki, bak Bedo oğlum, sıkılıyorsan sormayayım.

BEDO – Yok dede, cidden ço güzel konuşuyorsun. Zaten bu sordukların da kitaplarımızda yoktur.

SADO – Bunlar kitaplarınızda yoktur ya. Tabii olmaz. Çünkü siz ters yüz okuyorsunuz oğlum. Güya insanlar ilkin kertenkele imiş, sonra maymun olmuş ve daha sonra da insan olmuş. Seferberlikte bir Alman subayı bize böyle ders veriyordu. Halbuki doğrusu ilk yaratık insandır ve Adem peygamberdir.

BEDO – Ama dede...

SADO – Dede ne? Yoksa sen de yok mu diyeceksin?

Dur şimdi senden başka bir sual sorayım. Peki oğlum, ya bu

leylek, nasıl leylek olmuş?

BEDO – Dede nereden bileceğim, biz böyle şeyleri okumadık.

SADO – Okumazsınız ya. Öyle ise ben sana anlatayım.

Diyorlar ki: Çok zengin bir köy sahibi varmış. Yine geçen sene bir kıtlık olmuş. Aynı köyde dul, güzel, namuslu ve üç çocuk annesi bir kadın da varmış. Çocukları aç kalıyor. Açlıktan ağlıyorlarmış. Kadın ne yapacağını şaşırıyor. Başında akıl kalmıyor fukaranın. Komşuların da elinde verecek şeyleri yok. Ancak kadına diyorlar ki: “Beyin evinde ekin var, satıyor, git söyle eğer sana borç verirse yazın harman zamanı biz kendisine öderiz.”

Öksüzlerin annesi beye gidiyor, anlatıyor, yalvarıyor, fakat para etmiyor. Zino da kızım gibidir, çapkın bey kadına diyor ki: “Hayır ben ekini borç vermem, fakat eğer kilodunu çıkarıp şu merdivenden kilotsuz inip çıkarsan ben sana gerekli zahireyi vereceğim.”

Fukara ne kadar yalvarıyorsa da bey kararından caymıyor. Çocukları da evde açlıktan ağlıyorlar. Kadın tevekkülle der ki: “Ey Allahım sen görüyorsun ben ne yapabilirim, herhalde bu işler emrindir” ve beyin dediğini yapar.

Kadın inip çocuklarına yiyeceği götürdükten sonra beyin bu ahlaksız hareketine karşı Allah derhal onu bir leylek yapıyor ve işte o günden bu güne kadar leyleğin böyle boynunu oynatarak lak lak etmesi ondandır.

BEDO – Aman dede ne güzel hikâyeler.

SADO – Bak yine hikaye diyor. Oğlum bunlar hikaye değil, hep olmuş şeylerdir. Bu gördüğün bütün hayvanlar eskiden birer insandı, fakat kötülükleri yüzünden hayvan olmuşlardır. Eşek, öküz, tilki, köpek, keklük, güvercin ne bileyim ben hemen bütün hayvanlar böyledir.

Bir daha sorayım mı?

BEDO – Hay hay dede, tabii.

BIRO – Oğlum Sado Amca çok bilgilidir, kim onunla başa çıkabilir?

ZİNO – Aman Biro, sen de...

SADO – Fakat siz şimdiki okullular kendi etrafınızdaki hayvan-

lara bakmıyorsunuz da gidip denizlerin derinlerindeki solucanları inceliyorsunuz, dağ başlarındaki kayalarla balık kemiklerini araştırıyorsunuz. Serefberlikte Çanakkale’de askere şubayımız ordaki bir kayanın deniz hayvanlarının kemiklerinden olduğunu söylüyordu.

KELOS – Aha! Bunlar nereden bunları bilecekler amca, şimdi herşeyi ters okuyorlar.

SADO – Yok ulan! Ben Bedo’ya takılıyorum, yoksa onların bildiklerini biz nereden bilelim. Dediği gibi bizim bütün bilgimiz hikaye ve masallardan ibarettir.

SEROHAN – Yok valla amca, şaka yapıyorsun. Yani bilmez miyiz ki sen bir hoca kadar bilgilisin.

BEDO – Dede sizin bu kadar bilgili olduğunuzu bilmezdim.

SADO – Ne bilgisi oğlum, boşunadır. Yazık ki okumadık, bütün hayatımız bu pislik ve fukaralık içinde geçti. Bey ve ağaların zulmü de cabası.

Bakın hemen benim başımdan geçenlerin bir kısmını anlattım: Sultan Hamit ve Reşat devrinde beni yakalayıp bizim beyin kardeşinin oğlu yerine askere gönderdiler. Nereleri gezmedim ki: Selanik, Yemen, Şam, Bağdat, Halep, Kars, bir yer bırakmadım, dört kere yaralandım.

Kıtlıklarda kavruldu. Ölenlerimize şehit, yaralı ve sakat olanlarımıza da, dilendik ama defterlerimize gazi yazdılar. Sağ kalanlarımız da işte böyle köy sahiplerinin kölesi olduk. 75 senedir bu köydeyim, geçen gün kahya bana kızdı, olmadık şeyleri başıma getirdi. Annesi olmasaydı beni köyden kovuyordu.

BIRO – Cidden kahya, istediğini köyden sürebilir. Kahya köylüye sert olduğu için bey onun sözünü kırmıyor. Geçenlerde bey buraya gelmişti hepimizin yanında: “Bakın köylüler, kahyanın canı ne isterse yapar” dedi.

ZINO – Allah yanına komasın.

SADO – Dur Biro yahu, Bedo bize konuşsun. Bilmezsiniz ki bey böyle diyecek. Görülmüş müdür ki avcı, tazısına tavşanı yakalarken incitmemesini öğretsin? Hayır ancak yememesini belletir.

BEDO – Dede ne dememi istiyorsunuz?

SADO – Oğlum Bedo, bu yeni icatlardan üç şeye aklım ermiyor.

Evvla diyorlar ki insanlar aya gitmiş. İkincisi yine diyorlar ki mesela buradan Çini Maçini bombardıman edebilirler.

Diğeri de diyorlar ki bir bomba yapmışlar adı Atom'dur nedir, işte ondan bir bomba ile uzak olsa dahi bir şehri bir anda yakmak mümkünmüş. İşte bunları anlamak istiyorum.

BEDO – Dede gazetelerimizin yazdığına göre İngiliz ve Amerikalılar, Rusların aya bir makine çarptıklarını görmüşler. Ayrıca Ruslar ve Amerikalılar, aya ve diğer yıldızlara gitmek için hazırlanıyorlar.

BIRO – Ulan sus oğlum. Şeyhin başı için köyde bu lafların duyulursa, sana ya deli ya kafir derler. Kahya da bizi köyden kovabilir. Töbe töbe yarabbi, nasıl aya gidecekler?

SADO – Allahını seversen Büro sen sus. Üstelik kahya ve köylü, Bedo'yu beğenmeyecekler ha? Sen söyle oğlum söyle. Bu fakaralar ne okumuşlar ne de gezip görmüşler, ne bilirler?

Sahi Büro, sen askerlik yaptın mı?

BIRO – Evet, on sekiz ay.

SADO – (Alayla) Aman cidden kendini öldürmüşsün. Peki nerede yaptın?

BIRO – Siirt'te.

SADO – Ne idin?

BIRO – Seyis idim.

SADO – Gördün mü oğlum Bedo, Büro'nun askerliğini. Hem Siirt'te ve hem de seyis yani köyün çobanlığından, at çobanlığına. Peki Türkçeyi nasıl öğrendin?

BIRO – Yahu ne bilme ne hal. Bu bildiğim birkaç Türkçe sözün bir kısmını subayımdan, bir kaçını da nişanlı iken beygile giderdim, oradan belledim.

Sahi unuttum, bir sene kadar nahiyede bekçilik ettim, biraz da jandarmalardan.

SADO – Peki peki Büro, sus artık senin bilgin...

Peki yavrum, o uzağa giden mermiler nasıl gider?

BEDO – Dede onlar da aya gidenler gibidir. Ancak biri dik gider, diğeri düz.

SADO – Gördünüz mü delikanlı ne güzel belletiyor?

SAROHAN – (Esneyerek) Ne yazık ki namaz zamanı geldi.

SADO – İnanın seferberlikte, Diyarbakırlı bir subayımız vardı.

Hep derdi ki: “Yeni şeyleri öğrenmek de namaz kadar sevaptır.”

KELOS – Yok amca. Yahu namaz vakti daha uzaktır.

SADO – Ciddi mi? Peki öyle işe. Haydi dedenin babası Bedo, şu atom bombasını da bize anlat. Birinci Cihan Harbinde en kuvvetli bombalar, “Alman bombası” dedikleri idi. Yine de ancak düştüğü yerden, iki buçuk ev kadar tahrip ederdi.

BEDO – Evet dede. O bombalar doğrudur. Ancak nasıl yapıldığını bilmeyiz. Şimdilik dünyada ancak Ruslar, Amerikalılar ve İngilizler biliyorlar ve kimseye de nasıl yaptıklarını söylemiyorlar.

SADO – Vay! Yine mi İngilizlerin parmağı vardır? Öyle ise bu işte hayır yoktur. Çünkü onlar daima egoisttirler. Zaten Birinci Cihan Harbinde bizi mahveden onlar değil midir? Peki oğlum, şimdiye kadar bu bombayı birbirine karşı kullanan olmuş mudur?

BEDO – Tabii dede. İkinci Cihan Harbinde Amerikalılar, Japonların iki şehrine attı. Birinin adı Hiroşima idi. Bizim Diyarbakır’dan büyüktü. Bir atom bombası ile derhal 120 bin insan öldü ve şehir de tamamen yandı.

ZINO – Vay Allahtan kokmazlar vay. Demek hakikaten bunlar gavurdur.

SADO – Hakikaten böyledir. Geçen gün Diyarbakır’da birkaç kişi de böyle konuşuyordu, ama kimse kulak asılmıyordu, zannediyorduk ki yine ağzımızdan laf almak isteyen polis ve muhbirlerdir.

Peki oğlum Bedo, o uzağa giden güller nasıl giderler? Acaba uçaklar gibi benzinle mi, yoksa top güllesi gibi barut ve kapsülle mi?

BEDO – Dede biz bunları okulda okumadık. Ancak, geçen gün bir mecmuada deniyordu ki: Bu füze dedikleri mermiler birbirine eklenmiş birkaç fişek gibidir. Önce biri patlayıp füzeyi iletliyor, tam onun hızı bitince diğeri patlıyor ve böylece

tespit edilen hedefine varıyor.

SADO – Sağ olasıñ oğlum, inanın ki böyle olacak.

KELOS – Vallaha ben askerde böyle şey duymadım.

SADO – Nereden duyacaksın bunları yavrum. Biz bütün aklımı-zı fesatlığa, particiliğe vermişiz. Bu halktır, bu demokratır; bilmem bize ne olmuş.

Hemen 30 senedir halktı, biz buyduk, beyler buydu. Ve şim-di de 9-10 senedir, yine buyuz ve yine beyler bu sefer demok-rat olmuşlar. Biz fakirler için hepsi birdir. Partiler beylerin partileridir.

BIRO – Nerede hepsi bir, ben Halk Partisi'ni tutarım.

SEROHAN – Yok vallaha Büro. Demokratlar halktan iyidir.

SADO – Küller başınıza. Şimdi de ne konuştuğunuzu biliyor mu-sunuz ahmaklar. Allah rahmet eylesin babamın bir hikayesi vardı, hiç unutmuyorum. Derdi ki: "Kıtlık bir senede, bir kervan ailelerine zahire almak için yola çıkarlar, önlerine eş-kıyalar çıkar, soyar ellerini kollarını bağladıktan sonra da bi-raz ötede soygunlarını paylaşıırken, aralarında kavga çıkar ve başlarlar birbirlerini vurmaya. Bu sefer de soyulmuş, elleri kolları bağlı olan fukaralar o halleri ile hem eşkıyalara acı-mışlar, hem de birbirlerine vurmamaları için yalvarmaya baş-lamışlar."

Başınız için, bu partiler hususunda biz köylüler de, tıpkı eş-kıyalar tarafından soyulan kervan ehline dönmüşüz.

KELOS – Çocuklar, acaba gavurlar arasında da partiler yok mu-dur?

BEDO – Olmaz olur mu, değil mi dede?

SADO – Var oğlum, var ama bizimkiler gibi değil.

BEDO – Nasıl bizimkiler gibi olsun, onlarda ne ağa, ne şeyh ne de bey vardır. Buralarda ise parti bunlarındır. Ve biz de onla-rın korkusundan istediklerine reyî veriyoruz. E, elbette me-buslar da, partilerin başındakiler de onlara çahşacaklardır.

SADO – Kalkın yahu akşam oldu, hayvanlarımız gelecek. Efendi-den ayrılamıyorum ama geç oldu.

BEDO – Teşekkür ederim dede. Anne bu akşam dede bizde ye-mek yese?

ZINO – Cidden dede, bu gece Bedo'nun yanında kalaydın.

SADO – Oğlum sağ olsun Zino. Adetim degildir, fakat imkan buldukça size bir başvururum.

(Misafirler kalkar, ev sahipleri onları selametler.)

ZINO – Baş-göz üstüne geldiniz komşular, evinizdir, ne zaman gelmek isterseniz buyurunuz.

BEDO – Dede, sabahleyin yine geliniz, bu sefer ben sizden soracağım.

SADO – Sana takılıyorum oğlum, ben neyim ki senle iddiaya gireyim. Bizim tüm bilgimiz birkaç masal ve atasözünden ibarettir.

BEDO – Hayır dede cidden güzel konuşuyorsunuz.

SADO – Tevazu gösteriyorsun oğlum, zaten okuyan bir kimse büyük ile alay etmez. Onun için 40 senedir dilimde tüy bitti, hep bizim köylülere söylerim: Yemeyin, içmeyin, hatta gidin bir şehrin kenarında oturun, amelelik yapın ama yine de çocuklarınızı okutun diye.

Mesela; biliyorsun oğlum Simko senin yaşındadır. On sene babasıyla uğraştım, bir türlü okutmadı. Hürmüz de beni dinlemedi, geçen sene beylerin Dicle kenarındaki köyünde biri vuruldu, Simko'nun boynuna attılar; Allah razı olsun hakimden, yaşı küçüktür diye cezasını 10 seneye indirdi, şimdi Diyarbakır hapishanesinde sürünüyor. Bitler gözünü yiyormuş. Zavalıcık, beyin yüzünden hapse girdiği halde dendiğine göre bir gün bile bey yanına uğramıyormuş. Babası da fakirdir. Elin uşağıdır, evladım, çocuk hapishanede ölecek. Eğer o da senin gibi okusaydı böyle olur muydu? Şimdi oda bir ışık gibi aramızda ışıldardı ve bize doğru bir yol gösterirdi.

Görüyorsun evladım, biz hepimiz buralarda bilgisizlikten kör ve şaşkın kalmışız, her gelen bize bir tekme vuruyor.

Evladım ancak sizin gibiler bizi kurtarır, eğer sen Zino'nun oğlu olmaz da beyin oğlu olsaydın, biz böyle senin etrafında oturur da güzel güzel konuşabilir miydik? Herşeyin önce cin-

sine, sınıfına faydası dokunur. Demezler mi her kuş kendi sürüsüyle olur.

KELOS – Nasıl Sado Amca?

SADO – Öyledir oğlum, hayvanlarda böyle değil midir? Şimdi bizim köye yabancı bir atla bir keçi gelse ve bunları köyün içine salsak, keçi keçilerin yanına, at da atların yanına gitmez mi? İnsanlar da böyledir. Okuyan köylü çocuğu olmazsa, şehirli çocuğu bey çocuğu aramıza gelir mi hiç? Onlar ancak dört senede ancak seçim zamanı tiksinererek buralardan geçerler.

Yeter oğlum. Derdimiz çoktur. Üstelik dertlerimizi söylemeye bile korkuyoruz. Çok defa bu yüzden başımıza iş gelmiştir. Allah zalimlerin yanına komasın.

(Ev sahipleri misafirlerin arkasından şöyle seslenirler.)

ZINO – Başımızın üstüne geldiniz komşular.

BIRO – Hoş geldiniz sefa geldiniz.

BEDO – Dede, tekrar gelin.

İkinci perdenin sonu

ÜÇÜNCÜ PERDE

Yer: Yine Büro'nun evidir. O gün Büro çifte gitmemiş evde kalmıştır. Zino sacta ekmek yapıyor.

Büro ve Bedo da ağaç bakraçtan çukur tahta kaşıklarla ayran ve yufka sac ekmeği yerler.

ZINO – Oğlum bu gece damda rahat uyudun mu?

BEDO – Tabii anne. Ben damda yatmayı çok severim.

BIRO – Kız bilmez misin ki bizim damların temiz havası, şehirlerin o pis ve havasız odalarından çok daha iyidir.

ZINO – Büro sus. Yahu ne bilirsin sen. Sana kalsa, herşeyin içinde...

BEDO – Anne kurban olayım babamı üzme.

ZINO – Oğlum bak, bugün çifte de gitmedi.

BIRO – Zino, şeyhin başı için bugün hem yorgunum ve hem de Bedo'dan ayrılamadım. Evin yıkılmasın, beş altı aydır bir gün evde kaldım mı?

Oğlum Bedo, annen de beylerden yemiş, içmiş, hiç insafı kalmamıştır.

ZINO – De oğlum babana bak! Otuz senedir yanındayım, ne za-

man söz açılrsa, beni de onlarla karıştırır. Babanın vicdanı budur işte, yoksa ben fakiri nerde...

(Bıro ayrandan bıyıklarını siler ve Bedo'yu öper)

BIRO – Oğlum artık annen hiç şakaya gelmiyor. Hele sen geldikten sonra, büsbütün kudurdu. Kız senden ve bu çocuktan başka kimim neyim vardır, deli.

BEDO – Anne, ben babamı çok özlemiştim. Bir gün şehirde birini gördüm, babam sandım, Mardin Kapı'ya kadar kovaladım, o olmayınca çok üzülmişim.

ZINO – Ya beni özlememiş miydin?

BEDO – Nasıl anneciğim, seni daha fazla özlemiştim.

BIRO – Ya! Demek daha fazla Bedo ha. Şaka söylüyorum. Cidden, annenin bizde hakkı çoktur. Bize çok emek verdi Fukara.

(Bedo, elindeki kaşığı ve ekmeği bırakır, ağzını mendille siler.)

BEDO – Anne vallahi doydum.

ZINO – Ayy! Yumurta vermeyi unuttum. Haydi getireyim yiyin, he oğlum?

BEDO – Yok anneciğim, çok yedim.

BIRO – O hooo... bugün Zino çok bonkör olmuş.

ZINO – Bak hele, ne zaman seni aç bıraktım Bıro?

BIRO – Şaka yapıyorum be. Aferin bak işte ben de doydum.

(Bıro, önündeki ayran ve ekmeği bir kenara iter.)

BEDO – Afiyet olsun baba.

BIRO – Sağol oğlum.

ZINO – Baban böyledir ama, yemesi yoktur fukaranın, az yer.

BIRO – Herhalde bağırsaklarım küçülmüştür.

ZINO – Elbet Bıro, sanki sen bir güne bir gün el gibi güzel bir ekme mi yedin? O sene şehre gidince, şehirlilerin şişmanlığına şaşmışım. İşkembeleri ambar gibi olmuştu. Kadın, erkek, bu kapıdan giremezlerdi.

BEDO – Ama anne o şişmanlık iyi değildir. O gördüğün şişkolarn hiç biri, babamla bir adım atamazlar.

ZINO – Nerde oğlum, babanda da iş kalmamış.

BIRO – (*Gülerek ve gururla*) Ben Zino! Evin yıkılmasın ben daha ayaktaım he! O şehirli mehirliler nedirler ki? Evet göbektleri büyüktür ama, kofturlar. Yalnız göbektle olmuyor ki!

(*Gün epey yükselmiştir. Sado Amca ve komşuları, oğullarının gelişi ve okulu bitirmiş olması şerefine yine Biro'nun evine gelirler.*)

BEDO – Anne bak kimler geldi.

BIRO – Zino çulu ser, buralara bir süpürge vuraydın.

ZINO – Biraz evvel süpürdüm Biro. Temizdir.

SADO – Selamünaleyküm.

BIRO – Aleykümselem, buyurun çula, oturun komşular.

ZINO – Baş-göz üstüne geldiniz komşular. İçerde duman yoksa?

Bu yufkacık kaldı bende sacın önünden kalkacağım.

SADO – İşine bak kızım, ama ne diye ekmeğini tandıra götürmüyorsun da, saca bırakıyorsun?

ZINO – Ama çocuk sac ekmeğini özlemiş hem de ne bileyim, buğdaydı utandım tandırlara götürüyüm. Korktum ki çocuklar görürler, nefistir çeker günah diye.

(*Zino, birkaç ekmeği üst üste koyarak misafirlere ikram eder.*)

Kurban olayım sıcak yemek yişin.

SADO – Daim olsun kızım. Bedo'nun başı için yedim de geldim.

KELOS – Allahın adına şeker olsa yiyemem.

SEROHAN – Yiyebilseydim utanacak mıydım sanki?

(*Zino ekmeğini leğenine koyar, sacı ateşten kaldırır, ateşi söndürür, Bedo çok neşelidir.*)

BEDO – İyi ki geldiniz dede.

SADO – Tabii geliriz oğlum, sana gelmesek kime gideriz. Daha fakir köylüler kıymetini bilmiyorlar. Seni anlasalardı, bugün

davul zurna ile düğün yaparlardı. Ama zavallılarda akıl şuuru kalmış, felaketler önünde rüzgarın önünde sürüklenen birer kuru yaprak gibi olmuşlar.

REŞO – Ne yapalım Sado Amca, fukaralığın evi yıkılsın. Sen her zaman demiyor muydun ki: “Fakirlik erkekliğin pasıdır” diye.

SADO – Öyledir. Bedo oğlum, senin neşenden işimizden soğuduk, bugün o kadar işim vardı yine de gidemedim.

ZINO – İyi ettin amca, akşamdan beri çocuğun ağzından düşmedin.

SADO – Büro otur kalk Zino’ya dua et ben biliyorum bu 11 senedir neler çekti. Ama bugün de maşallah aslan gibi bir efendinin annesi oldu. (Sado köylülere dönerek) Ve çocuklar bu bizim efendimiz, partilerin, şehirlilerin efendisine benzemez. Bu efendi Zino’nun tığının ucu, Büro’nun sapan demirinin ve kendi kaleminin efendisidir.

ZINO – Allah bütün alemin de çocuklarını bağışlasın, gördünüz amca, yedi tane çocuk soğuk toprağa göndüm, bu kaldı.

SADO – Kızım Allah onu hem sana ve hepimize bağışlasın. Bilesin ki artık o yalnız senin oğlun değil hepimizindir. Bütün memleketindir. Bugün memleketin oğlu inşallah yarın memleketin babası olacaktır.

REŞO – Evet amca, cidden 5-6 sene önce Bursa’da askerdim. Orada bir köy vardı. Umur Bey’di.* Köy değil bir şehirden güzeldi. Sordum, dediler ki: “Bu köyden bir çocuk okudu, büyük adam oldu ve köyünü böyle yaptı.”

SADO – Aha! Oğlum Reşo ben böyle demiyorum, onlar elin kesesinden mertlik yaparlar. Bizimki emeğiyle bizi kurtaracak ve yalnız köylüsüne de faydası dokunmayacak. Ben de askerde gördüm, oradakiler milletin malını çalıp kendilerine, yakınlarına, şehir ve köyelerine harcarlar.

Şimdiki gençler çok iyidirler Reşo. Geçenlerde Diyarbakır’a gittim. Aşağı yukarı şehir iki parti olmuş. Biri gençlerin diğeri de eski sömürücülerin. İyi gençlere komünist diyorlar.

KELOS – Amca, bu komünist nedir?

*Bu köy Türkiye’nin eski reisicumhuru Celâl Bayar’ın köyüdür.

SADO – Ne bileyim oğlum, kim kime kızarsa diğerine komünist diyor.

REŞO – Hele bu partiler bir şeye benzemiyorlar:

SADO – Çocuklar geçenlerde Diyarbakır'da Belediye alanında CHP'nin mitingi vardı, eskilerin derisine ot doldurdular. Her kürsüye çıkan genç, keklük gibi okuyordu. Ne eskilerin hırslılığını bıraktılar ne iltimaslarını ve ne de rüşvetlerini, inanın bir kusurlarını hasır altında bırakmadılar. Hepsini gözler önüne serdiler.

BIRO – Ne, ne diyorlardı?

SADO – Yahu Biro, anlamıyorsun ne diyeceklerdi? Diyorlardı ki, eskiler halkı sevmezler. Kendi çıkarlarına bakarlar, akılları yeni davalara ermez, onun için işi gençlere teslim etmek lazımdır.

BEDO – Cidden dede benim de okulda birçok şehirli ve zengin beyoğulları arkadaşlarım vardı, onlar da babalarından şikayetçiler, köylü ve işçilere çok acırlardı.

SADO – Elbette bize acıyacaklar oğlum, bilseler ki evlerinde yedikleri yiyecekte ne kadar emeğimiz vardır. Boğazlarından lokmaları gitmez. Maşallah şimdiki gençler hepsi melekler gibidirler.

Haydi oğlum söyle bakalım, sen ne olmak istersin?

BEDO – Amca ben lisenin fen kolunu pekiyi derece ile bitirdim. Gerisini babam bilir.

SADO – Yok oğlum, baban fikri ne bilir, yine annen biraz daha iyi bilir. Fakat sen hepimizden daha iyi bilirsin.

BEDO – Bana kalsa ya doktor ya mühendis olmak isterdim.

BIRO – Ne? Mühendis mi dedin? Vallahi kabul etmem, o büyük şapkalılar neye yararlar? Ni kimseyi dövebilirler ne de kimse onlara birşey verir.

SADO – Ulan şu Biro'nun aklına bakınız, yahu bunlardan daha iyisi var mıdır? Biro'nun istediği dayak ve rüşvettir. Ulan akılsız, doktor ve mühendisin rüşvete ihtiyacı mı olur?

ZINO – Valla amca, eskiden beri ben de doktorluğuşu istiyorum. Çünkü fakir fukara daima onlara dua eder. Amca o Diyarbakır'daki doktoru hatırlıyor musun?

SADO – Nasıl kızım, iyi insan unutulur mu?

BIRO – Bakın niye doktor, mühendisten iyidir. O sene doğuştuk, önce onbaşıya sonra doktora götürdüler ve bu her ikisi ne dediyse diğerleri de onları dinledi.

SADO – Sus be Biro. Sen ne dediğini bilmiyorsun ulan. Onbaşı nerde doktor nerde?

ZINO – İnanki amca bu adam hep böyledir. Az kalsın bir gün başımı alıp bir yere kaçacağım.

SADO – Yok kızım, doğrusu Biro fena adam değildir. Fakat ne yapsın fakir. Kırk senedir tanırım. Öküzlerin peşinde gidip gelmekten başka birşey yapmaz, yine iyi, sayende biraz uyanıdı.

ZINO – Yok efendim, ben fakir ne bilirim ki!

REŞO – Hayır abla, hepimiz bilmiyor muyuz sanki.

SADO – Bedo oğlum, mühendis olursan ne mühendisi olacaksın?

BIRO – Mühendis hep bir değil midir? Şu yol yapanlar?

BEDO – Hayır baba; birçok çeşit mühendislik vardır. Yol, yapı, petrol, elektrik mühendisleri gibi.

SADO – Ben istanbul'da askerlik yaptım. Gemi mühendisleri de vardı.

KELOS – Amca biz ne yapalım gemi mühendisini? Öyle biri olsun ki hepimizin işine yarasın. Gemimiz var sanki?

SADO – Bedo oğlum, en son niyetin nedir?

BEDO – Amca valla, doğrusunu istersen ben su mühendisi olmak istiyorum.

BIRO – Aha! Şaka olacak.

BEDO – Ne şakası baba.

SADO – Ulan oğlum Biro, su mühendisi gibi var mıdır? Bedo mühendis olsun gelsin, Dicle üzerinde bentler, barajlar kursun, suyu o yana bu yana çevirsin, bütün Diyarbakır ovasını sulasın sen yine şaka de.

Ama bu şaka o iki teneke su altında süklüm büküm olan fakir şaka değildir.

REŞO – Dede, Dicle bu kadar derinden geçiyor. Onun suyunu nasıl ovanın seviyesine çıkarırlar?

SADO – Oğlum Bedo daha iyi biliyor ama hani beygil pirinçleri-

ni ekmek için nasıl şükürü kaya gibi yapıp, bırakmıyorlar bir yudum başkasına gitsin, bu da böyle olacak. Fakat artık onun suyu yalnız beylere olmayacak. Diyarbakır ovasındaki bütün fakirler faydalanacak. Beylerin bu pirinçleriyle ocaklarımız sönüyor. Her sene kadınlarımız bebeklidir ama çocuğumuz kalmıyor. Onlar pirinçlerini alıp gidiyorlar, sıtma ve hastalık bize kalıyor.

KELOS – Vallahi yine beyler hile ile pirinçlerini ekecekler ve bu sefer büsbütün çocuğumuz kalmaz.

BEDO – Kelos Amca o zaman hükümet beylerin elinde köy bırakmaz.

BIRO – Hükümet ne yapacak Bedo? Bu köyümüzü kim beyden alır? Geçen sene Fatê'nin oğlu kapısının önüne bir dut fidanı dikmişti, bey köye gelince eliyle söküp attı. Fatê ağlayarak beye sorunca bey dedi ki: "Haydi ulan sen de, sonra yarın oğlun demez mi, bu köyde bir ağacım var diye."

REŞO – Güya beyimiz demokrattır, diyorlar. Peki amca eskiden beyimiz Halk değil miydi?

SADO – Tabii oğlum. Ama çoktan Demokrat oldu. Onlar öyledir; lokma nerde, onlar orda. Beyler sinek gibidir. Daima tatlıya konarlar.

BEDO – Baba, hükümet önce beylerden köyleri satın alacak.

BIRO – Ne ne! Bey köyünü satar mı?

BEDO – Ellerinde değil ki.

SADO – Dur oğlum Bedo, o senden anlamaz. Ben ona anlatayım. Bakın diyorlar ki; önce hükümet köyleri hazine parası ile bey ve ağalardan satın alacak ve sonra da hükümet bize satacak, nasıl ki şehirlerde binaları alıp yıkıyor, yol meydan yapıyorsa, köyleri de öyle alacak.

REŞO – Peki amca hükümet köyleri bize satsa, ne ile alacağız?

BEDO – Amca, taksit ile size verecekler.

BIRO – Peki Bedo, bu taksit nedir?

SADO – Oğlum demedim mi senden alamazlar diye. Ulan taksit demek, kast demektir. Yani hükümet bize borç verecek, her sene biraz vereceğiz, ta ki borcumuz bitinceye kadar. Ve böylece biz de arazi sahibi olmuş oluruz, beyler de haklarını al-

miş olurlar.

KELOS – Ne hakkı amca, inan ki bu köy sahipleri, bu köylerin yarısını hile ile ele geçirmişler, hepsi hükümetin malıdır, onlara birşey vermese de haklıdır. Hırsızlık malı alınıp satılır mı hiç?

Sen daha iyi bilirsin. Ne zaman Serres köyü, Kerbetli, Beravi, Berroyi, Ruşvani, Omer, Zivingê, Kurrê ve Şehbat normal olarak satılıp alınmıştır? Rahmetlik babam derdi ki, bütün bunlar zorla halktan alınmışlardır.

BIRO – Baba ben inanmam ki hükümet köyleri beylerden alsın bize versin. Yüz kere gördüm bey ne kadar haksız olsa yine de onbaşı ve nahiye müdürü onları tutarlar. Şimdi nasıl kalıp da bu sefer köylerini alıp bize verecek? Bence de doktor daha iyidir.

ZINO – Bence de doktor daha iyidir. Gördün mü Reşo geçen sene kızınız o kara yara hastalığı ile gitti. Peki doktor olsaydı ölür müydü hiç?

SADO – Bedo oğlum, unuttuyordum sahi, o kara yara hastalığının neden olduğunu demiyorlar mı? Bir aralık o ilaçlı buğdaydan olduğunu söylediler. Ses seda kesildi, acaba o buğdayı hâlâ veriyorlar mı?

BEDO – Evet dede, o buğdaydandır ve hâlâ da veriyorlar.

SADO – Gördün mü başımıza ne geliyorsa bu beylerin elinden geliyor. Hükümet eksinler diye tohumluk buğday veriyor. Fakat onlar ekmiyor satıyorlar.

Köyleri ellerinden alınmadan bunlarla başa çıkılmaz.

Hem ne diye köyler şehirlilerin olsun. Sanki hangi köylünün şehirde hanı apartımanı vardır. Köyler köylünün olmalı.

BEDO – Dede bir sordum dediler ki, hükümet hiç kimseye bir, bir buçuk tondan fazla vermiyor. Peki bu beyler nasıl oluyor da yüz, yüz elli ton alabiliyorlar. Mektepte şeyh oğlu bir arkadaşım vardı, babasının bu sene bankadan 200 ton buğday aldığını söylüyordu.

SADO – Kolaydır oğlum, beyler şimdi köylülerin adını “dik kuyruklu” ve muhtar mührünün adını da köylü harmanlarını işaretlemek için tahtadan yapılan büyük “işaret tahtasına” çı-

kartmışlar. Onların tabirince bir kağıdı bu dik kuyrukluların ardından doldurup her birisine bir, bir buçuk ton yazıyorlar ve altına da muhtarın mührünü basıyorlar. Sonra da bu fakirleri traktöre doldurup bankaya götürüp orada da parmaklarını bir kağıda basıyorlar, bununla güya herkes hakkını almış oluyor. Halbuki fukaralar gittikleri gibi geri gerisin traktörle köylerine dönüyorlar.

Sonra köy sahipleri bunlara bir avuç buğday vermeden hepsini kendi hesaplarına satıyorlar. Başın için Bedo işte beylerin aldıkları 100, 200 tonlar hep bu hileler ile alınıyor.

ZINO – Allah yanlarına komasin inşaallah.

BIRO – Zino'nun aklına bak. Kız vallaha bunlara birşey olmaz Alaha karşı bunlar, kararlanmışlar, beddua da artık onlara tesir etmiyor.

SADO – Elimizde ne var oğlum? Kalkın ulan. Çocuklardan ayıramıyoruz ama geç kaldık.

BEDO – Dede daha erkendir, neden kalkıyorsunuz, ne güzel konuşuyorduk.

SADO – Allah seni bağışlasın oğlum, biz fakirler güzel olan ne gördük ki güzel konuşalım? Bakma, istemiyorum seni üzeyim. Yoksa bu yetmiş senedir gördüklerimi aynen anlatsam akan sular dururdu.

Üçüncü perdenin sonu

DÖRDÜNCÜ PERDE

Liseyi bitirdikten sonra, Bedo parasız İstanbul Dicle Talebe Yurdunda kalmış ve tıbbiyeyi bitirerek doktor olmuştur. Sonra da Diyarbakır devlet hastanesine tayinini yaptırmış ve gelip bir ev kiralayarak anne ve babasını da yanına almıştır.

Sahne: Zino'nun Diyarbakır'daki evinin ayvanıdır. Zino bu ayvanı eskiden evlerinde hizmetçilik ettiği beyin ayvanı tarzında döşemiştir. İki yanına minderler konmuş ve orta yerde de bir masa vardır.

Sabahtır. Oğul, anne ve baba neşe içinde kahvaltılarını yapıyorlar.

Kıyafetler:

Zino: Şehir tarzında yeni bir fistan giymiş, başına temiz bir namazlık örtmüş, ayağında da bir terlik vardır.

Biro: Sakalı yeni tıraşlı, başında kasket vardır. Yeni dikilen bir elbise giymiş, gömleği de kıravatsızdır.

Bedo: Kısa kollu beyaz bir gömlek ve tertemiz bir pantolon giymiştir.

Masının üstü kahvaltı tabakları ile doludur. Zino Biro'nun bardağına çay doldururken perde açılır.

BIRO – Vallahi Zino ben bu kahvaltıdan bıktım, her sabah bayram günü gibi bu tabaklar arasında şaşkına dönüyorum.

ZINO – Sana ne vereyim Biro, bütün şehir ailelerinde sabahları bunlardan yenir.

BIRO – Şehirli! Biz şehirli miyiz? Nerede o soğuk ayran, yufka ekmeği? Keşke olsaydı da zararı yok arpa olsaydı.

ZINO – Oğlum Allah aşkına babana bak. Yahu ben sana sac ekmeğini nereden bulayım? Bütün beylerin yediği bu. Tereyağıdır, peynirdir, reçeldir, zeytindir, çay ve fırın ekmeğidir. İyi olmasaydı beyler yer miydi?

BIRO – Ama yine beyler. Yahu Zino kimse senin iyini bilmez. Hem beyler iyi değil dersin, hem onların yiyeceğini beğenirsin. Elbiseleri gibi yapmışsın. Köyde ne kadar rahattım, o geniş entari ve donumla isteğidim yere rahat oturabilirdim. Siz beni bu dar torbalara koydunuz. (*Biro ceket ve pantolonunu Zino'ya göstererek*) Beylerinki gibi olsun diye... Bedo oğlum Allahaşkına böyle değil mi?

BEDO – (*Neşeyle gülerek*) Ben ne bileyim baba, aslında ikiniz de haklısınız.

ZINO – Oğlum ben Biro'ya sac ekmeği ve ayranı nereden getireyim?

BEDO – Anne Allahaşkına babam ne derse o olsun. Ne yerse, ne giyerse kendisi bilir. Onu beğenmeyen oğluna kızını...

ZINO – (*Gülerek Bedo'nun kulağına eğilir ve yavaşça*) Sahi Bedo o gün büyük hanım bize gelmişti, hep seni konuştu, beyin kızı Fügen bu sene okulu bitirmiş.

BIRO – Yahu bu Zino ne biçim kadındır? Ne zaman büyük hanım lafı açılrsa neşelenir, güler ve benden saklar.

BEDO – Yok baba, mühim değil. Anne benim Fügen mügenle işim yok. Ben Aşşoların, Fatoların oğluyum. Aşşım da siz ve hastalarımısınız. O fakir hastalar ki şimdi de hilelerle onların derisini soymaya çalışıyorlar. Bazen bu Kara Yara'dan öyle hasta çocuklar getiriyorlar ki, sanki yüzülmüşler, hiç vücutlarında deri kalmamıştır.

Fügen okulu bitirmişse artık bol bol kendisine ipekli elbiseler diktirin.

ZINO – Ama oğlum, büyük hanım bu kadar zamandır senin için bekletti.

BIRO – Zino, yine mi büyük hanım?

ZINO – Sus be... Sen ne bilirsin?

BIRO – Doğru söylüyorsun Zino. Birşey bilseydim, seni alır mıydım hiç.

BEDO – Anne babam...

ZINO – Yok oğlum bu baban ateş olmuş, daima zıddına gider.

BIRO – Yalan, büyük hanım ve beygilin lafından başka neyine karışmışım. Kırk sene oldu, bunlar bir an dahi kulağımdan ek-silmedi.

BEDO – (*Bedo annesine duyurmadan ve yavaşça*) Babam haksız değildir.

ZINO – Siz bilirsiniz, bana ne.

BIRO – Nasıl sana ne. Vallahi herşeyden.

ZINO – Biro, benim seninle alakam yok. Oğlum Bedo, sen o İstanbul'daki Dicle Talebe Yurdunu bize anlat. Ordaki talebeler hep fakirler mi?

BEDO – Evet anne. Hepsi fakir, Doğulu gençlerdi.

ZINO – Peki oğlum, o yurt kimindi?

BEDO – Kimsenin değildi. İstanbul'da okuyan gençler kurmuşlardı. Ve sonra bütün işlerini de gençler parasız yaparlardı. Bir de Doğru belediyeleri de biraz yardım ederdi. Ama ne yazık ki ziyaretgah kadar temiz olan bu yurt kapandı.

ZINO – Yazık, peki oğlum, kapanmasına mani olamaz mıydınız?

BEDO – Evet anne, biz birkaç arkadaş da böyle düşündük ama, olmadı.

BIRO – (*yavaşça ve gülerek*) Evet Zino. Senin büyük hanım da böyle yurtlar açarak fakir çocukları okutuyor!

ZINO – Şuna bakın yahu. Peki sen de şimdiye kadar okuma iyi değil demiyor muydun?

BIRO – Benimki başka, bilmiyordum. Ama onlar münafıklıktan okumanın düşmanı oluyor. Kimseyi okutmuyorlar. Şayet bir fakir zorlukla okursa da, onu bütün kurnazlıklarını kullanarak aralarına almaya çalışırlar. Dara kalırlarsa kızlarını onlarla evlendirirler, yine içlerine alırlar. İşte şimdi de sıra bizde-

dir Zino. Büyük hanımın zırt pırt ikide bir bize gelişi budur.
Fügen mügen de yine bu davadır.

ZINO – Yeter Büro be! Bak oğlum sanki ne demişim ben.

BIRO – Ben olsam, bir Fermano'nun kızı, yüz Fügen mügenden iyidir.

BEDO – Sevgili anne ve babacığım, ben nasıl sürümden ayrılıyorum.

“Her kuş kendi sürüsüne gerek” diyen bizim atasözümüz değil midir? Bilmez miyim ki sürüden ayrılan koyunu, ya kurt kapar, ya hırsız. Ben, Büro ve Zino'nun oğluyum, elbet eşim de ya Hacı veya Zino olacaktır. Biz nerde, Fügen nerde?

BIRO – Oğlum, derler ki masal iyi değil ama, ben size kısa bir tane anlatayım.

Denir ki, bir gün karga ile kelaynak aşık olur, nikâhlanmak için Hazreti Süleyman'a giderler.

Hazreti Süleyman onlara der ki:

– Ben evlenme işlerine karışmam. Kalkın benim çavuş kuşuma gidin. Nikah işlerine ancak o bakmaktadır.

Bunun üzerine neşeyle kalkarlar. Biri çavuş kuşuna varıp anlatırlar.

Fakat, çavuş kuşunun bu münesebetsizliğe akli ermemektedir. Dili döndüğü kadar onlara nasihatta bulunur. Aşıklar bir türlü ikna olmazlar. Nihayet çavuş kuşu onlara der ki:

– Şu tepedeki kayalığı görüyor musunuz? Ona doğru bir kuşu uçup tekrar dönün. Dönüşünüzde, kararımı size bildiririm.

Aşık kuşlar uçmaya başlarlar. Karga, bir çırpıda kayalığa varıp hemencecik döner. Kelaynak ise uça kona, ancak çok sonra, işini bitirip huzura varır.

Bunun üzerine çavuş kuşu – seyirleri aynı olmayanların nikahı caiz değildir diyerek kati kararını bildirir.

ZINO – Gördün mü oğlum, babanın canının istediği şeylere akli nasıl da eriyor. Bana ait hususlara da akli böyle erse birşey demezdim.

BIRO – Kız Zino, sana ne yaptım? Kırk senedir aleme çalış didin.

Başta akıl mı kalır? Bazen aylarca iki öküzümden başka insan yüzü mü görürdüm? Hatırlarsın ki bahar gelince uykuya

mahrum kalırdım. Günlerce eve gelmezdim. Bir keresinde eve geldiğimde, Bedo'nun büyüğü olan oğlumuzu sorduğumda gömülmüş olduğu cevabını almıştım.

(Zino Biro'nun eski günleri hatırlamasından kaçınıyor. Gözleri yaşla doluyor. Annesini böyle ağır gören Bedo, boynuna sarılıp öpmeye başlıyor.)

ZİNO – Yeter be Biro, sen hep böylesin, ne yapalım? Bedom sağ olsun.

BIRO – Sözündür Zino. Haklısın.

BEDO – *(Gülerek)* Maşallah, görüyorum, artık anlaşıyorsunuz.

ZİNO – *(Mahcup)* Yok oğlum, ama ne yapalım. Babandır.

BIRO – *(Neşe ve gururla bıyıklarını sıvazlayarak)* Vay babam. Üstelik Zino oğluma minnet ediyor.

BEDO – Ama annem değmez mi?

ZİNO – Ne minneti oğlum, babanın işidir işte.

(Kahvaltıları bitmiş. Bedo annesine sofrayı toplamakta yardım etmektedir. Biro sigarasını sarmaktadır. Bu sırada avlunun kapısı açılır. Entarili, kofili, yırtık başörtülü, kara yaralı bir çocuğu sırtında taşıyan fahir bir kadın girer.)

HANSE – Doktorun evi bu mudur efendi?

BEDO – Evet anne, burasıdır.

HANSE – Hayrına bana doktoru çağır, oğlum.

BEDO – Doktor benim, anne.

HANSE – Benden vazgeç oğlum, ben fakirle alay etme. Görüyorsun çocuğum hasta, şakanın sırası mı?

BEDO – Ne alayı anne. Benim doktora benzemeyen tarafım ne? Doktor benim işte.

HANSE – Hayret!.. Peki Kürt doktor olur mu?

BEDO – Var ya. İşte ben.

HANSE – Ama babam... Çok büyük bir doktor olduğunu söylüyorlardı.

BEDO – Ne söylemişlerse benim için demişler.

HANSE – Allaha şükür, demek artık bizden de doktor çıkıyor.

(Çocuk hâlâ Hanse'nin sırtında durmaktadır. Hanse sevinçle karışık bir hayret içindedir. Bir taraftan dualarını sıralamakta, öte yandan çocuğu sırtından indirmeye çalışmaktadır. Zino bu manzara karşısında kendini eski haliyle düşünmektedir.)

ZİNO – Evet kızım evet. Niçin Kürt doktor olmasın ha!... Okuyan herşey olur. Kimsenin kimseden üstün tarafı yok. Yeter ki okusun.

HANSE – Ama anne!.. O sene hükümet bizim köyde mektep yapmak istedi de, köy sahibimiz müsaade etmedi. Dedi ki: Kürtten birşey çıkmaz, okuyup da ne yapacaklar?

BEDO – Yok abla yok, onlar hep yalan söylerler.

HANSE – Peki oğlum, peki, sana kurban olayım.

ZİNO – Hayrola kızım, derdin nedir?

HANSE – Derdim şu oğlanın hastalığıdır anne.

BIRO – Haydi Zino, kadıncağız ayakta kurudu, otursanıza.

ZİNO – Haklısın Büro, otursana kızım.

(Hanse tereddüt ve mecburiyetle çocuğu çözmeye başlar ve Bedo'nun bakması için hazırlar.)

HANSE – Peki... Hepinize kurban olayım.

(Bedo, bezler arasında bir maymun yavrusuna dönmüş olan ve kara yaradan bütün vücudu paramparça olan çocuğun elinden tutar.)

BEDO – Demek bu güzel çocuk hastadır ha. Bakalım hele. Yok yok, korkacak birşey yok. Ben senin ağabeyimim. Şu minik ellerini ver bakalım. O... maşallah birşeyi yok. Yarın hastahaneyeye getirin inşallah birşeyciği kalmaz.

HANSE – Aman doktor bey, çok rica ederim burada bak. İnan ki dört yavrumu gömdüm, bu tek kaldı. Diyorlar ki hastahanelerde iyi bakmıyorlar.

BEDO – Yok abla yok. Yalan söylüyorlar. Esasen hastahane fakir fukaranın yeridir. Oradaki doktor yine benim.

ZINO – Oğlum, Hanse ablan doğru söyler. Hepsi senin gibi mi sanki? Zaten dediğin şeyler yüzünden, fakirlerin gözleri hastahanelerden korkmuştur.

HANSE – Bak doktor bey, elim boş değil ha. Senin ve bu tek yavrumun başı için ilkbahardan beri yumurta sattım ve bir de tavuğum vardı, onu da on meci diyeye verdim, hemen hepsi on dokuz lira yaptı. İkisi benim ve eşeğimin han parasına yeter, gerisini de sana vereceğim. Olsun, evladım kurtulsun da zararı yok, hepsi feda olsun.

BEDO – Yok abla yok, oğluna parasız bakacağım.

HANSE – Herhalde azdır diye almıyorsun. Ama ben fakirim ne yapabilirim. Fakirliğin gözü kör olsun. Siz görmemişsiniz, bilmezsiniz, fakirlik çok zordur kimse görmesin.

(Yine Zino eski hayatını hatırlar, mendilini çıkarıp ıslanan gözlerini siler.)

ZINO – Yok kızım. İnankiaz olduğu için değil, yavrum esasen kimseden para almaz.

HANSE – Allah beni sana kurban etsin. Peki hala doktor neyin oluyor?

ZINO – Oğlumdur.

HANSE – Allah onu sana ve bize bağışlasın. Haydi öyleyse gidelim, yarın hastahaneye gideceğiz.

BEDO – Nereye gideceksin abla?

HANSE – Sağolun, konağım vardır. Hancıya iki meci diyeye verdim. Biri benim için, diğeri de eşeğim için.

BEDO – Ne ne!.. Han mı, bu hasta çocuğu nasıl hana götüreceksin?

HANSE – Ne yapalım oğlum, biz fakirlerin şehirdeki konağı hanıdır.

(Bedo yavaşça annesiyle konuşur.)

BEDO – Anne bu akşam bizde kalsalar?

ZINO – Cidden, kızım bu akşam yanımızda kalsanız?

HANSE – Estağfurullah, kölenizim ben. Evinize gelecek adam mıyım hatun?

ZINO – Yok kızım, zararı yok, bak doktorunuz da istiyor.

HANSE – Nasıl olacak! Başınıza kurban olayım. Ama eşeğim handadır.

ZINO – Ne olur kızım, git eşeğine bak, hancıya tembih et ve gel.

HANSE – (Çocuğun çer çöpünü sararak) Haydi kalk Silo, sırtıma gel ki gidelim.

ZINO – Adın nedir, kızım?

HANSE – Hanse'dir, hatun.

ZINO – Kızım Hanse, istersen çocuğu götürme. Daha çabuk gelirsin.

HANSE – Evet hatun. Cidden han da uzaktır. Öyle ise otur oğlum Silo, ağlama. Ben şimdi gelir sana buğday ekmeği getireceğim.

SILO – Anne doktordan korkuyorum, beni de götür.

HANSE – Korkma oğlum korkma. Doktor çok iyidir, o da bizdendir.

SILO – Çabuk gelecek misin anne?

HANSE – Şimdi geleceğim. Otur kendi kendine oyna. Sana ve ona kurban olayım.

(Hanse gittikten sonra, Bedo sandalyesini hasta çocuğun yanına getirerek sevmeye başlar.)

BEDO – Peki güzel çocuk, adın nedir bakalım?

(Silo önce utanarak yüzünü doktordan saklar.)

BEDO – Haydi oğlum korkma, ben amcanım yavrum.

SILO – Silo'dur.

BEDO – E, Silo'cuk, peki baban yok mudur?

SILO – Niye olmasın. Beygilin uşağıdır.

BEDO – Ha! Evet tabii, ne olacak fakir? Peki Silo, şeker istemez misin?

(Doktor bir avuç karamela şekerini Silo'ya verir, Silo renkli şeyleri doktorun elinde görünce, korku ile iki eliyle ağzını kapar.)

SILO – Yok yok, valla yemem, ilaçtır.

BEDO – Korkma oğlum, inanki şekerdir. Bak ne kadar hoştur.

SILO – Yok yok babam! Niye, şeker böyle midir?

BEDO – Peki şeker nasıldır Silo?

SILO – Vallahi beyin evinde şeker gördüm, beyazdı.

(Bu sefer doktor birkaç tane çay şekerini getirek Silo'ya gösterir.)

BEDO – Bu muydu Silo?

SILO – Evet onun gibi idi.

BEDO – Doğrusun Silo ama, bu da şekerdir. Haydi gel, beraber yiyelim.

(Doktor önce bir karamela, sonra da bir kesme şekerini yer. Silo da onun gibi yer.)

SILO – Vay, cidden tatlıdır. *(Ve doktorun elindeki bütün şekerini kaparak boynuna koyar.)*

BEDO – Haydi ye, güzel Silo.

SILO – Yok valla yazıktır, yemem babama götürüleceğim.

ZINO – *(Melûl melûl onların bu halini seyrederek)* Silo oğlum, kardeşlerin yok mudur?

SILO – Nasıl yoktu. İki erkek, üç kızkardeşim vardı, hepsi öldü, yalnız ben kaldım.

BEDO – Peki Silo bunu yemez misin?

SILO – O nedir?

BEDO – Portakal.

SILO – Portakal nedir. Yok valla şemamedir.

BEDO – Olsun Silo, al ye de.

SILO – Yok valla yemem. Onunla oynayacağım. Şemame yenir mi?

BEDO – *(Üzülerek yavaş yavaş ve kendi kendine konuşarak)* Evet Silo, elin yiyeceği senin için oyuncak oluyor. Daha sen on-

ların yiyeceklerini tanıımıyorsun bile.

ZINO – Oğlum Bedo, herhale Silo'yu çok sevdim?

BEDO – Nasıl sevmeyeyim anne? Bu bir avuç deri kemik kalmış insan yavrusu bana neler hatırlatmaz. Onun memleketimizden farkı ne? Fakir. çıplak, hasta ve yüzülmüş. Peki anne niye beni okuttun? Neden Dicle yurdu beni bağırına bastı? Benim de bu soyguncuların arasına katılmam için mi? Siloları sevip, onları bu feci durumdan kurtarmam için değil miydi?

ZINO – Tabii oğlum tabii. Allah seni bağışlasın. Elbette seveceksin. Bütün kardeşlerin de bu feci durumdan ölmediler mi?

BEDO – Güven anne, bugün pazar ama hastalarım beni bekler, hastahaneye uğrayıp geleceğim. Silo sen de ağlama, şekerini ye, oyna e mi.

SILO – Git ama çabuk gel. Geç kalırsan ağlarım.

BEDO – Başüstüne Silo.

(Bedo ceketini giyip, çantasını alarak çıkar gider. Zino, oğlunun arkasından hem bekar, hem de gözyaşı döker. Fakat ağladığını Silo'dan saklar.)

ZINO – Peki Silo, oğlum, söyle aç değil misin?

SILO – Hayır yedim.

ZINO – Ne yedin Silo?

SILO – Annem bana buğday ekmeği satın aldı.

ZINO – Başka?

SILO – Yetmez mi, daha bana ne alacak?

ZINO – *(Zino yiyecekleri tepsinin üstüne koyarak Silo'nun önüne koyar)* Haydi bir daha ye yavrum.

SILO – *(Sofrayı yanına çekerek)* Yok valla yemem. Anneme saklıyacağım.

ZINO – *(Bir yandan gözyaşlarını siler, bir yandan da Silo'ya yalvarır ki bir şey yesin)* Sen şimdi ye, annene de var yavrum. *(Ve Zino sofrayı yine Silo'nun önüne çeker. Silo sofraya bakar, fakat sofradaki yiyeceklerin hiçbirini tanımaz.)*

SILO – Bu pekmez mi?

ZINO – Yok oğlum, reçeldir.

SILO – *(Tadına bakarak)* Vay bu da şekerdir. Ne kadar şekeriniz var yahu? Peki bu içindeki kabuklar nedir?

ZINO – Kabuk değil, kaysıdır oğlum.

SILO – *(Peyniri eline alır, bakar ve tekrar tabağa koyar)* Bu cacık mı? Ben cacık yemem.

ZINO – Cacık değil oğlum peynirdir.

SILO – Öyleyse kurttur. Annem de komşulardan ayran getirir bize yapardı. *(Silo'nun ürkmemesi için onu fazla zorlamaz ve dediklerini yapar. Silo zeytine de bakar, tanımaz, bir tanesini ağzına alır, fakat yemeden yere atar)* Ööööf, bunlar nedir?

ZINO – Zeytindir yavrum, haydi ye bakalım.

SILO – Yok anne, valla bunlar yabancı harnuplardır.

ZINO – Peki et de yemez misin?

SILO – *(Eti tanır)* Evet bu ettir. Geçen sene bayram günü kahyanın evinde yemiştım. *(Ve elle bir parça et alarak şuursuzca yemeğe başlar)*

ZINO – Ye oğlum ye. Silocuğum su istemez misin?

SILO – Evet isterim.

(Zino bir bardak su getirir. Silo her iki çıplak eliyle bardağa ve tuhaf tuhaf suya bakar.)

SILO – Suyunuz ne kadar beyazdır! Yoksa bu da su değil şeker midir?

ZINO – Yok oğlum yok. Sudur. Niye, sizin ki böyle değil midir?

SILO – Nerde, annem kuyudan getirir bep bulanıktır. Sonra biz suyu böyle parlak birşeyde içmiyoruz.

ZINO – Siz neyle içiyorsunuz akıllı Silo.

SILO – Annem Diyarbakır'a on yumurta gönderdi, bize kulplu bir Amerikan tenekesini aldılar. Biz onunla içiyoruz. Ama o bunun gibi parlak değildir.

(Doğuda Amerikalıların içindekileri yiyip attıkları konserve kutularını halk lüks kap kacak diye kullanır. Bu sırada avlu kapısı açılır, içeri bir genç girer ve Zino'ya sorar:)

GENÇ – Hanım, doktorun evi bu mu?

ZINO – Evet oğlum, budur neden?

GENÇ – Birkaç köylü arıyor, hastaları var, kapıda tabelası olmadığı için bulamıyorlar.

ZINO – Oğlum, diğer doktorlar gibi evde muayanehanesi yoktur. Yalnız hastahande hastalarına bakar. Onun için tabela yapmamıştır. Ama haydi söyle içeri girsinler bakalım.

(Köylüler ve hastalar avluya girerler. Eski köylüleri olduğu için onları tanır.)

ZINO – Aa, Güle kardeş siz misiniz, hayırdır inşallah.

GÜLE – Ne hayrı kardeş. Memo'yu doktora getirdik.

ZINO – *(Yorganın içindeki çocuğa bakarak)* Hayret, Memo mu bu hale gelmiş?

GÜLE – *(Ağlayarak)* Ah anne, hele diğerlerini göreydin, hiç olmazsa bu daha canlıdır. Diğer üçü öldü. O senin çok sevdiğin çocuk da öldü.

ZINO – Peki niye şimdiye kadar kaldın yahu?

BÜHARE – *(Güle'nin kızkardeşidir, beraber gelmiştir)* Zino bacı gördün elimiz boştu, ayıptır dedik.

ZINO – Bühare'ye bakınız yahu. Kız ayıp değil mi böyle söylüyorsun. Bedo parayla mı size bakacak? Bak duymasın ha.

GÜLE – Kardeş, şehirdir ne yarsan para lazım oluyor. Biz şehre gelir gelmez, biri bir makbuz keserek bizden iki mecediye aldı. Adet böyle imiş. Her hayvanla şehre gelenden alırlarmış. Hana gittik, o da öyle.

ZINO – Peki Güle bacı, ayıp değil midir evin varken hana gidiyorsun?

BÜHARE – Ama kardeş bu halimizle nasıl doktorun evine gelebiliriz?

ZINO – Yok Bühare, Bedo'nun başı için benden fazla misafir istiyor. *(Silo'yu göstererek)* Bakın biraz evvel bu çocuğun annesi de geldi. Hana bırakmadı, burda misafir etti.

GÜLE – Allah onu sana bağışlasın.

(Bu sırada Biro dışarıdan gelir. Kadınlar onu görür.)

BÜHARE – Bak Zino kardeş, Biro abim geliyor.

BIRO – (Kadınlara) Hoş geldiniz çocuklar (ve hasta çocuğa bakarak) Vay evladım, Memom mu bu hale girmiş?

GÜLE – (Ağlayarak) Evet abi. Ya diğerlerini sormuyorsun.

BIRO – Kalanlar sağolsun. Peki niye Halo gelmedi?

BÜHARE – Gelemezdi ki ağbi, çift zamanıdır. Kahya bırakır mı?

BIRO – (İçini çekerek) Evet bırakmaz. Başım gözüm üstüne gel-diniz. Zararı yok.

(Tam o sırada Silo'nun annesi de gelir.)

ZINO – Gel kızım Hanse gel. Bak Silo'yla ne kadar dost olduk.

HANSE – Kölendir hatun. İnşallah seni üzmemiştir.

SİLO – Yok valla anne, ağlamadım. (Ve koyundan bir avuç şeker alarak annesine verir) Bak doktor bana ne verdi. Ama ben yemedim, sana ve babama sakladım. Anne burası evimizden çok güzel be, herşey var. Hele suları ne kadar güzeldir. Hem beyazdır, hem de soğuktur.

HANSE – Peki oğlum peki. Allah ziyade etsin. İşte doktor da geldi.

BEDO – O... maşallah, annemin cemaati toplanmış.

ZINO – Oğlum Bedo tanıdın mı? Güle ve Bühare halalarıdır.

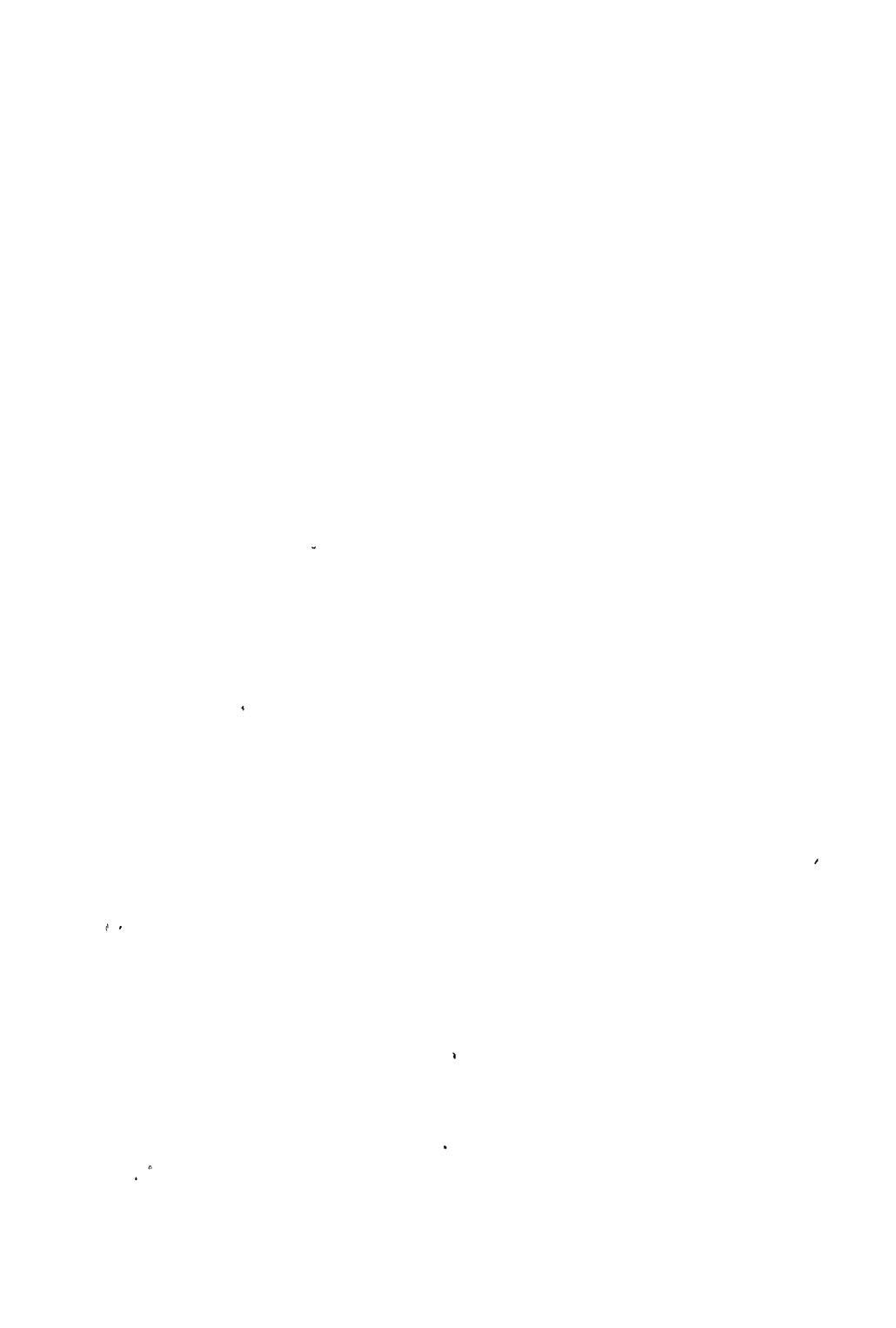
BEDO – Evet anne, tanıdım. Hoşgeldiniz halalar. Hayırdır inşallah?

GÜLE – Ne hayrı oğlum, mahfolduk. Çocuklarım kalmadı. Memo'yu sana getirdim. Bak ne esarete düştüm.

(Bedo üzüntüyle çantasını bırakır. Bir elle Memo'nun elini tutar, diğeriyle Silo'yu okşar. Biro, Zino ve diğer misafirler onlara bakar.)

BEDO – Evet çocuklar, mahf olduk fakat artık mahf olmayacağız.

Dördüncü perdenin sonu

K A R A Y A R A

Kara Yara

Musa Anter

